

T.C.

**SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE’DE YOKSULLUĞU ÖNLEMeye YÖNELİK MALİ
POLİTİKALAR: 2008 -2021 DÖNEMİ (KÜRESEL KRİZLER
DÖNEMİ)**

**HAZIRLAYAN
Mehmet Emin GEZGİÇ
1830214036**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
Doç. Dr. Dilek GÖZE KAYA**

ISPARTA - 2023

YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

T.C.

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum *“Türkiye’de Yoksulluğu Önlemeye Yönelik Mali Politikalar: 2008-2021 Dönemi (Küresel Krizler Dönemi)”* adlı tezin, proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya ’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Mehmet Emin GEZGİÇ

25/04/2023

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-SOYADI	Mehmet Emin GEZGİÇ
Öğrenci Numarası	1830214036
Enstitü Ana Bilim Dalı	Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Ana Bilim Dalı
Programı	Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora
Danışmanın Unvanı, Adı-SOYADI	Doç. Dr. Dilek GÖZE KAYA
Tez Başlığı	Türkiye’de Yoksulluğu Önlemeye Yönelik Mali Politikalar: 2008-2021 Dönemi (Küresel Krizler Dönemi)
Turnitin Ödev Numarası	2068204703

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 135 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 18/04/2023 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönergesinin 14 üncü maddesinde yer alan filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

Kaynakçalar hariç, alıntılar dahil, 10 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç;

% 22’dir.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(×) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu’nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu’nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları’nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımcı yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

25/04/2023
Doç. Dr. Dilek GÖZE KAYA

(GEZGİÇ, Mehmet Emin, *Türkiye’de Yoksulluğu Önlemeye Yönelik Mali Politikalar: 2008-2021 Dönemi (Küresel Krizler Dönemi)*, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2023)

ÖZET

Son yıllarda yoksulluk konusu tüm ülkeleri etkileyen dünya çapında bir problem haline gelmiştir. Yoksulluk kavramı dünyada daha çok ekonomik ve finansal krizlerle birlikte daha çok etkisini gösteren ve bu dönemlerde adını çok daha sık duyduğumuz bir kavram haline gelmiştir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler bu ortak problemi çözmek için çeşitli mali ve siyasi politikalar üretmişler ve uygulamaya geçirmişlerdir. 2007 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde Mortgage kredi sisteminde yaşanan hatalar sonucu oluşan finansal buhran, Dünya’da gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde etkisini sürdüreceği olan ekonomik daralma ile birlikte ekonomik krizin oluşmasına sebep olmuştur. Bunun sonucunda gelişmiş olan ülkelerin iç talebinde yaşanan ekonomik daralma birlikte gelişmiş olan ülkelerin ticareti durma noktasına gelmiştir. Bu çalışmada meydana gelen bu kriz sonucu özellikle Türkiye’nin etkilenmesi sebebiyle Türkiye’de yoksulluk profili ve yoksulluğu önlemeye yönelik devletlerin aldığı mali politikalar ve yapılan siyasi uygulama süreçleri ele alınıp değerlendirilmiştir. Bununla birlikte Türkiye’de yakın dönemde yaşanan 2008 yılı Küresel Ekonomik Krizin ve 2019 Dünya Pandemi Krizinin dünyada ve Türkiye’de yoksulluğu hangi boyutta ne kadar etkilediği ortaya konularak bu sorunların giderilmesine yönelik yapılan mali ve siyasi uygulamalar incelenmiştir.

Bu tezin amacı, Türkiye’de yoksullukla mücadele konusunda, yoksulluk konusunda yapılmış olan iktisadi ve mali politikaların sosyal ve siyasi politikalarla desteklenerek gerek Türkiye’de gerekse dünyada etkisi gösteren yoksulluğun ve yoksulluğa sebep olan etkenlerin tespit edilmesi bunun yanında bu etkenlerin ortadan kaldırılarak yoksullukla mücadele argümanları ve sonrasında yoksulluğun en aza indirilmesi için yapılmış uygulamalardan yola çıkarak yapılması gerekenler konusunda önerilerde bulunulmuştur.

Türkiye’de yoksulluk değerlendirildiğinde, kalkınma planlarında daha çok doğrudan yoksulluk konusu üzerinde durularak yoksulluğu önleyici politikaların hayata geçirilmesi, yoksulluk konusunda devletin sağladığı yeni projelerin artırılarak devam ettirilmesi ve yenilerinin eklenmesi gerekliliği ortaya konulmuştur. Özellikle kamu gelirleri ile sağlanan yoksulluk sonrasında yapılacak yardım ve yatırım politikaları vasıtasıyla ve bunun yanında kamu harcamaları yoluyla da desteklenmesi gerektiğine ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Yoksullukla Mücadele, Küresel Krizler, Finansal Krizler, Kamu Gelirleri, Kamu Harcamaları.

ABSTRACT

In recent years, poverty has become a worldwide problem affecting all countries. The concept of poverty has become a concept that we hear more frequently during economic and financial crises in the world. Developed and developing countries have produced and implemented various financial and political policies to solve this common problem. In 2007, the financial crisis that occurred in the United States of America as a result of the failures in the mortgage lending system led to an economic crisis with an economic contraction that will continue to affect developed and developing countries around the world. As a result, with the economic contraction in the domestic demand of developed countries, the trade of developed countries came to a standstill. In this study, the poverty profile in Turkey and the financial policies taken by the states to prevent poverty and the political implementation processes have been discussed and evaluated due to the fact that Turkey has been particularly affected as a result of this crisis. In addition, the extent to which the Global Economic Crisis of 2008 and the World Pandemic Crisis of 2019, which have recently occurred in Turkey, have affected poverty in the world and in Turkey, and the financial and political practices to eliminate these problems have been examined.

The aim of this thesis is to identify the factors that cause poverty and poverty in Turkey and in the world by supporting the economic and financial policies made on poverty with social and political policies in Turkey, as well as the arguments for combating poverty by eliminating these factors and then making suggestions on what needs to be done based on the practices made to minimize poverty.

When poverty is evaluated in Turkey, development plans have mostly focused directly on the issue of poverty, and the necessity of implementing anti-poverty policies, continuing and increasing the new projects provided by the state on poverty and adding new ones has been put forward. In particular, it has been concluded that poverty provided by public revenues should be supported through aid and investment policies to be made after poverty, as well as through public expenditures.

Keywords: Poverty, Poverty Alleviation, Global Crises, Financial Crises, Public Revenues, Public Expenditures.

ÖNSÖZ

Bu çalışmamda desteği ve yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Doç. Dr. Dilek GÖZE KAYA' ya, ayrıca manevi desteklerini her zaman yanımda hissettiren aileme çok teşekkür ederim.

Mehmet Emin GEZGİÇ
ISPARTA, 2023

İÇİNDEKİLER

Sayfa

YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI.....	ii
YEMİN METNİ	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar DİZİNİ	xii
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

YOKSULLUK KAVRAMI, TÜRLERİ, NEDENLERİ VE ÖLÇÜTLERİ

1.1. Yoksulluk Kavramı	3
1.2. Yoksulluk Türleri	5
1.2.1. Göreli ve Mutlak Yoksulluk	5
1.2.2. Objektif ve Sübjektif Yoksulluk.....	6
1.2.3. Gelir Yoksulluğu ve İnsani Yoksulluk	7
1.2.4. Kırsal ve Kentsel Yoksulluk.....	8
1.2.5. Geçici Yoksulluk-Kalıcı Yoksulluk	9
1.2.6. Kapasite Yoksulluğu	9
1.2.7. Sosyal İmkânlar Yoksulluğu	10
1.2.8. Ultra Yoksulluk	11
1.3. Yoksulluğun Boyutları	11
1.3.1. Kadın Yoksulluğu.....	11
1.3.2. Çocuk Yoksulluğu	12
1.3.3. Çalışan Yoksulluğu	12
1.4. Yoksulluk Nedenleri	13

1.4.1. Ekonomik ve Mali Nedenler.....	13
1.4.1.1. Gelir Dağılımında Eşitsizlikler	13
1.4.1.2. Ekonomik ve Finansal Krizler	14
1.4.1.3. Devlet Borçları ve Kamu Harcamaları.....	15
1.4.1.4. Enflasyon.....	15
1.4.1.5. Vergiler	16
1.4.1.6. Kayıtdışı Ekonomi	16
1.4.2. Sosyal Nedenler.....	17
1.4.2.1. Savaşlar	17
1.4.2.2. İşsizlik Sorunu.....	17
1.4.2.3. Göç ve Yerleşim Yeri.....	18
1.4.2.4. Eğitim Düzeyi ve Sağlık	19
1.4.2.5. Hane Halkı Yapısı ve Özellikleri	20
1.4.3. Diğer Nedenler	20
1.4.3.1. Şoklar	20
1.4.3.2. Küreselleşme ve Kapitalizm	20
1.4.3.3. Ayrımcılık	21
1.4.3.4. Sosyal Dışlanma.....	21
1.5. Yoksulluğun Ölçülmesi.....	22
1.5.1. Gelir Yoksulluğunun Ölçülmesi.....	22
1.5.1.1. Kafa Sayısı Oranı (Yoksulluk Oranı)	22
1.5.1.2. Yoksulluk Açığı Oranı	22
1.5.1.3. Yoksulluk Açığının Karesi Oranı	23
1.5.1.4. Sen Endeksi	23
1.5.1.5. Foster-Greer-Thorbecke Oranı	24
1.5.2. İnsani Yoksulluğun Ölçülmesi (Birleşik Yoksulluk Göstergeleri)	24
1.5.2.1. İnsani Gelişme Endeksi	24
1.5.2.2. İnsani Yoksulluk Endeksi.....	25

2. BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUK PROFİLİ

1.1. Dünyada Gelir Dağılımı ve Yoksulluk.....	26
1.1.1. Covid-19 Pandemisi ve Yoksulluğu	32
1.2. Türkiye’de Gelir Dağılımı, Makro Ekonomik Göstergeler ve Yoksulluk	33
1.2.1. Türkiye’de Gelir Dağılımı	33
1.2.2. Türkiye’de Makro Ekonomik Göstergeler	38
1.2.3. Türkiye’de Yoksulluk Profili.....	42
1.2.3.1. Türkiye’de Bireysel Yoksulluk Oranları.....	42
1.2.3.2. Türkiye’de Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları	46
1.2.3.3. Türkiye’de Hane Halkı Durumuna Göre Yoksulluk Oranları.....	48
1.2.3.4. Türkiye’de Bölgesel Durumuna Göre Yoksulluk Oranları, Yoksulluk Sınırları ve Yoksul Sayıları.....	49

3. BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE

YOKSULLUKLA MÜCADELE POLİTİKALARI

1.1. Yoksullukla Mücadele Politikaları.....	51
1.1.1. Yoksullukla Mücadelede Dolaylı Mücadele Politikaları.....	51
1.1.2. Yoksullukla Mücadelede Doğrudan Mücadele Politikaları	52
1.2. Dünyada Yoksullukla Mücadele Politikaları ve Dünyada Yoksullukla Mücadele Eden Uluslararası Kurumlar.....	54
1.2.1. Dünyada Yoksullukla Mücadele Politikaları.....	54
1.2.2. Dünyada Yoksullukla Mücadele Eden Uluslararası Kurumlar	55
1.2.2.1. Dünya Bankasının Rolü	56
1.2.2.2. Uluslararası Para Fonunun (IMF) Rolü.....	58
1.2.2.3. Birleşmiş Milletler ’in (BM) Rolü	59
1.3. Türkiye’de Covid-19 Pandemisi Öncesi Yoksullukla Mücadelede Politikaları.....	63
1.4. Türkiye’de Covid-19 Pandemisi Sonrası Yoksullukla Mücadele Politikaları	65

1.5. Türkiye 2008 Yılı ve Sonrası Yoksullukla Mücadelede Mali Politikalar	66
1.5.1. Yoksullukla Mücadelede Vergi Politikaları	67
1.5.1.1. Dolaysız Vergi Politikaları.....	73
1.5.1.2. Dolaylı Vergi Politikaları.....	76
1.5.1.3. Servet Vergisi Politikaları	78
1.5.2. Yoksullukla Mücadelede Kamu Sosyal Harcama Politikaları	79
1.5.2.1. Kamusal Hazine Yardımları.....	80
1.5.2.2. Kamusal Sosyal Yardım Harcamaları	82
1.5.2.3. Kamusal Hane Halkına Yapılan Transferler Harcamaları	84
1.5.2.4. Kamusal Sosyal Amaçlı Transfer Harcamaları.....	86
1.5.2.5. Sosyal Amaçlı Borç Verme.....	87
1.5.3. Yoksullukla Mücadelede Aktif İstihdam Politikaları	88
1.5.4. Yoksullukla Mücadelede Sosyal Konut Politikaları.....	89
1.5.5. Yoksullukla Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşları Politikaları.....	90
1.6. Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Uygulanan Mali Projeler	91
1.6.1. Mikro Kredi (Mikro Finansman) Projeleri	91
1.6.2. Asgari Gelir Desteği (Vatandaşlık Geliri-Temel Gelir) Uygulaması	92
1.6.3. Asgari Ücret Uygulaması	93
1.6.4. Kıdem Tazminatı ve İşsizlik Sigortası Uygulaması	95
1.6.5. Şartlı Nakit Transferleri.....	96
1.7. Türkiye’de Kalkınma Planlarında Yoksullukla Mücadele.....	97
1.7.1. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013).....	99
1.7.2. Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)	100
1.7.3. On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)	101
1.8. Türkiye’de Orta Vadeli Programlarda Yoksullukla Mücadele	102
SONUÇ.....	105
KAYNAKÇA	111
ÖZGEÇMİŞ.....	121

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1. OECD Ülkelerinde Gini Katsayısı 2008-2021.....	27
Tablo 2. Seçili Az Gelişmiş Bölge Gruplarına Göre Kişi Başına GSYİH 2008-2021 (Dolar)	28
Tablo 3. Kişi Başına Düşen GSYİH Göre Dünya'nın En Zengin ve En Yoksul 10 Ülkesi 2021 Yılı (Cari Dolar).....	29
Tablo 4. Seçilmiş Az Gelişmiş Bölge Gruplarına Göre Günde 2,15 Dolar'dan Daha Az Gelirle Yasayan (Nüfusun Yüzdesi) 2008-2019	30
Tablo 5. Türkiye'de Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Gini Katsayısı ve P80/P20 Oranları (2008-2021).....	34
Tablo 6. Türkiye'de Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Birey Geliri % 20'lik Gruplara Göre Dağılımı (2008-2021).....	35
Tablo 7. Türkiye'de Eşdeğer Hane halkı Yıllık Kullanılabilir Gelirlerinin Türlerine Göre Yüzde Dağılımı (2008-2021).....	37
Tablo 8. Türkiye'de Yıllık Büyüme Oranı, Tüfe Oranları, İşsizlik Oranları ve Kişi Başına Düşen Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) Dolar Cinsinden Değerleri (2008-2021).....	39
Tablo 9. Türkiye'de Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları 2002-2015.....	43
Tablo 10. Türkiye'de Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirlerine Göre Hesaplanan Yoksulluk Oranı, Yoksulluk Sınırı ve Yoksulluk Sayısı 2008-2021	45
Tablo 11. Türkiye'de Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Birey Gelirine ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları (2008-2021).....	47
Tablo 12. Türkiye'de Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Geliri Hane Halkı Durumuna Göre Yoksulluk Oranları 2008-2021.....	48
Tablo 13. Türkiye'de Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Bölgesel Yoksulluk Oranı, Yoksulluk Sınırı, Yoksul Sayıları, 2021 (1.Düzey).....	49
Tablo 14. Türkiye'de Yıllar İtibariyle Vergi Gelirleri 2008-2022 (GSYH Oranı) ...	69
Tablo 15. Türkiye'de Yıllar İtibariyle Vergi Gelirleri ve Oranları (2008-2021).....	70

Tablo 16. Türkiye'de 2022 Yılı Vergi Tarifesi.....	74
Tablo 17. Türkiye'de Sosyal Bütçe Harcamaları ile Yoksulluk İlişkisi (2008-2021 Yılları Arası).....	80
Tablo 18. Türkiye'de Hazine Yardımları 2008-2021 (Milyon TL).....	81
Tablo 19. Türkiye'de Gelirden Ayrılan Paylar 2008-2021 (Milyon TL)	83
Tablo 20. Türkiye'de Ana Gruplar Bazında Sosyal Yardım Programları (2021).....	83
Tablo 21. Türkiye'de Hane Halkına Yapılan Transfer 2008-2021 (Milyon TL).....	85
Tablo 22. Türkiye'de Gelirden Ayrılan Paylar 2008-2021 (Milyon TL)	86
Tablo 23. Türkiye'de Sosyal Amaçlı Borç Verme 2008-2021 (Milyon TL).....	87
Tablo 24. Türkiye’de Asgari Ücretler 2008-2022 (16 Yaşını Dolduran ve Bekârlar için) TL	94

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
İMF	: Uluslararası Para Fonu
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
KDV	: Katma Değer Vergisi
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SYDTF	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu
İİBK	: İş ve İşçi Bulma Kurumu
İŞKUR	: İş ve İşçi Bulma Kurumu
TOKİ	: Türkiye’de Toplu Konut İdaresi
FAO	: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
WHO	: Dünya Sağlık Teşkilatı
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi
IDA	: Uluslararası Kalkınma Birliği
ÖİV	: Özel İletişim Vergisi
VİV	: Veraset ve İtikâl Vergisi
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
KEDV	: Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı

GİRİŞ

Yoksulluk günümüzde az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yanı sıra gelişmiş ülkelerinde en önemli sorunları arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Yoksulluk kişilerin en temel ihtiyaçları olan gıda, giyinme, barınma gibi ihtiyaçlarını maddi yetersizliklerden dolayı sağlayamaması sonucu ortaya çıkan durum olarak tanımlanmaktadır. Yoksulluk tanımı yapılırken bu konuda araştırmalar yapanların tümü tarafından genel geçer bir tanımdan söz etmek mümkün değildir. Çünkü yoksulluğun etkisi ve tanımı; cinsiyete, bölgelere, ülkelere göre değişiklik göstermektedir. Bu sebeplerden dolayı yoksulluk çok boyutlu bir kavram olmasıyla birlikte bu kavramın tanımından çok yoksulluğu belirlemede kullanılan ölçütler önem arz etmektedir. Yoksulluğun nedenlerinde de çok boyutlu olması etkin olsa da genel olarak enflasyon, gelir dağılımındaki eşitsizlikler, savaşlar, göçler, ekonomik ve finansal krizler ve işsizlik önemli kabul görmüş nedenleri arasında yer almaktadır. Bunun yanında yoksulluğun sadece yemek yeme, barınma ve giyinme gibi ihtiyaçlarla mı özdeşleştirileceği yoksa sosyal, kültürel ihtiyaçların karşılanamaması durumu ile bağdaştırılması gerektiği bunun için uygulanacak olan mücadele politikalarının da buna göre değişiklik göstereceği açıktır.

Yoksulluk kavramı tartışılırken yoksulluğu bir sonuç olarak değerlendirmek yeterli olmayacaktır. Öncesinde yoksulluğu bir neden olarak görmek gerekmektedir. Yoksulluk konusunda öncelikle bireyler arasındaki kaynakların adaletli dağılımı sağlanmışsa yoksulluktan söz etmemiz mümkün olmayacaktır. Bu sebeple yoksullukta gelir dağılımındaki eşitsizliğin bir sonucu olarak doğmaktadır.

Türkiye’de yoksulluğu önlemeye ve azaltmaya yönelik birçok kurum proje ve programla desteklemeye çalışmaktadır. Bu çalışmada temel amaç ekonomik ve toplumsal dönüşümler sonucu, dünyada ve özellikle Türkiye’deki ekonomik ve finansal krizler sonucunda daha çok ön plana çıkan yoksulluğun Türkiye’deki yakın zamandaki boyutunu çizerek yoksullukla baş edebilen ve gelir dağılımını ile birlikte diğer unsurları iyileştiren mali politikaları ve düzenlemeleri ortaya koyarak önerilerde bulunmaktır.

Bu çalışmanın ilk kısmında, yoksulluk konusunda tanımlamalar yapılmış daha sonra en çok kullanılan yoksulluk türleri açıklanmıştır. Yoksulluk nedenleri daha çok mali boyutlarıyla ortaya konularak genel bir görünüm çizilmiştir. Yoksulluğun sınırlarının ölçülmesinde kullanılan yaklaşımlar açıklanarak yoksulluğun belirleyici özellikleri ortaya konulmuştur. Yoksulluğun ölçütleri ile yapılan endekslerle sayısal olarak ölçülmesi sağlamaya yönelik teknikler incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci kısmında Dünya’da ve Türkiye’de gelir dağılımı ve yoksulluğun genel görünümü özellikle 2008 yılı itibariyle birlikte tablolarla sayısal veriler irdelenerek ortaya konulmaya çalışılmıştır. Dünya’da ve Türkiye’de yaşanan yoksulluğun boyutları Dünya Bankası, TÜİK gibi kurumların raporlarından yararlanılarak veriler ışığında analiz edilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde Dünya’da ve Türkiye’de yoksullukla mücadeleye yönelik ekonomik büyümenin ve kalkınmanın sağlanmasının öncelikle ele alındığı dolaylı müdahale politikalarıyla, devletin kullanımında olan ekonomiye müdahale araçlarının kullanması ile yoksullukla mücadele konusunda doğrudan müdahale incelenmiştir. Dünya’da devletler yoksullukla mücadele ederken özellikle dünyanın önemli uluslararası kurumlarının mücadele politikalarından bahsedilmiştir. Sonrasında Türkiye’de devletin sahip olduğu mali müdahale gelir, harcama ve borçlanma politikalarının kullanımıyla yoksullukla mücadele anlatılmaktadır. Türkiye’de yoksullukla mücadelenin mikro politikalara indirgenerek ortaya konulan bazı mali projeler ve sonrasında kalkınma planlarında ne ölçüde yoksulluğun ele alındığı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

1. BÖLÜM

YOKSULLUK KAVRAMI, TÜRLERİ, NEDENLERİ VE ÖLÇÜTLERİ

1.1. Yoksulluk Kavramı

Yoksulluk kavramı üzerine çalışmalar 19. yüzyılın sonlarında İngiltere’de başlamıştır. 1880 yılında yoksulluk kavramı ilk kez İngiltere’de Booth tarafından yapılarak geliştirilmiştir. 1899’da geliştirilmiş hali ilk defa York şehri için hazırladığı çalışmanın Rowntree’ye dayandığı bilinmektedir. Yoksulluk kavramına ait ilk çalışmaların, İngiltere’de 1870 yılında kanunlaştırılan İlkokullar Yasası sonrasında eğitim harcamalarını ödemekte sıkıntısı olan ailelerin tespit edilmesi için milli eğitim müdürlüklerince hazırlanan çalışmalarla ortaya çıktığı düşünülmektedir (Yaşar ve Taşar, 1980, s. 120-121).

Yoksul sözcüğünün sözlükteki anlamı, “geçinmekte çok sıkıntı çeken kimse, fakir, sefil” anlamının yanında “istenilen nitelikte ve özellikte olmayan, yetersiz,” anlamını da ifade etmektedir (Gündüz, 2006: s. 40).“Yoksul” rahat bir yaşam için istenilen araçlar veya yeterli miktarda parası elinde olmayan kişilere de denir. Hayatta kalmak için gerekli olan imkânlardan eksik olma durumu yoksulluk kelimesi ise anlatılmaktadır. Farklı ülkelerde bu durumu izah etmek için kullanılan ifadelerde, yoksulluk ile hayatta kalabilmek için gerekli olan şeylerden yararlanamama arasında bir bağ vardır (Aktan ve Vural, 2002a, s. 1-2). Aç kalmak veya yeterince beslenememe durumlarını sadece yoksulluk olarak tanımlamak yanlış olabilmektedir. Bireyler yalnızca yemek gereksinimi olan bir varlık türü olarak nitelendirmek doğru olmamaktadır. Bireylerin önceliği beslenme olmakla birlikte barınma, eğitim, sağlık, kültür gibi benzer istekleri olmaktadır. Bu gibi insani gereksinimlerinde yeteri kadar giderilip giderilmediği çok önemli olmaktadır (Dumanlı, 2002, s. 2).

1901 yılında Seebom Rowntree tarafından yoksulluk kavramının ilk defa anlamlı tanımı yapılmıştır. Seebom Rowntree göre yoksulluk, toplam gelirlerin, biyolojik olarak varlığın sürdürebilmesi için ihtiyacı olan yiyecek, giyim gibi temel

düzeydeki fiziki istekleri gidermeye yetmemesi durumu olarak tanımlanmıştır (Es ve Güloğlu, 2004, s. 81).

TÜİK'e göre; Yoksulluk; bireylerin en temel gereksinimlerini yerine getirememeleri olarak ifade edilmektedir. Yoksulluk dar ve geniş anlamda tanımlanmaktadır. Dar anlamda yoksulluğu açlıktan ölme ve yaşamını devam ettirecek yeri olmaması durumudur. Yoksulluğu, geniş anlamda ise gıda, giyim ve barınma gibi imkânları hayatını idame ettirmeye sağlamasına rağmen toplumun genel seviyesinin altında kalma durumu olarak ifade edilmektedir (Ensari, 2010, s. 9).

Yoksulluk, insani ihtiyaçların maddi ve manevi unsurlarla giderilebilen istekler şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Maddi gerekliliği olmayan isteklerin giderilmesi bazı problemlere neden olmaktadır. Örneğin, kimsesiz olup fakat çok zengin bir insan muhtaç olarak değerlendirilebilmektedir. Ayrıca, insani istekler giderek değişebilmektedir. Bekâr birine yeten belirli bir ücret, belirli bir yaşam koşullarında yaşamasını sağlarken; aynı kişinin yuva kurması ve bununla birlikte çocuk sahibi olması ama kazanç miktarının değişmemesi sonucu aynı birey yoksulluk sınırı altına düşebilmektedir (Aktan ve Vural, 2002a, s. 2). Bu yüzden mali, toplumsal, siyasal sebepleri nedeniyle kavramsal olarak ifade etmenin zor olduğu yoksulluğun tanımı tek değildir. Hayat standardı belli bir oranın altında kalması durumu olarak ifade edilen yoksulluğun çerçevesi, ülkeden ülkeye ve yıldan yıla farklı değişik standartlarından dolayı farklılık oluşturmaktadır. Örnek vermek gerekirse bir ülkede yoksul görülen kişiyle başka ülkede yoksul görülen kişiler arasında çok fark olabilmektedir (Doğan, 2014, s. 4). Aynı zamanda gelişmişlik düzeyi artan bir ülkede yoksulluğa bakış açısının kapsamı genişlemektedir. Gelişmemiş bir ülkede temel ihtiyaçların karşılanması yani hayatta kalmak için gerekli şartları sağlayamamak yoksul olarak değerlendirirken, gelişmiş bir ülkede ise bu şartların ötesinde, her yönüyle yaşadığı ülkenin hayat ortalamasının altında kalmak yoksul olarak değerlendirilmektedir (Şeker Olcay, 2019, s. 4-5).

1.2. Yoksulluk Türleri

1.2.1. Göreli ve Mutlak Yoksulluk

Bireylerin ve hane halkının ortalama refah düzeyinin belli bir değerin aşığıısına düşmesi şeklinde yaşanan duruma göreli yoksulluk denilmektedir. Yoksulluğun belirlenmesinde belirleyici kısım, toplumun ortalama zenginliğidir. Refah düzeyini belirleyen araçlar ise harcama düzeyi veya gelir düzeyi olmaktadır. Gelişmiş ölkelerdeki yoksullukla ilgili çalışmalarda genellikle yoksulluğun saptanmasında harcama yerine toplam gelir ele alınmaktadır (Gürsel vd., 2000, s. 97). Yoksulluğu kişilerin ihtiyaçlarını giderme yönüyle bireylerin ve hane halkının başka bireylerin ve hane halkının durumunu nasıl görünüyorsa o şekilde karşılaştırma yaparak değerlendirmektedir. Bireyin yoksul olması yalnızca ne ölçüde kazanç sağladığına göre değerlendirmek doğru olmamaktadır. Çevredeki başka kişilerin kazancına da bağlı olduğu düşünülmektedir (Memiş, 2014, s. 148).

Nüfusun belirli bir oranının oluşturduğu kazanç ya da tüketim seviyesinden bunun dışında medyan gelirinin yarısından az kazanç veya tüketim sınırı bulunan bireylerin yoksul olarak değerlendirilmesi göreli yoksulluk sınırını ifade etmektedir. Göreli yoksulluğun basit ve sade olması ve üstünde durulan alt düzeyi açıklaması, bu yaklaşıma işlevsellik ve üstünlük kazandırmaktadır. Yoksulluğun belli bir zamanda incelenmesi durumunda bu anlayış işlevsel olmamaktadır. Bütün nüfusun belirli bir oranının yoksul olarak değerlendirildiği durumlarda, zamanla hayat seviyelerinin farklılaşmanın anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Ayrıca bu yoksulluk türüne göre yoksulluk seviyesinin seçilmesi öznel olmaktadır (Aktan ve Vural, 2002a, s. 19).

Dünya Bankası mutlak yoksulluğu, 1990 yılındaki çalışmasına göre hesaplandığında bir kişinin yaşamını sürdürebilesi için gerekli olan en düşük kalori miktarı olan 2400 k/cal hesaplmasına dayanılarak geliştirilmiştir. Günlük kazancı 2400 k/cal besini almaya gücü yetmeyen insanlar mutlak yoksul olarak ifade edilmektedir (DPT, 2001, s. 104).

Mutlak yoksulluk, bir insanın yaşamını idare edecek asgari refah düzeyi olarak tanımlanabilir. Biyolojik olarak bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için olması gereken kalori ve diğer gıda gruplarını sağlayacak beslenmeyi

sağlayabilmesidir. Bu asgari ihtiyaçları karşılayamayan parasal ve parasal olmayan geliri olan bireyler, mutlak yoksulluk seviyesinin altında kalmış olarak kabul edilmektedirler (Aygen, 2016, s. 154). Ulusal ve uluslararası kıyaslama incelemeleri için mutlak yoksulluk tercih sebebi olmaktadır. Bunun nedeni ise yoksulluğun tanımının değişmemesi bölgeden bölgeye, kişiden kişiye veya başka bir sebepten dolayı farklılaşmamasıdır. Mutlak yoksulluk özünü ifade eden yoksulluk sınırı kişilerin minimum yaşam sınırını da ifade etmektedir. Bireylerin kişisel tercih ve yorumlarına bırakılmalıdır. Başka ülkelerle kıyaslamalarda bu formülün büyük rahatlık sağladığı düşünülmektedir (Şengür, 2019, s. 45-46).

Mutlak yoksulluk ve göreceli yoksulluk arasındaki dikkat edilmesi gereken ayrım mutlak yoksulluk seviyesinin değişmemesidir. Göreceli yoksulluk sınırı, ülke sınırlarında ortalama tüketim ve gelir düzeylerine göre değişmektedir. Yaklaşık harcama seviyeleri ne ölçüde çok ise göreceli yoksulluk düzeyi o seviyede fazla çıkmaktadır. Göreceli yoksulluk düzeyinin alınmasıyla ortalama yaşam seviyelerinin tamamında bir artış yaşanması ile beraber mutlaka yoksul kesimin oranının düşmesi gerekmemektedir (Çoşkun ve Tireli, 2008, s. 25).

1.2.2. Objektif ve Sübjektif Yoksulluk

Kişilerden başka akademik ölçüt ve ölçütlere göre kesinleşmiş yöntemlerle yoksulluğun tespitini ortaya koyulması objektif yoksulluk olarak tanımlanmaktadır. Yoksulluğun bulunması için ortaya konulan ölçütler ya da ölçümlerde özel değerlendirmeler yer verilmemektedir (Şengür, 2019, s. 47). Esas olan nokta gerçeklerin ölçülmesidir. Yoksulluğu meydana getiren sebepler ve yoksulluktan kurtulmak için ihtiyaç duyulanların hesabı objektif yoksullukta yapılmaktadır. Ayrıca objektif yoksullukta kişisel menfaate önem verilmektedir (Korkmaz, 2019, s. 5-6).

Sübjektif yoksulluk ise yoksulluğu ifade ederken bireylerin değerlendirmelerine önem göstermektedir. Sübjektif yoksulluk tanımlamanın dayandığı fayda görüşüne göre faydanın ölçülmesinde zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu sebeple geleneksel olarak objektif yoksulluğu kabul görmeme yatkınlığı oluşmaktadır. Bu görüşü kabul edenlere göre kişiler her şekilde kendileri ile ilgili neyin en iyi olduğunu düşünme özelliğine sahip olamamaktadırlar (Tosuner, 2007, s.

7). Kişilerin ya da ailelerin kendi incelemeleri ile ortaya çıkan çözüme göre yoksulluğu sübjektif yoksullukta tespit edilmektedir. Çoğunlukla bire bir görüşme ya da resmi kurumlarca yapılan inceleme anketleri sonucu verilere dayanmaktadır. Bireylerin kişisel yorumları ve değer yargıları doğrudan doğruya karışmaktadır (Şengür, 2019, s. 47).

1.2.3. Gelir Yoksulluğu ve İnsani Yoksulluk

Kişinin hayatını devam ettirmek ve minimum hayat standardını sağlayabilmesi için birey ya da grupların ihtiyaçlarını giderebilecek yeterli seviyede kazancının bulunmaması gelir yoksulluğu şeklinde ifade edilmektedir. Gereksinim hissedilen asgari ihtiyaçların maliyeti, gelir yoksulluk sınırını oluşturmaktadır. Bu seviyenin aşağısında kazancı olan kişiler yoksul olarak değerlendirilmektedir (Okurkan Bursal, 2010, s. 10).

İnsani yoksulluk, yoksulluğu çok daha geniş bir açıdan incelemekte kişilerin yalnızca fizyolojik isteklerine göre incelenmemesi gerektiğini düşünerek, yoksulluğa toplumsal bir biçim getirmiştir. Kişilerin toplumsal isteklerine önem veren insani yoksulluk, kişilerin sosyo-kültürel istek ve taleplerinin karşılanarak, eğitim ve sağlık olanaklarından faydalanılması gibi refahlarını artırıcı faktörleri incelemektedir. Bu imkânlara erişemeyen veya yoksun bırakılmaları durumunda insani yoksulluğu yaşamak zorunda kalmaktadırlar (Sarı, 2021, s. 162). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ile yakın zamanda geliştirilen, mutlak ve görelî yoksulluk tanımlarını taşımaktadır. Bununla beraber daha ayrıntılı olan insanî yoksulluk kavramı ise yetersiz beslenme, okur ve yazarlık, anne ve çocuk sağlığının yetersizliği, uzun olmayan yaşam süreleri, önlenabilir hastalıkların oluşması gibi başlıca insanî yeteneklere sahip olamama şeklinde ifade edilmektedir. Asgari derecede insani kabiliyetleri sürdürebilecek olan mal, hizmet ve altyapıya, enerji, hijyen, eğitim, iletişim, içme suyu, erişimin yokluğu ya da kısıtlanması, yoksulluğun insanî boyutu olarak değerlendirilmektedir (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2009, s. 11). Yoksulluğun kavramlaştırılması çabalarına UNDP' nin, hem yoksulluk kavramı çevresindeki tartışmalara bununla birlikte yoksulluğun hesaplanmasına katkı sağlamıştır. 1997 yılında yapılan İnsani Gelişme Raporu ile UNDP' nin ilk kez İnsani Yoksulluğu (Human Poverty) ortaya çıkarmıştır. İnsani yoksulluğun, gelir

yoksulluğu ile ilgili olduğu düşünülmesine karşın onunla aynı görülmemektedir. Gelir yoksulluğunun hesaplamaları mutlak gelir talebinde yoğunlaşırken insanî yoksullukta okuryazar olma, yaşam süresi, eksik beslenme, anne çocuk sağlığının yeterli olmaması durumudur (Taş ve Özcan, 2012, s. 425).

1.2.4. Kırsal ve Kentsel Yoksulluk

Yaşanılan yerin idari statüsüne göre yoksulluk, kırsal ve kentsel yoksulluk olarak ayrılmaktadır. Dünya’da yoksulluk genellikle kırsal alanlarda görülmektedir. Bireysel harcama ile orta seviyede eğitim, sağlık, temiz su, ulaşım, konut ve haberleşme konusundaki sıkıntılar kırsal yoksulluğu ilgilendirmektedir. Kırsal yoksullar genellikle niteliksel boyut önemli olurken kentsel yoksullarda yetersiz tüketim düzeyi, yetersiz gelir gibi niceliksel boyut önemli olmaktadır. Nüfus artışı ve kentsel göçü kırsal yoksulluk hızlandırmaktadır (Üzümcü ve Korkat, 2015, s. 140). Yoksulluğun mekânsal bir ifadesi olarak kırsal ve kentsel yoksulluk kullanılmaktadır. Tarımdaki üretimi sağlayacak toprağa sahip olunmaması ve ucuz iş gücü olan kırsal yoksulluğun altında yatan sebeplerden bazılarını topraksız ve vasıfsız iş gücü oluşturmaktadır. Hayatını idame etme olanaklarını ve beklentisini kaybeden toplulukların kente göç etmesi sonucunda kentsel yoksulluk, kırsal yoksulluğu doğurmuştur. Kırsal yoksulluk kentsel yoksulluğa göre daha sık görülen bir yoksulluktur. Kırsal yoksulluk kentlere göçü hızlandırmakta ve kentsel yoksulluğun yükselmesine zemin oluşturması kırsal yoksulluk oranının fazla olmasından dolayıdır (Topgül, 2013, s. 282). Kırsal yoksullukta, yoksulların gelecek için beklentileri veya yoksulluk için düşündükleri çözüm yolu kentsel yoksulluktan ayrılmaktadır. Yoksulluktan çıkamadığında kentteki bireylerin önünde çok fazla tercih bulunmamaktadır. Hayatlarını devam ettirecek gelirden eksik kaldıkları durumlarda sosyal yardım kuruluşlarına bağlanabilmekte ya da kanun dışı yollara gidebilmektedirler. Kırsal yerde yaşayan yoksulun ise bir çaresi daha bulunmakta o da, işini bulacağı ve hayatını devam ettirebileceği büyük şehirlere göç etmektir (Kartal ve Demirhan, 2014, s. 142). Toplulukların değişimleri ile kentleşme arttıkça daha önceleri kırsal yoksulluk yükselmiş daha sonra ise kente göçlerle bu yoksul bireyler de kentlere göç etmiştir. Kırsal kesimde kendini yoksul olarak görmeyen bireyler kentlerdeki şartlarla birlikte görece anlamda yoksul hale gelmiş

durumdadırlar. Böylece bu yoksulluk türleri birbirlerinin içine geçmiş ayrılamayacak bir boyuta gelmiştir (Şengür, 2019, s. 47).

1.2.5. Geçici Yoksulluk-Kalıcı Yoksulluk

Halkın gelir ve hayat standartlarını etki eden unsurlarda ani bir şekilde değişimlerin yaşanmasıyla geçici yoksulluk ortaya çıkmaktadır. Geçici yoksullukta bu durumu etkileyen negatif etmenler kalktığında genellikle yoksulluk ortadan kalkmış olmaktadır. Hastalık, ekonomik iflas, dolandırılma, ölüm, geçici olarak işsiz kalma, hanede çalışan bireyin geçirdiği kaza, engelli duruma düşme, ekonomik krizler gibi bireyler direkt olarak geçici yoksulluk yaşayabilmektedirler (Şeker Olcay, 2019, s. 12). Dönemsel yoksulluk veya kısa süreli yoksulluk olarak da ifade edilmektedir. Kişilerin hayat standartları ve refah düzeyleri açısından dönemsel ortaya çıkan değişiklikler neticesinde geçici yoksulluk meydana gelmektedir. Geçici yoksulluğun sebebi olarak enflasyon, doğal afet, mevsimlik ve geçici işsizlik halleri gibi etmenlerde sayılabilmektedir. Çoğunlukla kriz ortamlarında daha bariz bir şekilde hissedilmekte olup, dönemsel olarak belli bir ortalama gelir seviyesinin üzerindeki kişileri de etkisi altına alabilmektedir (İnceler, 2019, s. 14).

Kişilerin artık içinde bulundukları durumu kabullenecek zamanda yoksul olmaları durumuna kalıcı yoksulluk denilmektedir. Kapitalist sistemin düzeni ve bu yapıda yoksulluğu önlemeye amaçlı kalkınma planlarının azlığı, gelir dağılımında eşitsizlik, yoksul bir ailede doğmak, yoksul kişilerin bilgiye erişim fırsatlarına, eğitim ve sağlık hizmetlerine yeterince veya hiçbir şekilde erişememeleri kalıcı yoksulluğun bazı nedenleri olarak görülmektedir (Şeker Olcay, 2019, s. 12).

1.2.6. Kapasite Yoksulluğu

Refah kapasite yaklaşımında, bireylerin değerli gördükleri hayatı sürdürme özgürlüğüdür. Bu duruma kişilerin kapasitesi ve bireylerin potansiyelinin gerçekleşmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Bu görüşe göre kişilerin hayatının kalitesini belirleyen sonuçlara öncelik verilmektedir. Zenginliğin veya tam tersi yoksunluğun belirleyicisi olarak maddi göstergeler yerine maddi olmayan göstergelerle şekillenmektedir. Maddi kaynaklar sadece refahı yükselten unsurlardır.

Fakat maddi kaynaklar kapasite sonuçlarının güvenilir bir belirleyicisi olmamaktadır (Kabaş, 2006, s. 80).

Yoksulluğun standart belirleyicisi olan gelir seviyesi yerine kabul edilebilir bir yaşam standardına ulaşmak için gerekli olan temel yapabilirliklerden muhtaç olma durumu kapasite yoksulluğu olarak ifade edilmektedir. Kapasite yoksulluğundaki farklılık, gelir veya fayda yerine kişilerin özgürlüğünün vurgulanmaktadır. Burada yoksulluğu doğru bir şekilde kavramak için bireylerin ne yapıp yapamadıkları ve ne olup olmadıklarına yoğunlaşmaktadır. Böylelikle bu düşünceye göre, gelirin kendi içinde bir hedef olamayacağı, bireyin refahı için gerekli bir araç olabileceğini düşünen Aristo'nun izleri görülmektedir (Sam, 2008, s.63). Amartya Sen'e göre gelirin haricinde bireylere yarar kazandıran birçok öge vardır. Örneğin, çok sağlıksız yalnız zengin bir bireyin geleneksel yaklaşıma göre yoksul görülmemektedir. Ancak kapasite yaklaşımına göre yoksulluk belirli bazı kapasitelerin olmaması durumunu ifade etmektedir. Bu sebepten zengin ama sağlıksız bir birey yoksul sayılabilmektedir (Kabaş, 2006, s. 85).

1.2.7. Sosyal İmkânlar Yoksulluğu

Sosyal imkânlar yoksulluğu, UNDP vasıtasıyla 1996 yılında yayınlanan İnsani Gelişme Raporu'nda ilk kez bahsedilmiştir. Yoksulluğu parasal gelir cephesinden açıklamak yerine, kişilerin insani gelişimleri için gereksinim duyduğu asgari ihtiyaçlara ne ölçüde sahip olduğunu incelemektedir (Pire, 2011, s. 8).

UNDP, tarafından geliştirilen bu yoksulluk türü oranını temel üç ölçütte birlikte ölçmektedir. Birincisi “sağlıklı üreme imkânı.” Uzman sağlık personeli olmadan sağlanan doğum oranı, sağlıklı üreme olanağına kişilerin ne ölçüde sahip olduklarını ortaya çıkarmaktadır. İkinci kıstas ise “sağlıklı büyüme ve yeterli beslenme kıstası.” Bu kıstasla 5 yaşın altında olan ve uluslararası ölçütlerde gerekli kiloda olmayan, yeterli gıda alamayan çocukların oranı belirlenerek hesaplanmaktadır. Üçüncü kıstas ise “okuma yazma ölçütü” ise genel okuma yazma oranı yerine sadece 15 yaş ve 15 yaşından yukarı yaşta olan kadınların okuma yazma oranlarına önem vermektedir. Bu üç kıstas için ölçülen yüzdeler tek

bir yüzdeye çevrilerek ve “sosyal imkânlar yoksulluğu oranı” olarak isimlendirilmektedir (Aktaş Kaya, 2007, s. 74).

1.2.8. Ultra Yoksulluk

Yoksulluğun yoğunluğunu ölçmek amacıyla Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı (FAO) ve Dünya Sağlık Teşkilatı (WHO) tarafından geliştirilen bu yoksulluk türü şu şekilde ifade edilmektedir; Kazancının tümünü harcamasına rağmen, mutlak yoksulluk kıstası temel alınarak günlük kalori miktarının yalnızca %80’ini karşılayabilen bireyler ultra yoksul olarak adlandırılmaktadır. Ultra yoksulluk yerine Dünya Bankası, olağanüstü yoksul ifadesini kullanmıştır. Ekonomik imkânları minimum gıda-enerji ihtiyaçlarını karşılamaya yetmeyen kişileri olağanüstü yoksul olarak ifade etmiştir (DPT, 2001, s. 106).

1.3. Yoksulluğun Boyutları

1.3.1. Kadın Yoksulluğu

Kadın yoksulluğu, geçmişinde toplumun biçtiği cinsiyet rollerinin ve ataerkil düzenin sebep olması ile çok sayıda eşitsizliklerin toplanması sonucu meydana gelen bir olgudur. Toplumsal cinsiyet rolleri sonucu kadınların çocuk bakımından ve ev bakımından görevli görülmeleri sonucu, kadınların iş yaşamından ve eğitimde eşitsizliklerle uğramaları neticesinde yoksullaşmalarına sebep olmaktadır (Tire, 2017, s. 103). Sosyolojik ve psikolojik bakımdan kadın yoksulluğu düşünüldüğünde ilk göze çarpan en önemli görevinin çocuklarının ve eşinin bakımı olduğu algısı nesiller boyu aktarılan bir durum olmaktadır. Gelir bakımından yoksul kadınlar maddi olarak eşlerine bağımlı yapmaktadır. Bu durum sonucu kadınlar çoğullukla kendi karar almakta zorlanmaktadır. Bu şekilde yoksulluk döngüsü sürmektedir (Yılmaztürk, 2016, s. 777-778)

Diğer bir konu da kadın yoksulluğunda ayrımcılıktır. Kadınların yaşadığı yoksulluk deneyimleri çok yönlü oluşan ayrımcılığın etkilerinin yoksullukla olan ilgisini ortaya çıkarmaktadır. Kişiler arasındaki farklılıklar, yüksek seviyelere ilerleyen ayrımcılığa öncülük yaşattığı gibi, önemli oranda kadınlar arasındaki yoksulluk riskinin de artırmasına sebep olmaktadır. Kadınlar yalnızca tek bir

homojen gruptan meydana gelmediği için tek ebeveynli ailelerdeki kadınlardan, kırsal alanda yaşamını sürdüren kadınlardan, kadın mültecilerden ve sığınmacılardan, etnik kökenli azınlık kadınlardan, özürlü ve yaşlı kadınları da ortaya çıkarmak gerekmektedir (Öztürk ve Çetin, 2009, s. 2672).

Kadınlar genel olarak bakıldığında emek işgününde erkeklerden daha az maaş kazanmakta, bunun yanında çoğunlukla hizmet sektöründe az maaşla ve düşük konumlu işlerde çalışmak durumunda kalmaktadır. Bunların sonucunda kadınlar bir konuta sahip olamamakta, aile içinde ücretsiz aile işçisi durumunu sürdürmektedir. Kadın yoksulluğu ile birlikte çocuk yoksulluğu meydana gelmekte ve anne sıfatıyla kadınlar küresel çapta mağduriyetleri devam etmektedir (Yılmaztürk, 2016, s. 777).

1.3.2. Çocuk Yoksulluğu

Hem kazanç imkânlarının hem de eğitim, sağlık, güvenlik, su, barınma vb. imkânların yeterince olmaması az gelişmiş ülkelerde çocuk yoksulluğu için önemli bir tehlikedir. Gelir seviyesi düşük olan ülkelerde genel yoksulluk seviyeleri için geçerli olan negatif sosyo-ekonomik imkânlar çocuklarda daha da güçlü bir görünüm yaşatmaktadır. Çocuk yoksulluğu gelişmiş ülkelerde, az gelişmiş ülkelerdeki seviyede güçlü bir görünüme sahip değildir. Çocuk yoksulluğunun ortalama hayat standardı altında olma durumu ve göreceli yoksulluk boyutuyla da son zamanlarda yükselişi sürmektedir (Metin, 2015, s. 168-169).

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu'na (UNICEF) göre, işgücü piyasası şartları ve sosyal değişikliklerin etkisi önemli olsa da çocuk yoksulluğu seviyelerini düşürmek devletlerin düzenleyebileceği bir uygulama olmaktadır. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ile diğer gelişmiş ülke devletleri Dünya'daki çocuk yoksulluğun görmezden gelmemeli ve yalnızca kendi ülkelerinde değil tüm dünyada sürmekte olan çocuk yoksulluğunu önlemeye yönelik uygulamalar geliştirmelidir (Kudubeş vd., 2017, s. 84).

1.3.3. Çalışan Yoksulluğu

Global bir biçim kazanan yoksulluk problemi uzunca bir süredir yalnızca işsiz olanların değil, çalışmakta olan bireyleri de sıkıntıya sokarak, çalışan yoksulluğu

kavramının oluşmasına neden olmuştur. Gelir dağılımında yaşanan adaletsizlikler, öncelikle işsizlikle birlikte emek piyasasına bağlı etkenler, hane halkı büyüklüğü ve yapısı, enflasyon gibi sebeplerle birlikte oluşan yoksulluk probleminde, çalışan yoksulluğu boyutundan incelendiğinde küreselleşme ile birlikte yaşanan değişimin boyutları hissedilmektedir (İslamoğlu vd., 2017, s. 464-465).

İşsiz olmaları sebebiyle ekonomik yaşamın gerisinde olan yoksul gruplar gibi çalışan yoksullarda, ekonomik yaşamın gerisine itilmektedir. Bununla birlikte sosyal ve siyasal yaşamda da problemler yaşamaktadır. Bu gruptaki kişiler bir tehdit unsuru olmamak için karar almaktan uzak yaşamakta ayrıca güç ilişkilerinde de görmezden gelinmektedir. Bireyler kendilerini dış dünyadan uzak tutarak etkili bir çevreye sahip olmadan yaşamını sürdürmek zorunda kalmaktadır (Ofloğlu ve Balcı, 2016, s. 68).

1.4. Yoksulluk Nedenleri

Yoksulluğu nedenleri yalnızca doğal gereksinimlerin karşılanamaması ile ilgili olmamaktadır. Bunun birlikte siyasal, sosyo-kültürel boyutlar da nedenlerle yoksulluğun içeriği değiştiği gibi ülkeler farklılıklarında da değişiklik göstermektedir. Bir ülkede kişiler doğal gereksinimleri tam olarak sağlanırken, siyasal veya sosyal alanlarda yoksulluk yaşanabilmektedir. Bu nedenle bu yoksulluğun sebeplerinin mümkün olduğunca geniş şekilde sınıflandırılması gerekmektedir (Pınar Ertürk, 2010, s. 13).

Yoksulluğun nedenlerini ekonomik, sosyal ve diğer nedenler olarak şu şekilde sınıflandırmaktadır;

1.4.1. Ekonomik ve Mali Nedenler

1.4.1.1. Gelir Dağılımında Eşitsizlikler

Milli gelirden eşit oranda pay alamaması bir ülkede yaşayan kişileri yoksul olmalarına neden olabilmektedir. Ülkede bir yerde geliri çok yüksek olarak lüks bir yaşam sürdüren kişiler olurken diğer yanda ise asgari besin ihtiyaçlarını bile temin edemeyen kişiler olabilmektedir. Bu şekilde gelişen gelir dağılımı adaletsizliği de gelirden yüksek seviyede pay alan kişilerin daha çok harcamasına ve lüzensuz

tüketim harcaması yaparak toplumdaki yoksul kişileri asgari ihtiyaçlarından bile daha çok harcamalarına neden olmaktadır. Bir ülkede yoksulluğun en belirgin göstergelerinden bir diğeri de gelir dağılımı adaletsizliğidir. Ülkede yaşayan kişilerin tümüne eşit oranda gelir dağıtılması ile gelir dağılımı eşitsizlikleri azaltılabilmektedir. Artan oranlı vergi politikaları da, yani düşük geliri olan kişilerden daha düşük vergi yüksek geliri olan kişilerden de daha yüksek vergi toplanması ile gelir dağılımı adaletsizlikleri azaltılabilir. Bununla birlikte zengin insanlardan fakir insanlara karşı bir gelir transferi sağlanarak da gelir dağılımı eşitsizliklerini düşürülebilmektedir (Bilgiç, 2020, s. 47). Birçok faktör gelir dağılımı ve eşitsizliğini etkilediği gibi gelir dağılımı eşitsizliği de bu faktörleri etkileme gücüne sahiptir. Etki eden bu faktörlere önem verirken yoksulluk kavramı da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Nüfusun tümüne ait olan dağılımı tespit ettiği için gelir dağılımı, yoksulluktan daha geniş bir ifade bulunmasına karşın, yoksulluk ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında pozitif bir bağ bulunmaktadır. Gelir dağılımındaki yaşanan adaletsizlik ne denli çok fazlalaşırsa yoksulluk seviyesi de o kadar artış göstermektedir (Arpacıoğlu, 2012, s. 29).

1.4.1.2. Ekonomik ve Finansal Krizler

Her şeyden önce sebep oldukları belirsizlikle ekonomik krizler, yaşattığı kargaşa sebebiyle tüm toplumsal alanlarda kendini hissettirmektedir. Kriz ortamlarında yönetme ve karar verme aşaması zorlaşmaktadır. Kişilerin yaşamları üzerindeki kontrol duygusu kaybolarak ileriye görme mesafelerinde daralma yaşanmaktadır (Ayyıldız, 2010, s. 190). Bir ülkede ekonominin büyümesinin düşük gelir sahiplerine geri dönüşü belirsiz olsa bile ekonominin küçülmesinin negatif etkilerinin düşük gelir sahiplerine yansması daha yüksek olmaktadır. Ekonomik krizlerde öncelikle gelirden daha az pay alan kalifiyesiz çalışan işçilerin işlerini kaybetmelerine neden olmaktadır. Daha sonra küçük ölçekli işletmelerin kapatmasına sebep olmaktadır (Aras, 2012, s. 73). Ekonomik krizler, ekonomik etkilerin yanında ve sosyal olumsuzluklara da neden olmaktadır. Ülkedeki tüm kesimler ekonomik olarak darboğaza girdiği gibi toplumda tedirginliğin ve korkunun oluşmasına sebep olmaktadır. Bunun yanında milli gelirin hızla azalmasına ve bunun sonucunda da yoksulluğun yükselmesine neden olmaktadır (Yalçın, 2008, s. 9).

1.4.1.3. Devlet Borçları ve Kamu Harcamaları

Bir ülkedeki toplam borç birikiminin güncel tutarının gayri safi milli gelire (GSMH) oranı ülkenin refah seviyesini anlamlandıran önemli bir göstergedir. Eğitim ve sağlığa yoksul ülkelerde olması gerektiği kadar kaynak ayrılması yapılmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde ve fazla borcu olan ülkelerde makroekonomik düzen bulunmamaktadır. Finansal krizler sonucu borçlar sürdürülemediği zaman dışardan gelen yatırım sahiplerinin ülkeye olan güveninde kaybolma yaşanmaktadır. Bu yüzden borç durumunun fazlalığı toplumun refahını belirlemektedir (Kabaş, 2007, s. 381). Devletlerin borçlanarak sağladığı gelirleri verimli alanlarda ve yatırımlarda kullanılması halinde yoksul kesimlerin gelirinde artış sağlanacaktır. Bununla birlikte yapılan hizmet ve yatırımlardan yoksul kesim yarar sağlayacağı için gelir dağılımı yoksullar lehine düzene girmektedir (Aktan ve Vural, 2002b, s. 21).

Bir ülkede yapılan kamu harcamalarının miktarı, farklı toplum kesimlerine ulaşma imkânı ve harcama kalemlerine göre dağılımı yoksulluk açısından önemli konulardır. Ülkeler arasında bu açıdan önemli farklılıklar bulunmaktadır (Şenses, 2019, s. 204). Bazı ülkelerin milli gelir içindeki eğitim, sağlık gibi asgari harcamaların payına ilişkin verilerin ülkeler arasında farklılıklar bulunduğu gibi aynı ülkelerin bu tüketim kalemlerine verdiği önem açısından ciddi farklılıklar bulunmaktadır (Türk, 2014, s. 24).

1.4.1.4. Enflasyon

Mal ve hizmet fiyatlarının genel düzeyinde yaşanan sürekli artışı ifade eden enflasyonun sadece bir veya birkaç mal ve hizmetin değil, bir tüketicinin yıl içinde harcadığı tüm mal ve hizmetlerin fiyatında meydana gelen farklılığı açıklamaktadır. Enflasyon oranı yükselirken bazı mal ve hizmetlerin fiyatları düşebilmekte veya tam tersi de olabilmektedir. Bununla birlikte fiyatlarda genel seviyesinde oluşan yükselişin enflasyon engelleyebilmesi için yalnızca belirli bir zaman için değil, süreklilik gösteren bir durum arz etmesi gerekmektedir (T.C. Merkez Bankası, 2013, s. 2). Enflasyon, gelir dağılımı ve yoksulluk konusunda en fazla değinilmesi gereken mali bir unsurdur. Ekonomiyi ve gelecekle ilgili beklentileri olumsuz yönde etkileyerek kaynakların düzenli bir şekilde tahsisini de olumsuz etkilemektedir.

Enflasyon bu sebepten ekonomilerin başlıca problemlerinden biri olarak görülmektedir (Aras, 2012, s. 75). Emekli olan kesim ile dul ve yetim gibi sabit gelirli veya düşük gelirli bireyler enflasyondan daha çok etkilenen ve buna bağlı alım gücü düşen kesim olmaktadır. Yoksullukla mücadelede ve gelir dağılımındaki adaletsizliği önlemede, enflasyonla mücadele politikaları önemli göreve sahiptir (Ay, 2015, s. 28).

Ekonomide meydana gelen kısa süreli yaşanan gelgitlerin ve buna bağlı olarak fiyatların ortalama düzeyinde yaşanan gelişmeler gelişmiş ülkelerde yaşanmaktadır. Buna karşın uzun süreli dalgalanmalarda yani enflasyon ise daha çok az gelişmiş ülkelerde etkili olduğu gözlenmektedir (Şenses, 2019, s. 200).

1.4.1.5. Vergiler

Vergiler, kamu otoritelerinin ülke ekonomisinin gelişmesi için ve kamu hizmetlerini gerçekleştirmek adına, gelir ve giderlerini ayarlayabilmek için devletlerin en önemli gelirlerden biridir. Devletin yetkili makamlarınca kişilerin gelirlerine göre onlardan topladığı ekonomik değerlere vergi denilmektedir (Yalçın, 2008, s. 14).

Refah düzeyi yüksek olan grup, tüketimle birlikte gelirinin önemli bir kısmını tasarrufa ayırabilmekte, düşük gelirli kesim ise gelirin neredeyse hepsini harcamaya ayırmaktadır. Bu sebepten, vergilerde gerçekleşen artışlar kazancının büyük bir bölümünü tüketime harcayan yoksul olan grubun alım gücünü düşürmekte ve yoksullukta artışlar yaşanmasına neden olmaktadır (İncedal, 2013, s. 37-38).

1.4.1.6. Kayıtdışı Ekonomi

Devlet kayıtlarından, vergilemeden saklanan ve kamusal kayıtlara yansımayan iktisadi faaliyetlere kayıt dışı ekonomi denilmektedir. Kayıt dışılığın büyüklüğü ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir (Yalçın, 2008, s. 11). Kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması ile vergi hasılatında yükselme yaşanarak, yoksul olan bireylerin sağlık ve emeklilik güvencesine imkân sağlanarak, meydana gelen kayıt dışılığı düşürme şeklinde vergi kayıplarını, sebepsiz zenginleşmeye neden olan faaliyetlerin gelir dağılımında meydana gelen eşitsizliklerin önlenmesi imkân

sağlanmaktadır. Vergi hasılatlarında yükselişler sağlanarak, yoksullukla mücadele etmek için gerekli olan finansman desteği sunularak yoksullukla mücadeleye katkı sağlanacaktır (Şeker Olcay, 2019, s. 127).

1.4.2. Sosyal Nedenler

1.4.2.1. Savaşlar

Ülkeler kendi topraklarını iç ve dış sorun teşkil edebilecek gerek coğrafi konumları gereği gerekse ülkelerinin menfaatleri sebebiyle ülkelerini savunmak için bütçesinden savunma hizmetine belli bir pay ayırmaktadırlar (Yalçın, 2008, s. 13). Savunma hizmetinin yüksek ücretli bir sektör olması sebebiyle, savaş için yapılan harcamaları da yüksek maliyetlerle yapılmaktadır. Böylece ülkelerin borçları yükselmekte, bunun sonucu olarak da eğitim, sağlık gibi diğer kamusal giderlerin payı düşmektedir. Savaşın olması durumunda kamusal harcamaların bütçeden ayrılan payları oranında negatif etkilenen dul, yetim, gazi, gibi savaş mağduru kesimler için satın alma gücünün artırılması gerekmektedir (Yalçın, 2008, s. 13).

Yoksulluk sorununun yaşandığı ülkelerde son yarım asırdır ve günümüzde de savaşların devam ediyor olması bu konuda yapılması gereken politikaların önemini gözler önüne sermektedir. Afrika ülkelerinin, Dünya çapında yaşanmakta oldukları yoksulluğun durdurulması için ayırdıkları paranın bu ülkelerin, savunma hizmetleri için yapılan harcamalara ayırdıkları bütçeden düşük olması yoksulluğun devam etmesinde önemli bir etken olmaktadır (Emin, 2018, s. 31).

1.4.2.2. İşsizlik Sorunu

Nüfusun fazla, buna karşın ekonomik kaynakların az olduğu durumlarda işsizlik görülmektedir. Bundan dolayı sağlanan sabit gelir, nüfusun fazla olması nedeniyle çok fazla kişi ile paylaşılması sebebi ile toplumun refah seviyesi düşmekte, bu da yoksulluğa sebep olmaktadır. Ailelerin nüfuslarının artması, o ailede yaşayan kişilerin yoksulluktan kurtulma şansını düşürmekte, daha çok yoksulluğu körüklemektedir (Yalçın, 2008, s. 10). Yoksul kitle incelendiğinde bu bireyler, çoğunlukla işgücü piyasasıyla sürekli bir iş ilişkisinde değillerdir. Genellikle işsiz ya

da eksik istihdam gibi istihdam problemleriyle karşılaşmaktadırlar. İşsizliğin olduğu bir ortamda yoksulluk kaçınılmaz olarak var olmaktadır (Arpacıoğlu, 2012, s. 34).

Bir ülkede yoksulluğun yoğun olması kişileri kayıt dışı sektörlerde, sosyal güvencesiz şekilde çalışmalarına neden olmaktadır. Bu sektörlerde çalışan kişilerin vergi kaçakçılığı da yapması yüksek ihtimal olduğundan bu kişiler ülkenin mali yapısına zarar vermektedir. Vergi kaçakçılığın olması durumunda ülkede milli gelirin düşmesine sebep olmaktadır. Böylelikle de kişilere sunulan mal ve hizmetlerin temin edilmesinde zorluklara yol açmaktadır. Böylece ülkeler ve bu ülkelerde yaşayan kişiler yoksulluğa sürüklenmektedir (Bilgiç, 2020, s. 48). Eğitimli ve eğitimsiz kişileri tüm bireylerin yaşamını etkileyen işsizlik, ekonomik ve sosyal bir sorun teşkil etmesinin yanında ruhsal sorunlara neden olmaktadır. Kişilerin uzun sürede yoksulluk döngüsüne girmelerine sebep olarak daha da çok yoksullaşmalarına sebep olan işsizlik, kişilerin sosyal hayata girememelerine sebep olmakta bununla beraber kişileri insan onuruna yakışan bir hayat sürdürmelerine engel teşkil etmektedir (Arpacıoğlu Özdemir, 2018, s. 21).

1.4.2.3. Göç ve Yerleşim Yeri

Yoksulluğu nedenlerinden bir diğeri de göçler olmaktadır. Yoksullukla göç arasındaki çok boyutlu bir ilişki vardır. Ülkelerde farklı kesimler, değişik sebeplerden ötürü göç etmiş olabilmektedir. Yoksulluğun sebebinin bireylerin ve hane halkının kırdan kente göç etmelerin bir sonucu olduğu konusunda iki görüş vardır. Bunlardan birincisi, kırsal bölgelerde yaşayan yoksul insanların düşük gelir seviyeleri nedeniyle kentsel bölgelere gitmeleri, göçlerin kent-kır ayrımının büyüklüğüne bağlı sebeplerle yükselmesine neden olmaktadır. Hızlı göçlerin kentsel bölgelerde, düşük istihdam karşısında hızlı bir şekilde kişilerin sosyal güvencesi olmayan işlerde düşük ücretle çalışmasıyla birlikte yoksullaşmaya sebep olması ilk görüş olmaktadır. İkinci görüş ise göçü özendirmekten çok bağlayıcı bir sebep olarak yoksulluk görmektedir. Bununla birlikte kırsal bölgelerde yaşamakta olan topraksız veya daha az toprak sahibi olarak ücret karşılığı çalışan yoksul insanlar göç maliyetini karşılayamadıkları için göçten faydalanamadıkları ikinci görüşü savunanlar tarafından düşünülmektedir (Türk, 2014, s. 17). Yoksulluk ve göç birbirini etkileyen iki unsur olmaktadır. Toplumun sosyoekonomik yapısı göç arttığında yoksulluğa

sebeup olmakta iken, yoksulluk olgusu da göçün yükselmesine neden olmaktadır. İnsanlar iyi bir hayat seviyesinde yaşayabilmek için yoksulluğun yüksek olduğu yerlerden göç etmek isterken, bu sebepten dolayı da dışardan göç alan yerlerde yoksulluk tırmanışa geçebilmektedir (Arpacıoğlu Özdemir, 2018, s. 22). Bazı bölgeler, farklı yoksulluk sebeplerinden birden fazlasına sahip olduğu için yoksulluğun özellikle yoğun olduğu yerler bu bölgeleri oluşturmaktadır. Bireyler, bu durumdan kaçmak istediği için göç etme durumu yaşanmaktadır. Yoksulluğu belirleyen başlıca temel etkenlerden biri, değişik yerleşim bölgeleri arasındaki gerçekleşen göçler olmaktadır (Akçakaya, 2009, s 19).

1.4.2.4. Eğitim Düzeyi ve Sağlık

Eğitim seviyesi ile yoksulluk arasındaki bağ incelendiğinde, kısır döngülü bir yapı yaşanmaktadır. Yoksul olmanın sebeplerinden biri eğitimsiz olmak mı? Yoksa eğitimsiz olmanın sebeplerinden biri yoksulluk mudur? Sorularına net bir şekilde cevap verilememektedir. İkisinin de birbirini etkilediği, yoksulluğun hem nedeni ve hem de sonucu olan eğitimsizliğin iki farklı şekilde incelenmesi yerinde olacaktır (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012, s. 91). Uzun vadede eğitim için yapılan yatırımların, yoksulluğu düşürmedeki katkısı yüksek olmaktadır. Eğitimle birlikte yoksulluk kader olmamakta ve aldıkları eğitimlerle uzmanlaştıkları bölümlerde iş bulma imkânları artmaktadır. Bunun için öncelikle piyasanın ihtiyacı olan bölümlere gerekli eğitim ve mesleklere ayrıcalık verilmesi gerekmektedir (Yalçın, 2008, s. 29).

Sağlıksız olmak daha fazla yoksulluğa sebep olmakta, yoksulluğun da sağlıksızlığa neden olduğu bu şekilde bir kısır döngü yaşanmaktadır. Sağlığın kötüleşmesi sonucu meydana gelen yoksulluğun tedavi giderleri maddi bir külfet oluştururken hem hasta olan kişinin bakım yükü, hem de iş veriminde ve ücretlerdeki azalışın yaşanmasına neden olmaktadır. Yoksulluk, kişilerin zihin ve bedensel sağlığının kötüye gitmesinde etkisi olmaktadır. Yoksul bireyler, yoksul olmayan bireylere göre ciddi ve uzun süreli hastalıklarla karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle belli bir kesimi yoksul olduğu için çok daha fazla sağlık problemleri ile uğraşmaktadır (Türk, 2014, s. 16).

1.4.2.5. Hane Halkı Yapısı ve Özellikleri

Hane halkının büyüklüğü ve yapısı yoksulluğun yapısını anlamada önemli olan bir etmen olmaktadır. Çalışma çağına gelmemiş nüfusun yüksek olması hane halkında, haneye giren gelirin çok daha fazla kişi ile bölüşülmesine neden olacağından birey başına düşen geliri düşürmektedir. Böylelikle de yoksulluğun yükselmesine sebep olmaktadır. Hane halkının çocuk sayısında yaşanan yükselme ile yaşamı sürdürmek için gerekli en temel ihtiyaçların ücretlerinde artma yaşanacağından bu tür aile gruplarında, yoksullaşma daha fazla yaşanmaktadır (Eroğlu, 2010, s. 62).

1.4.3. Diğer Nedenler

1.4.3.1. Şoklar

Bireylerin hayatında karşılarına çıkan ve aniden gerçekleşen negatif olaylar çok sayıda ülke için yoksulluğun bir sebebidir. Bireyin refahını etki eden çok sayıda şoktan söz edilebilmektedir. Çoğunlukla sosyal yardımlaşmanın ve devlet yardımlarının kıt olduğu bir ortamda gelir getiren bir bireyin yaşamını yitirmesi veya önemli bir hastalığa yakalanması, örnek verilebilecek şoklardan bazıları olmaktadır (Türk, 2014, s. 21).

1.4.3.2. Küreselleşme ve Kapitalizm

Küreselleşme sonucu dış ticaret ve ekonomik büyümenin artması ile birlikte iç ve dış piyasalara ulaşım kolaylaşarak artacağından dolayı ortalama gelirde artış sağlanacaktır. Fakat yoksul olan kesim ise kazanç elde etme kabiliyeti yeteri kadar olmaması sebebiyle bu gelirde yaşanan artıştan yeterince yarar sağlayamayacaktır. Bu da ülke içinde ve ülkeler arasında gelir eşitsizliğini artırmaktadır. Küreselleşme süreci; doğru bir şekilde yönetilir ise meydana getirilen servet ve gelir olanakları milyonlarca yoksul insanının yoksulluktan kurtulmasına, düzgün bir şekilde yönetilmezse gelir eşitsizliğini ve yoksulluğu körükleyebilmektedir. (Bolayır, 2007, s. 61).

Kapitalist düzende ise yoksulluk birbiri içine geçmiş ve birinin olmazsa olmazı konumundadırlar. Yoksulluk kapitalist düzenin devam edebilmesi için gerekli bir unsur olmaktadır. Kapitalist geçmişe dayanan iktisat bilimine göre kaynakların kıt ihtiyaçların sınırsız olması ve bu istekler için, özellikle toplumların bazı büyük bir bölümünün isteklerini kısıtlaması gerektirmektedir. Toplumdaki herkesin benzer sınırlarda kazanca sahip olması gelir dağılımında eşitliği sağlamaktadır. Fakat bu şekilde bir eşitliğin olması imkânsız görülmektedir. Kaynaklar kıt olduğu için hızlı şekilde bitmekte bu şekilde durumu iyi olan grubun refah seviyesi düşmektedir. Yoksulluk kapitalizmin iç içe olması sebebiyle yoksul sayısı yükseltmek için ekonomide bir kriz hazırlamak yeterli olmaktadır. Bu şekilde toplumdaki bazı insanların gelir seviyesi azalırken bazı bireylerin kazancı daha da artmaktadır (Karacan, 2017, s. 62-63).

1.4.3.3. Ayrımcılık

Kişilerin asgari isteklerinin giderilmesi, yoksulluğu düşürmediği gibi yalnızca asgari ihtiyaçlarla da aralarında ilişki kurulamamaktadır. Bireyler yalnızca gelir durumundan yaşanan azalışla yoksul duruma düşmemekte, toplumun kendi içinde değişik sebeplerle yaşanan ayrımcılık, bireylerin gelirini etki ederek beklenmeyen bir olayın yaşanması gibi sebeple de bireyler yoksul duruma gelebilmektedir (Türk, 2014, s. 21).

1.4.3.4. Sosyal Dışlanma

Bireylerin, yoksul olma durumu, temel eğitimden mahrum kalması ya da ayrımcılık yaşaması gibi olaylarla toplumun uzağına itilmeleri ve toplumsal yaşama istedikleri gibi girmesinin engellemeye yönelik sürece sosyal dışlanma denilmektedir (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2009, s. 12). Bireylerin toplumsal hayattan kopacak şekilde maddi ve manevi yoksunluk yaşamaları, kendi adaletlerini ve hayatlarını savunacak kurumlardan ve sosyal yardımlardan muhtaçlığı anlatan sosyal dışlanma, günümüzün en önemli problemlerinden biridir (Yılmaz, 2009, s. 11).

1.5. Yoksulluğun Ölçülmesi

1.5.1. Gelir Yoksulluğunun Ölçülmesi

Gelir yoksulluğunun ölçülmesinde değişik metotlar kullanılmaktadır. Bu metotlar içinde en çok kullanılanlar ise, kafa sayım oranı (yoksulluk oranı) yoksulluk açığı oranı, yoksulluk açığının karesi oranı ve Sen Endeksi olmaktadır.

1.5.1.1. Kafa Sayısı Oranı (Yoksulluk Oranı)

Yoksulluk sınırı aşağısında kalan birey sayısının toplam nüfusa oranıyla kafa sayısı endeksi bulunmaktadır (Çelik, Vural ve Tuncer, 2017, s. 47). Yoksulluğun derecesi ve dağılımı ile ilgili bilgi verememektedir. Yoksulluk sınırı altında bulunan bireyler ve hane halkın gelir transferlerine ve gelirlerindeki düşmelere kayıtsızdır. Yoksulluk sınırı altında gelire sahip bireyleri ve hane halkının oranında oluşan farklılıklar izlenmektedir. Yoksulluğu düşürmek için yapılmakta olan politikaların başarısını kontrol etmek için kullanılmaktadır (Aktan ve Vural, 2002a, s. 27). Kafa Sayım Endeksi'nin eksik yönleri şu şekildedir (Özdemir, 2014, s. 10):

- Yoksulluğun gücü ile ilgili bilgi sağlamamaktadır,
- Yoksulluktan kurtulması için ne kadar gelire sahip olunması gerektiği gösterilmemektedir.

1.5.1.2. Yoksulluk Açığı Oranı

Bu endeks ilk kez, 1971 yılında Batchelder isimli kişi tarafından ortaya atılmıştır. Yoksulluk açığı endeksi, yoksulluk seviyesinin üzerine çıkmalarını gerekli olan ortalama gelir limitini sağlamak için kullanılmaktadır (Aytaç ve Hatipler, 2013, s. 29). Yoksulluk açığı endeksi, yoksullar arasında gelir dağılımının ne şekilde yapılması gerektiğini söylemekte, yoksul bireylerinde yoksulluk seviyesinin ne kadar altında gelir kazandıklarını belirtmektedir (Aytaç ve Hatipler, 2013, s. 29). Bu endeksin değerinin yükselmesi, yoksulluğun daha da derinleştiğini ve arttığını ifade etmektedir. Yoksulluk açığı endeksi ile bireyin ne kadar yoksul olduğu hakkında bilgi vermemektedir. Ayrıca yoksul insanlar arasında kazancın ne şekilde paylaşıldığı konusuna da duyarsız kalmaktadır. En yoksul durumda olan bir bireyden

daha iyi şekilde, sadece yoksulluk seviyesi aşağısında kazanca sahip olan bir kişiye gelir transferi gerektiğinde, kafa sayım oranı da gelir açığı oranı da yoksul insanlarda meydana gelen bir farklılığı gösterememektedir. İki endeksin bu eksikliği, dağılıma hassas yoksulluk ölçütlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Bolayır, 2007, s. 55).

1.5.1.3. Yoksulluk Açığının Karesi Oranı

Yoksulluk açığı endeksinin, karesi alınarak yoksulluk açığının karesi endeksi bulunmaktadır. Bu endeksin diğer endekslerden farklı olan yanı ise yaşanan yoksulluğun şiddeti ile ilgili bilgi sağlamasıdır. Yoksulluk açığının karesi endeksi, yoksullar arasında eşitsizliği ölçmek için kullanılmaktadır. Başka tüketim harcamalarına sahip olan yoksulluk sınırından daha uzakta olan hanelere daha çok önem sağlayarak yoksul insanlar arasındaki eşitsizliklere dikkat çekmektedir (Albayrak, 2022, s. 76).

Yoksulluk açığının karesi endeksinde, yoksulluk açığının endeksinin yoksulluk sınırına oranının karesi alınarak, yoksulluk sınırı ile geliri arasında çok fazla fark bulunan kişiler hesaplanmaktadır. Yoksulluk açığının karesi endeksinin yoksulluğun şiddetini göstermektedir. Bununla birlikte yoksulların gelirinin yoksulluk sınırı arasındaki uzaklığı ölçerken hem de yoksullar arasındaki eşitsizliği de dikkat çekmektedir. Fakat yoksulluk açığının karesi endeksi, doğrudan doğruya açıklamak zahmetli olması nedeniyle her yerde kullanılmamaktadır (Doğan, 2014, s. 16).

1.5.1.4. Sen Endeksi

Yoksulluk Açığı Endeksi, Kafa Sayısı Endeksi ve Gini Katsayısının bir araya getirilmesiyle Sen Endeksi hesaplanmaktadır. Yoksulluk derinliğini, yoksul bireylerin sayısını ve yoksul kesimler içinde yaşanan gelir eşitsizliğini de kayda alan bir endeks olma niteliği taşımaktadır (Atmaca, 2019, s. 20-21). Yoksul sayısını düşürmek için yapılan politikalara bir dereceye kadar Sen'in yoksulluk endeksi önem vermektedir. Kafa Sayısı Endeksi'ndeki pozitif gelişmelerden çok gelir eksikliğindeki düşmelere ve yoksullar arasında yaşanan gelir dağılımına Sen Endeksi daha çok cevap vermektedir (Arpacıoğlu, 2012, s. 18).

1.5.1.5. Foster-Greer-Thorbecke Oranı

1984 yılında Foster, Greer ve Thorbecke tarafından geliştirilmiş bir endekstir. Bireyin gelir açığını diğer bireylerin gelirlerine ilişkili olarak hesaplamak için kullanılan Sen Endeksine göre Foster, Greer ve Thorbecke herhangi bir bireyin gelir açığının hesaplanmasında sadece yoksulluk sınırına ve o bireyin gelirine göre olması gerektiği düşüncesini savunmaktadır (Aktan ve Vural, 2002a, s. 29). Foster, Greer ve Thorbecke endeksi yoksulluk hesaplama esasları içerisindeki en ayrıntılı esaslardan bir tanesidir. Yoksulluk açığı endeksini ve yoksulluk açığı karesi endeksini, Foster, Greer ve Thorbecke endeksi içinde barındırmaktadır (Atmaca, 2019, s. 19). Foster, Greer ve Thorbecke endeksi, yoksulluk oranı ve eşitsizlik katsayısının karşılıklı durumuna etki eden faktörleri ortaya koymaktadır (Çakır ve Aldemir, 2001, s. 178).

1.5.2. İnsani Yoksulluğun Ölçülmesi (Birleşik Yoksulluk Göstergeleri)

Yoksulluğu ölçülmesi için tek bir ölçütün, tek bir boyutun yeterli gelmemesi ile birkaç yoksulluk kriterinin veya biçiminin beraber incelemesi gerektiği fikrini dayanan birleşik yoksulluk göstergeleri almıştır. Zamanla yoksulluk göstergelerinin artış göstermiştir. Yoksulluğu yalnızca gelir boyutunu ilgilendiren yaklaşımların yerini bileşik yoksulluk göstergeleri gelmiştir. Gelir ve tüketim; eğitim, sağlık gibi birçok yoksulluk göstergeleri bileşik yoksulluk göstergelerinde beraber incelenmektedir (Yücel, 2017, s.19).

1.5.2.1. İnsani Gelişme Endeksi

UNDP tarafından oluşturulan ve 1990 tarihinden beri kullanılmakta olan bu endeks iyi ve uzun yaşam, bilgiye erişim ve gelişmiş hayat standardı esasına göre bir insani gelişmeyi ele almaktadır. Gelir, eğitim ve sağlık gibi endekslerden meydana gelmekte ayrıca sosyoekonomik göstergeleri ekonomik büyüme ile bağdaştırmaktadır (Tosuner, 2007, s. 20). İnsani gelişme endeksi, yetişkin okur-yazarlığını, yaşam beklentisini ve hem hane halkının hem de kişilerin satın alma gücü paritesine göre belirlenmiş kişi başı düşen reel GSYİH' yı kapsayan bir birleşik yoksulluk endeksi türüdür. Bu göstergenin hesaplanmasında sıfırdan bire kadar

takdir edilecek değerler kalkınmışlık düzeyini belirlemektedir (Aytaç ve Hatipler, 2013, s. 26).

1.5.2.2. İnsani Yoksulluk Endeksi

Bir ülkenin kalkınma oluşumundaki gelişimini İnsani Gelişme Endeksi belirlerken, insani yoksulluk endeksi ise bu gelişimin dağılımını belirler ve var olan yoksulluğu ölçmektedir. Her ülkenin ekonomik gelirlerinin aynı olmaması sebebiyle İnsani Yoksulluk Endeksi de değişiklik göstermektedir. Göstergeler gelişmekte olan ülkeler ve gelişmiş ülkeler için ayrı ayrı bulunmaktadır (Arpacıoğlu Özdemir, 2018, s. 17).

UNDP' nin geliştirerek kullanmış olduğu bu endeks İnsani Gelişme Endeksi'nden farkı belirlenen gelişimin dağılımını göstermekte ayrıca geriye kalan yoksulluğun miktarını yansıtmaktadır. Maddi kaynaklara ulaşım düzeyinin göstergesi olarak iyi derecede su kaynaklarına ulaşımı ve çocukların beslenme seviyesini ifade etmektedir (Kaya, 2009, s. 18). İnsani yoksulluk ve insani gelişme endeksleri birbirleriyle bağlantılıdır. İki endekste özünde insanı hesaba katmakta ve ona en iyi imkânları sağlamak için uğraşarak, insana uygun bir hayatı ölçü olarak yoksulluğu hesaplamaktadır. İnsani Yoksulluk Endeksi yüksek çıkması durumunda yoksulluğun boyutlarının o ülkede yüksek ve geniş olduğunu göstermektedir (Okurkan Bursal, 2010, s. 20).

2. BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUK PROFİLİ

1.1. Dünyada Gelir Dağılımı ve Yoksulluk

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin en büyük sorunlarından biri bugün yoksulluktur. Yaşanan küreselleşme ve liberal ekonomi politikaları yoksulluğun en başlıca nedeni olmaktadır. 1980’li yıllara kadar Dünyada uygulanan sosyal yardım politikalarla beraber sürecin serbest piyasa bırakılması ile yoksulluk daha çok görünür duruma ulaşmıştır (Yücel, 2017, s.77). 1990 ve daha sonraki yıllarda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki ayrım daha da artmaktadır. Dünya ekonomisi ile ve bütünleşme yaşanması ile beraber ülkelerin biriyle olan rekabet durumunun artması veya yapısal uyum stratejileri ile yapılan ekonomi politikaları yapılması ile yoksulluğun yükseldiği görülmüştür. Gelir dağılımında bozulmalar yaşanmış ve bölgeler arasında eşitsizliklerin arttığı görülmektedir. Liberal modellerin uygulanması ile sosyal politikaların azaltılması bireyleri ekonomide yaşanan değişimler karşısında savunmasız hale getirmiştir. Yapılan özelleştirmelerle birlikte işsizlik artmıştır. Bir taraftan üretim artışı ile zenginleşmeler artarken diğer taraftan ise dünyada yoksulluk artmakta iken gıda eksikliği, eğitimsiz kalma ve bunların sonucunda ise savaş ve şiddet gibi olaylar görülmektedir (Gürses, 2007, s. 61).

Gini katsayısı sıfıra yaklaştıkça gelir dağılımında eşitliğin yaşandığı anlamına gelmektedir. Gini katsayısı bire yaklaştıkça ise gelir dağılımında bozulma yaşandığının, yüksek gelir dağılımında farklılıkların yaşandığı anlamına gelmektedir. Gini endeksinde ise 1 yerine bu rakam maksimum 100 değerini almakta bu da Gini katsayısı olarak ifade edilmektedir. Gini Endeksi ise, Gini katsayısının 100 ile çarpımı ile hesaplanmaktadır (TÜİK, <https://data.tuik.gov.tr>, Erişim Tarihi: 09.10.2022).

Tablo 1. OECD Ülkelerinde Gini Katsayısı 2008-2021

ÜLKELER	YILLARA GÖRE GİNİ KATSAYILARI													
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Avustralya					0.326		0.337		0.330		0.325			
Avusturya	0.280	0.289	0.280	0.281	0.276	0.280	0.274	0.275	0.284	0.275	0.280	0.274		
Belçika											0.258	0.262		
Kanada	0.315	0.316	0.316	0.313	0.317	0.320	0.313	0.318	0.307	0.310	0.303	0.301		
Şili		0.480		0.471		0.465		0.454		0.460				
Kosta Rika			0.472	0.480	0.483	0.494	0.485	0.479	0.484	0.480	0.479	0.478	0.497	0.487
Çek Cumhuriyeti	0.259	0.257	0.260	0.257	0.254	0.259	0.257	0.258	0.253	0.249	0.249	0.248		
Danimarka				0.251	0.249	0.254	0.256	0.263	0.261	0.264	0.263			
Estonya						0.356	0.346	0.330	0.314	0.309	0.305	0.305		
Finlandiya	0.264	0.259	0.264	0.264	0.260	0.262	0.257	0.260	0.259	0.266	0.269			
Fransa					0.305	0.291	0.293	0.295	0.291	0.292	0.301	0.292		
Almanya	0.285			0.291	0.289	0.292	0.289	0.293	0.294	0.289	0.289			
Yunanistan	0.328	0.330	0.336	0.333	0.338	0.342	0.339	0.340	0.333	0.319	0.306	0.308		
Macaristan	0.246	0.241	0.266	0.269	0.279	0.286	0.281	0.284	0.280	0.289	0.280	0.286		
İzlanda	0.306	0.266	0.248	0.252	0.252	0.240	0.246	0.257	0.264	0.250				
İrlanda	0.295	0.312	0.298	0.307	0.310	0.312	0.298	0.298	0.309	0.295	0.292			
İsrail				0.371	0.371	0.360	0.365	0.360	0.346	0.344	0.348	0.342		
İtalya	0.317	0.315	0.327	0.327	0.330	0.325	0.326	0.333	0.327	0.334	0.330			
Japonya											0.334			
Kore				0.388	0.385	0.372	0.363	0.352	0.355	0.354	0.345	0.339	0.331	
Letonya	0.375	0.354	0.346	0.351	0.346	0.351	0.349	0.346	0.346	0.355	0.351	0.344	0.355	
Litvanya	0.357	0.365	0.329	0.321	0.350	0.351	0.380	0.372	0.378	0.374	0.361	0.357		
Lüksemburg								0.306	0.305	0.327	0.318	0.305		
Meksika					0.457		0.459		0.459		0.418		0.420	
Hollanda				0.294	0.293	0.287	0.305	0.305	0.292	0.298	0.295	0.296		
Yeni Zelanda	0.328	0.329	0.335	0.329	0.335	0.341	0.341	0.325	0.333	0.335	0.330	0.326	0.320	
Norveç	0.250	0.245	0.249	0.250	0.253	0.252	0.257	0.272	0.262	0.262	0.262	0.261		
Polonya	0.307	0.303	0.304	0.301	0.298	0.299	0.297	0.291	0.285	0.275	0.281			
Portekiz	0.354	0.336	0.341	0.337	0.337	0.341	0.338	0.336	0.331	0.320	0.317	0.310		
Slovak Cumhuriyeti	0.257	0.267	0.265	0.262	0.251	0.270	0.247	0.250	0.241	0.220	0.236	0.222		
Slovenya	0.234	0.245	0.245	0.243	0.249	0.254	0.251	0.250	0.244	0.243	0.249	0.246		
İspanya	0.327	0.333	0.339	0.341	0.334	0.345	0.343	0.344	0.341	0.333	0.330	0.320		
İsveç						0.268	0.274	0.278	0.282	0.282	0.275	0.280	0.278	
İsviçre	0.306	0.297	0.298	0.289	0.285	0.295	0.297	0.296	0.302	0.299	0.311	0.316		
Türkiye				0.403	0.399	0.390	0.398	0.404		0.409	0.397			
İngiltere	0.369	0.374	0.351	0.354	0.351	0.358	0.356	0.360	0.351	0.357	0.366	0.366		
Amerika Birleşik Devletleri						0.396	0.394	0.390	0.391	0.390	0.393	0.395		

Kaynak: OECD, <https://data.oecd.org>, Erişim Tarihi: 09.10.2022.

Tablo 1’de OECD Ülkelerinde Gini Katsayısı 2008-2021 yılları arasında OECD rakamlarına göre gösterilmektedir.

Tablo 1’e göre OECD ülkelerinin 2021 yılı verilerine göre ve en son hesaplanan gini katsayısı değerleri ile karşılaştırılacak olursa, ilk olarak bu tabloya göre gelir dağılımı eşitsizliğinin çok fazla yaşandığı ülkeler sırasıyla Kosta Rika 2019 yılında 0,487 gini katsayısı değerini almıştır. Sonrasında Şili 2017 yılında 0,46

gini katsayısı değerini almış 2020 yılında Meksika 0,42 gini katsayısı değeri ile takip etmiştir. Gelir dağılımındaki adaletsizliğin en düşük yaşandığın ülkeler sırasıyla ise 2019 yılında 0,222 gini katsayısı ile Slovakya ve 2019 yılında 0,246 katsayısı Slovenya takip etmiştir. Türkiye burada 2018 yılında dördüncü sırada yerini alarak 0,397 gini katsayısı değerini almıştır. Türkiye’den sonra gelen ABD’nin 2019 yılında 0.395 değeri ve İngiltere ise 2019 yılında 0.395 değerini almıştır. 2008 yılında en düşük gini değerini Slovenya alırken, en yüksek değeri 2008 ve 2009 yılında İngiltere almıştır. 2010 yılından sonra 2021 yılına kadar en yüksek değer Kosta Rika’ya ait olmuştur.

Tablo 2. Seçili Az Gelişmiş Bölge Gruplarına Göre Kişi Başına GSYİH 2008-2021 (Dolar)

Bölgeler	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Doğu Asya ve Pasifik	6.525	6.669	7.731	8.903	9.450	9.482	9.707	9.599	9.867	10.466	11.324	11.494	11.483	13.037
Latin Amerika ve Karayipler	7.957	7.392	9.063	10.202	10.198	10.338	10.431	8.629	8.350	9.188	8.902	8.699	7.270	8.340
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	7.617	6.734	7.703	8.518	8.992	8.666	8.540	7.375	7.307	7.469	7.704	7.587	6.688	7.696
Güney Asya	959	1.041	1.257	1.368	1.366	1.383	1.496	1.543	1.696	1.911	1.944	1.987	1.875	2.176
Sahra Altı Afrika	1.548	1.449	1.670	1.830	1.852	1.913	1.928	1.692	1.538	1.622	1.606	1.618	1.501	1.645

Kaynak: World Bank, <https://databank.worldbank.org/> Erişim Tarihi: 09.10.2022.

Tablo 2’de Seçilmiş Az Gelişmiş Ülke Gruplarına Göre Kişi Başına GSYİH (Dolar) 2008-2021 yılları arasında Dünya Bankası verilerine göre gösterilmektedir. 2008 yılında az gelişmiş bölgeler içinden en düşük kişi başına düşen GSYİH sahip bölge Güney Asya ve Sahra Altı Afrika’dır. 2021 yılına bakıldığında Sahra Altı Afrika Ülkelerinin 2008 yılına göre artışı diğer az gelişmiş ülkelerin çok gerisinde kalmıştır. Güney Asya ve Sahra Altı Afrika Ülkelerini, Doğu Asya ve Pasifik Ülkeleri takip etmekte sonrasında ise Orta Doğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri ve Latin Amerika ve Kuzey Afrika Ülkeleri takip etmektedir. 2008 yılından 2021 yılına kadar en düşük gelire sahip olan ülke Güney Asya olurken en yüksek gelire sahip ülke 2008 yılından 2014 yılına kadar Latin Amerika Ülkeleri olurken 2014’ten sonra Doğu Asya ve Pasifik Ülkeleri olmuştur.

Tablo 3. Kişi Başına Düşen GSYİH Göre Dünya'nın En Zengin ve En Yoksul 10 Ülkesi 2021 Yılı (Cari Dolar)

ÜLKELER	2021 YILI	ÜLKELER	2021 YILI
Burundi	236,80	Lüksemburg	135.682,79
Somali	445,78	Bermuda	110.869,46
Mozambik	500,44	İrlanda	99.152,10
Orta Afrika Cumhuriyeti	511,48	İsviçre	93.457,44
Madagaskar	514,91	Norveç	89.202,75
Sierra Leone	515,93	Singapur	72.794,00
Kongo, Dem. Temsilci	584,11	ABD	69.287,54
Nijer	594,93	İzlanda	68.383,77
Malawi	642,66	Danimarka	67.803,05
Liberia	673,09	Katar	61.276,00

Kaynak: World Bank, <https://databank.worldbank.org/> Erişim Tarihi: 09.10.2022.

Tablo 3'e göre Kişi Başına Düşen GSYİH göre Dünya'nın En Zengin ve En Yoksul 10 Ülkesi 2021 Yılı (Cari Dolar) için gösterilmektedir. Kişi başına düşen GSYİH tutarı en zengin ülkesi olan Lüksemburg'un 135.682,79 dolardır. En zengin ülkeler sıralamasın da Lüksemburg'u Bermuda 110.869,46 dolar ile takip etmektedir. İrlanda 99.152,10 dolar, İsviçre 93.457,44 dolar, Norveç 89.202,75 dolar, Singapur 72.794,00 dolar, ABD 69.287,54 dolar, İzlanda 68.383,77 dolar, Danimarka 67.803,05 dolar ve son olarak Katar 61.276,00 dolar şeklinde sıralanmaktadır. En fakir ülke olan Burundi'nin 236,80 dolar en fakir sonrasında ise Burundi'yi, Somali 445,78 dolar takip etmekte sonrasında Mozambik 500,44 dolar, Orta Afrika Cumhuriyeti 511, 48 dolar, Madagastar 514, 48 dolar, Sierra Leone 515,93 dolar, Kongo 584,11 dolar, Nijer 594,93 dolar, Malawi 642,66 dolar ve Liberia 673,09 dolar ile en düşük ülkeler sıralamasında yerlerini almaktadır. Tablo 3'de göre en zengin ve en fakir ülke arasında yaklaşık 572 kat fark olduğu görülmektedir Bu fark yoksulluğun ülkeler arası farklılığını yansıtmakta ve gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerin arasında yaşanan uçurumu göstermektedir.

Her ülkenin minimum beslenme, giyim ve barınma ihtiyaçlarının miktarını yansıtan bir yoksulluk sınırı vardır. Zengin ülkeler daha yüksek yoksulluk sınırlarına sahipken, daha fakir ülkeler daha düşük yoksulluk sınırlarına sahiptir. Dünyada kaç kişinin aşırı yoksulluk içinde yaşadığını belirlenmek istendiğinde, kimin yoksul olduğunu belirlemek için her ülkede farklı bir ölçüt kullanılması gerekecektir. Bu nedenle, tüm ülkelerde yoksulluğu aynı standartla ölçen bir yoksulluk sınırına ihtiyaç vardır. 1990'da bir grup bağımsız araştırmacı ve Dünya Bankası, Dünyanın en fakir ülkelerinden bazılarının ulusal yoksulluk sınırlarını incelemiştir. Satın alma gücü paritesi döviz kurlarını kullanarak bu çizgileri ortak bir para birimine

dönüştürmüştür. Satın alma gücü paritesi döviz kurları, aynı miktarda mal ve hizmetin ülkeler arasında eşit olarak fiyatlandırılmasını sağlamak için oluşturulmuştur. Ortak bir para birimine dönüştürüldükten sonra, 1980'lerde bu çok fakir ülkelerin 1985 fiyatlarıyla ulusal yoksulluk sınırının kişi başına günlük yaklaşık 1 dolar olduğunu hesaplanmıştır. Bugün bir dolar ilk uluslararası yoksulluk sınırının temelini oluşturmaktadır. Dünyadaki fiyat seviyelerindeki farklılıklar geliştikçe, küresel yoksulluk sınırının bu değişimleri ortaya koyacak şekilde düzenli olarak güncellenmektedir. Bu sebeple Dünya Bankası Eylül 2022 itibariyle uluslararası yoksulluk sınırı kişi başı günlük 1,90 dolardan 2,15 dolara çıkartılmıştır. Bugünde 2,15 doların altında yaşayan herkesin aşırı yoksulluk içinde yaşadığı kabul edildiği anlamına gelmektedir (<https://www.worldbank.org/>, Erişim Tarihi: 09.10.2022).

Tablo 4. Seçilmiş Az Gelişmiş Bölge Gruplarına Göre Günde 2,15 Dolar'dan Daha Az Gelirle Yasayan (Nüfusun Yüzdesi) 2008-2019

Bölgeler	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Doğu Asya ve Pasifik	17,6	15,5	13,3	10,4	8,8	4,5	3,6	2,7	2,2	1,9	1,5	1,1
Latin Amerika ve Karayipler	7,6	7,1	6,4	6	5,1	4,5	4,3	4,2	4,4	4,4	4,3	4,3
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	2,4	2,2	1,8	2,1	2,1	2,2	2,6	4,8	5,4	6	7,5	..
Güney Asya	30,4	29,4	26,2	21,5	19,7	18,9	18	16,7	15,8	12,6	10	8,5
Sahra Altı Afrika	44,5	44	42,1	40,9	40,3	39,2	38,1	38	37,5	36,7	35,7	35,1

Kaynak: World Bank, <https://databank.worldbank.org/> Erişim Tarihi: 09.10.2022.

Tablo 4'de Seçilmiş Az Gelişmiş Bölge Gruplarına Göre Günde 2,15 Dolar'dan Daha Az Gelirle Yasayan (Nüfusun Yüzdesi) 2008-2019 yılları arasında Dünya Bankası verileri verilmiştir. 2008 yılında 2014 yılına kadar en düşük orana sahip ülke Orta Doğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri olurken, 2014 yılından sonra Doğu Aya ve Pasifik Ülkeleri olmuştur. En yüksek orana sahip ülke 2008 yılından 2019 yılına kadar Sahra Altı Afrika Ülkeleri olmuştur. Ülkelerin 2,15 dolardan nüfusun yüzdesi fazla olan ülkeler alt sahra altı Afrika'sında ve Güney Asya bölgesinde yoğun olduğu görülmektedir. Özellikle Dünyanın en yoksul bölgesi olarak geçen sahra altı Afrika Bölgesi ve Güney Asya bölgesidir. Az gelişmiş ülkeler, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere göre kişi başına düşen gelirin bunun yanında gelir dağılımındaki adaletin en düşük olduğu, yoksulluğun ise en yüksek olduğu ülkelerdir. Az gelişmiş ülkelerde yeterince sermaye olmadığından ve kaynakların verimsiz kullanımı ve kıt olması sebebiyle yeterince yatırım yapılamamaktadır. Bu nedenle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ekonomik, ticari destek ve devlet müdahalesine ihtiyaçları bulunmaktadır.

Aşırı yoksulluk, resmi verilerin mevcut olduğu son yıl olan 1990'dan 2019'a kadar Dünya çapında çarpıcı bir şekilde düşmüştür. Ancak ilerleme 2014'ten sonra yavaşlamış ve politikacılar artık daha çetin bir ortamla karşı karşıya kalmıştır. Aşırı yoksulluk, Dünyanın ortadan kaldırılmasının en zor olacağı bölgelerde, Sahra Altı Afrika'da ve kırsal alanlarda yoğunlaşmaktadır. Sahra Altı Afrika şu anda aşırı yoksulluk içindeki tüm insanların %60'ını yani 389 milyon kişiyi oluşturmaktadır. Diğer tüm bölgelerden daha fazla bir rakamdır. Bölgenin yoksulluk oranı, Dünyanın en yüksek yoksulluk seviyesi olan yaklaşık %35'tir (World Bank, <https://www.worldbank.org/>, Erişim Tarihi: 09.10.2022).

2017 satın alma gücü paritesine göre kişi başı günlük 2,15 doların altında yaşayanlar olarak tanımlanan aşırı yoksulluk içinde yaşayan insanların sayısı otuz yıldır azalmaktadır. Bu düşüş, Covid-19 krizinin yol açtığı bozulma nedeniyle yoksulluğun arttığı 2020'de kesintiye uğramıştır. Aşırı yoksulluk içindeki insan sayısı 70 milyon artarak 700 milyondan fazla kişiye ulaşmıştır. Küresel aşırı yoksulluk oranı 2019'da % 8,4'ten % 9,3'e ulaşmıştır. Dünyanın en fakir insanları, Covid-19 Pandemisi' nin en ağır bedellerini ödemek zorunda kalmıştır. Aşırı yoksullar ayrıca sağlık ve eğitimde, politika eylemleriyle ele alınmadığı takdirde ömür boyu gelir beklentileri üzerinde kalıcı sonuçlar doğuracak büyük aksaklıklarla karşı karşıya kalmaktadır. Kısmen Ukrayna'daki savaşın ve iklim şokları ile çatışmaların tetiklediği artan gıda ve enerji fiyatları, Dünya'nın hızlı bir şekilde toparlanmasını engellemektedir. 2022 yılının sonunda 685 milyon kadar insanın aşırı yoksulluk içinde yaşıyor olması beklenmektedir. Dünya 2030 yılına kadar aşırı yoksulluğu bitirme global amacından uzaklaşmıştır. Mevcut eğilimler göz önüne alındığında, 574 milyon insan, yani Dünya nüfusunun yaklaşık % 7'si, 2030'da hâlâ günde 2,15 dolardan daha az bir gelirle yaşıyor olması beklenmektedir. Aşırı yoksulluğun Dünyanın ortadan kaldırılmasının en zor olacağı yerlerinde yoğunlaşmış olması gerçeği bu işi daha da zorlaştırmaktadır. Bu bölgeler arasında Sahra Altı Afrika, çatışmalardan etkilenen bölgeler ve kırsal alanlar yer almaktadır (World Bank, <https://www.worldbank.org/>, Erişim Tarihi: 09.10.2022).

Dünyanın her yerinde yoksulluk, uygulanan ekonomik politikalar ne şekilde olsa da gücü ve etkisi değişerek varlığını sürdürmektedir. Bu sebeple, yoksulluğu sadece belirli bir ekonomik sisteme ait olmaktan çıkarmaktadır. Ayrıca yoksulluğu

bölgesellikten veya belli bir ülke sınırlarından çıkararak uluslararası tüm Dünyayı ilgilendiren toplumsal bir sorun olma şekline taşımıştır. Bununla birlikte yoksulluğu belli bir sınıfa veya zümreye ait olduğunu düşünmek doğru değildir (Yalçın, 2008, s. 34).

1.1.1. Covid-19 Pandemisi ve Yoksulluğu

Çin'in Hubei eyaleti Wuhan şehrinde 2019'da Aralık ayında Covid-19 virüsü ortaya çıkarak kısa bir zaman içinde pandemiye dönüşmüştür. Hastalığın başladığı ilk sıralarda seyri, sürecinin ve yarattığı etkilerin tam olarak bilinmemiştir. Bulaşma özelliğinin fazla olmasıyla birlikte, toplumun Çin'de sokaklarda insanların aniden düşüp ölmesine ait görüntüler görülmüştür. Hastalığın bulaşıcılığı ve ölüm oranlarının hızlı bir şekilde artış göstermesi, virüsün meydana geliş sebebinin bilinmemesi, 65 yaş ve üstü kişiler öncelikli olarak tüm kesimlerin risk tehdidinde bulunması, ülkelerin bu hastalığa tedbirsiz olmaları, yapılması gerekli birtakım önlemler ve politikalarda geç kalınması gibi sebepler nedeniyle kısa zamanda korku havasına neden olmuştur (Özkan, 2021, s.94). Bu sebeple küreselleşmenin de etkisiyle birlikte ülkelerde meydana gelen bir gelişme diğer ülkeleri çok kısa zamanda etkilemektedir. Covid-19 salgını da Çin'de meydana gelip kısa zamanda tüm Dünyayı etkilemiştir. Ortaya çıkan bu küresel boyuttaki salgınla birlikte ülkeler mali konularda birbirlerine zincirleme etki yaratmışlardır (Ünüvar ve Aktaş, 2022, s.129).

Covid-19 salgının meydana getirdiği problemler, standart mali krizlerden farklı meydana gelmiştir. Klasik durgunluk dönemlerinde arz kaynaklı olmadan talep kaynaklı problemlerle oluşmuştur. Bu krizde ise meydana gelen salgının sebebiyle hem talep düşerken diğer taraftan arz kaynaklı sorunlar baş göstermiştir. Bu dönemde işletmelerin kapalı olması ile birlikte çalışan bireylerinde zorunlu olarak evlerinde kalması sebebiyle mal ve hizmet üretiminde sıkıntılar meydana gelmiştir. Bu dönemde, alışveriş merkezlerinin kapanma kararı alarak özellikle tüketiciler ile yüz teması kuran hizmet sektörü açısından çok büyük problemler haline gelmiştir. Öte yandan ortaya çıkan karamsarlık ve belirsizlik şartlarında bazı harcama kesimlerinde tüketim eğilimlerinde azalmalar meydana gelmiştir (Durmuş ve Şahin, 2020, s. 926). Tüketime düşmesiyle, istihdam oranların da azalmalar artış göstererek

hane halklarının harcanabilir kazançlarında düşmesine sebep olmuştur. Bununla birlikte tüketim harcamalarının tekrardan düşmesine neden olmuştur. Gıda sektörü dışındaki çoğu sektörde bu dönemde derin yaralar meydana gelmiştir Covid-19 Pandemisi krizi dünyanın yaşamış olduğu en büyük krizlerden biri olarak görülmüştür. 2008 Küresel Finans Krizi'nin negatif koşullarının giderilmesinin üzerinden çok kısa bir zaman geçmesine karşın, birçok ülkenin mali anlamda tekrardan küçülmesine neden olmuştur (Çelik, 2022, s. 7). Böylelikle yaşanan bu gelişmeler neticesinde özellikle işsizlikte yaşanan artış ve işletmelerin kapanması ile birlikte hane halkının gelirlerinde yaşanan azalmalar, hem bireylerin yaşam standartlarında düşmeler yaşanmasına sebep olmuş hem de yoksulluğu artırmıştır.

1.2. Türkiye’de Gelir Dağılımı, Makro Ekonomik Göstergeler ve Yoksulluk

1.2.1. Türkiye’de Gelir Dağılımı

Gini katsayısı gelir dağılımı eşitsizliği hesaplamada kullanılan bir değerdir. Bu değer sıfıra yaklaştıkça gelir dağılımında eşitlik olduğunu ifade ederken, bire yaklaştıkça ise gelir dağılımındaki yaşanan farklılığın arttığı konusunda uyarılmaktadır (Özsoy, 2019, s. 177).

Türkiye’de TÜİK verilerine göre eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri, hanehalkının yıllık kullanılabilir gelirinin hanehalkının eşdeğer hanehalkı büyüklüğüne bölünmesi sonucu elde hesaplanmaktadır. P80/P20 oranı ise, kişisel gelir dağılımını hesaplamada kullanılan ölçütlerdendir. Hane halkı % 20’lik paylarından en fazla olan yüzdelerik payın toplam gelirden sağladığı payın en düşük gelir payından toplam gelirden aldığı paya bölünerek P80/P20 yüzde payları göstergesi hesaplanmaktadır (TÜİK, <https://data.tuik.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 09.10.2022). Hesaplanan bu oranın yüksek çıkması durumunda gelir dağılımındaki eşitsizliğin gittikçe arttığı düşünülmektedir. Bu oranın düşük çıkması ile gelir dağılımındaki eşitsizliğin azaldığı yönünde bilgi vermektedir.

Tablo 5. Türkiye’de Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Gini Katsayısı ve P80/P20 Oranları (2008-2021)

Yöntem	Yıllar													
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Gini katsayısı	0,405	0,415	0,402	0,404	0,402	0,400	0,391	0,397	0,404	0,405	0,408	0,395	0,410	0,401
P80/P20 oranı	8,1	8,5	7,9	8,0	8,0	7,7	7,4	7,6	7,7	7,5	7,8	7,4	8,0	7,6

Kaynak: TÜİK, <https://biruni.tuik.gov.tr>, Erişim Tarihi: 09.10.2022.

Tablo 5’te Türkiye’de Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Gini Katsayısı ve P80/P20 Oranlarının 2008 yılı ile 2021 yılları arasında TÜİK verilerine göre gösterilmektedir. Bu verilere göre 2008 yılında 0,405 değerinde olan gini katsayı 2018 Dünya küresel krizin etkisini gösterdiği 2009 yılında 0,415’e yükseldiği görülmektedir. 2010-2015 yılları arasında gelir dağılımında 2008 Dünya Finansal Krizinin etkilerinin azaldığı görülmektedir. 2010 yılında 0.402 seviyesinde olan gini katsayısı 2015 yılında 0.397 değerine gerilemiştir. 2016-2018 yılları arasında gini katsayısında artış yaşanmıştır. 2018 yılında gini katsayısı 0.408 değerine yükselmiş. 2020 yılında Dünya Covid-19 Pandemi Krizinin etkileri dolayısı ile yükselme eğilimi gösteren Gini Katsayısının ise 2021 yılına geldiğinde düştüğü anlaşılmaktadır. Bu düşüşün ardından Dünya, Covid-19 Pandemi Krizinin etkilerinden kurtulmaya başlamasıyla Türkiye’de de bunun olumlu şekilde yansımalar yaşattığı gözlemlenmiştir.

Tablo 5’e göre 2018 yılında P80/P20 oranını %8,1 değerinde iken 2019 yılında %7,4 değerine yükseldiği anlaşılmaktadır. Bu dönemde 2018 Dünya Küresel Krizinin gelir dağılımının bozulmaya yol açtığını bununda Türkiye’de yansımalarının olduğu açıktır. 2009-2020 yılları arasında azalma eğilimi gösteren dalgalı bir durum söz konusudur. 2020 yılında Dünya Covid-19 Pandemi Krizinin etkileri dolayısı ile yükselme eğilimi gösteren P80/P10 oranı 2019 yılında %7,4 değerinde iken 2020 yılına gelindiğinde %8 değerine yükselmiştir. Covid-19 Pandemi Krizinin etkilerinin zayıfladığı 2021 yılına gelindiğinde ise düşüş göstererek %7,6 değerine gerilemiştir. Kriz dönemlerinde gini katsayısının artmasıyla gelir dağılımları arasındaki farkın Türkiye’de krizlerin yaşandığı dönemlerde artması ile yoksulluğun artışa geçtiği söylenebilmektedir.

Tablo 6. Türkiye’de Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Birey Geliri % 20’lik Gruplara Göre Dağılımı (2008-2021)

	Yıllar													
Yüzde 20’lik Gruplar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
İlk %20 (En Yoksul)	5,8	5,57	5,84	5,81	5,85	6,06	6,21	6,14	6,15	6,28	6,14	6,24	5,93	6,11
İkinci %20	10,37	10,28	10,58	10,58	10,63	10,68	10,85	10,71	10,63	10,69	10,57	10,91	10,56	10,78
Üçüncü %20	15,17	15,08	15,32	15,18	15,27	15,22	15,33	15,16	14,95	14,8	14,82	15,23	14,9	15,07
Dördüncü %20	21,94	21,46	21,89	21,71	21,67	21,42	21,71	21,54	21,08	20,85	20,9	21,37	21,09	21,32
Son %20 (En Zengin)	46,72	47,61	46,37	46,72	46,58	46,62	45,9	46,45	47,19	47,38	47,58	46,25	47,51	46,72

Kaynak: TÜİK, <https://biruni.tuik.gov.tr>, Erişim Tarihi: 09.10.2022.

Haneler, toplam kullanılabilir gelirlerine göre düşükten yükseğe doğru düzenlenmektedir. Hangi yüzde payların hesaplanmasının yapılacağı bu şekilde belirlenmiş olmaktadır. Hanelerin gelirine ilişkin yüzde payları, her yüzde paya düşen kullanılabilir gelir, toplam kullanılabilir gelire bölünerek hesaplanmaktadır. Gelirin eşit dağılması için yüzde payların hesaplamasında her dilimin gelirden aldığı pay ile toplam nüfustan aldığı payın aynı olması beklenmektedir. Uluslararası mukayeselerde gelir sahiplerini gelir dilimlerine göre beş eşit (%20’lik) dilime ayrılarak her bir dilimin toplam gelir içindeki payını kıyaslayarak %20’lik paylar analizi yapılmaktadır (DPT, 2001, s. 7).

Tablo 6’da Türkiye’de Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Birey Geliri % 20’lik Gruplara Göre Dağılımı (2008-2021) TÜİK verilerine göre yer almaktadır. Türkiye’de, en yoksul yüzdelik dilimin gelirden aldığı pay 2008 yılında %5,8’den 2009 yılında %5,57 gerilediği görülmektedir. 2008 yılı Küresel Krizin etkilerini 2009 yılının en yoksul kesiminin gelirinde düşme olarak yansıtmaktadır. 2010 yılında bu oran ise %5,84 yükseldiği görülmüş 2011 yılında tekrar düşüş eğilimi göstererek %5,81’e gerilemiştir. 2011 yılından 2019 yılına kadar yükselen oran 2019 yılında en yoksul kesimin aldığı payın 6,24 den 2020 yılında 5,93’e gerilemiştir. En yoksul kesimin gelirden aldığı payda yaşanan düşüşün en önemli sebebi, dünyada da etkisini gösteren Covid-19 Pandemisi Krizinin nedeni ile gelirlerini krizler karşısında koruma şansları olmayan en yoksul kesim, dünyada yaşandığı gibi Türkiye’de meydana gelen Küresel Ekonomik Kriz ’den ciddi şekilde etkilenmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Özellikle en yoksul kesimin yoğun olarak çalıştığı sektörlerdeki geçici ve sürekli kapanmalar, işsizlik oranlarının artmasına neden olunca, en yoksul kesimin gelirlerinde kayıplar meydana gelmiştir. 2021 yılında en düşük geliri olan

% 20'lik grubun aldığı pay 0,18 puan artarak toplam gelirden aldığı payın %6,11'e yükselmesiyle krizin etkilerinin zayıfladığını düşünülmektedir. En zengin %20'lik kesiminde kriz zamanlarında toplumda bulunan gelirden aldığı paylardaki artış 2008-2009 yılları arasında %46,72 den %47,61'e çıktığı, 2010 yılında bu oran ise %46,37 düştüğü görülmüş 2011 yılında yükseliş eğilimi göstererek %46,72'e artmıştır. 2012 bu oran %46,58 2013 yılında %46,62 2014 yılında %45,90 2015 yılında %46,45 2016 yılında %47,19 2017 yılında %47,38 2018 yılında %47,58 olarak ölçülmüştür. 2019 – 2020 dönemi itibarı ile de %46,25 den %47,51'e yükseldiği görülmektedir. En zengin yüzdelik dilimin, yüksek gelir getiren faaliyetlerde bulunması kriz dönemlerinde gelirlerindeki artışın nedenlerinden biridir. 2021 yılında ise Covid-19 Pandemisi Krizinin etkilerinin zayıflaması neticesinde en zengin %20'lik kesimin toplam gelirden aldığı payın ise %46,72 düştüğü görülmektedir.

Tablo 7. Türkiye’de Eşdeğer Hane halkı Yıllık Kullanılabilir Gelirlerinin Türlerine Göre Yüzde Dağılımı (2008-2021)

Gelir Türü	Yıllar (% Dağılımı)													
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Yevmiye Geliri	4,11	3,54	3,63	3,56	3,42	3,24	3,27	2,80	2,50	2,60	2,70	2,60	2,54	2,40
Transfer Gelirleri	19,12	19,56	20,47	19,38	19,98	19,71	20,13	20,00	19,60	19,70	20,10	21,90	21,76	23,94
Diğer Transferler	1,06	1,26	1,82	1,54	1,56	1,48	1,42	1,60	1,60	1,80	1,80	1,80	1,77	2,39
Emekli Aylığı	18,06	18,30	18,65	17,84	18,42	18,22	18,71	18,40	18,00	18,00	18,30	20,10	20,00	21,54
Gayrimenkul Kira Geliri (Ev, Tarla Vb.)	4,40	4,98	4,18	3,86	3,50	3,32	3,32	3,30	3,10	3,40	3,40	3,60	3,52	3,35
Hanelerarası Transferler Alınan Nafaka, Yurt Dışından Gelen İşçi Dövizi Vb.)	3,05	3,09	3,10	2,99	2,69	2,51	2,56	2,60	2,50	2,40	2,70	2,90	2,85	2,80
Maaş Ve Ücret Geliri	41,88	42,91	43,74	44,80	46,51	48,28	49,09	49,70	49,70	48,90	48,50	46,70	47,10	47,14
Menkul Kıymet Faiz Geliri (Banka Faizi, Nema, Hisse Senedi Faizi Vb.)	4,20	5,35	4,51	3,81	3,30	3,11	2,91	2,60	2,50	3,20	3,60	4,30	4,30	2,64
Müteşebbis Geliri	22,36	20,41	20,17	21,43	20,40	19,61	18,51	18,80	19,80	19,60	18,80	17,70	17,70	17,50
Tarım Dışı Müteşebbis Geliri	16,13	15,04	13,83	14,61	13,59	13,18	13,17	13,80	14,80	15,40	14,50	13,80	14,02	13,44
Tarımsal Müteşebbis Geliri	6,23	5,37	6,34	6,83	6,81	6,43	5,35	5,00	5,00	4,20	4,30	4,00	3,68	4,06
Diğer Gelirler (15- Yaş Geliri, Küt Vb.)	0,88	0,16	0,20	0,17	0,20	0,21	0,21	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20	0,22	0,24

Kaynak: TÜİK, <https://biruni.tuik.gov.tr>, Erişim Tarihi: 09.10.2022.

Tablo 7’de Türkiye’de Eşdeğer Hane halkı Yıllık Kullanılabilir Gelirlerinin Türlerine Göre Yüzde Dağılımı (2008-2021) TÜİK verilerine göre gösterilmektedir. Türkiye genelinde 2008 yılında maaş ve ücret gelirleri oranı %41,88 iken 2021 yılında bu oran %47,14 yükselmiştir. Bu maaşlı çalışanların nicelik olarak arttığı ve maaşların iyileştiği anlamına da gelmektedir. Yevmiye gelirlerinin oranı 2008 yılında %4,11 iken yıllar içinde bu oran gerileyerek 2021 yılında bu oran %2,40’a düşmüştür. Müteşebbis gelirlerinin aldıkları paylar 2008 yılında %22,36 iken, 2019 yılında %17,5 olarak düşmektedir. Tarım dışı ve tarımsal müteşebbis gelirleri yıllar içinde sürekli bir düşüş eğilimi göstermişlerdir. Gayrimenkul gelirlerinin toplam gelirden aldığı paylar 2008 yılında %4,4 iken 2021 yılında düşüşle beraber %3,35

gerilemiştir. Transfer gelirlerinin oranının, 2008 yılında %19,12 iken 2021 yılında %23,94'e yükselmesi devletin sosyal yönünü göstermektedir. Sosyal transfer gelirleri içerisinde en yüksek pay emekli aylıkları oluşturmaktadır. Sosyal transferden, emekli aylığı ve diğer transfer gelirlerinde Türkiye'de yaşanan Covid-19 kaynaklı ekonomik krizin, yoksul ve kırılgan kesim üzerindeki etkilerini minimuma indirebilmek amacıyla, 2021 yılında Emekli Aylığı %21,54 yükselmiş, Diğer transferlerde 2,39'la yükselmiştir. Hane halkı transferlerinin, toplam gelirden aldığı paylar 2008 yılında %3,05 iken bu rakam 2021 yılında %2,80 gerilediği görülmektedir. 2008 yılından 2021 yılına kadar en yüksek gelir türü maaş ve ücretli gelirleri olurken, en düşük gelir diğer gelirler olmuştur.

1.2.2. Türkiye'de Makro Ekonomik Göstergeler

Bir ekonominin üretim kapasitesinde gerçekleşen artışı ekonomik büyüme olarak adlandırılmaktadır. Üretim kapasitesindeki yükselişleri GSMH, GSYİH, ya da kişi başı GSYİH veya GSMH'deki yaşanan artış ile hesaplanmaktadır. GSMH, bir yıl içinde bir ülke sınırları içinde ve ülke vatandaşlarının yurtdışında gerçekleştiği mal ve hizmetle piyasa değerinin toplam karşılığı olmaktadır. GSYİH ise yalnızca ülke içinde üretilen mal ve hizmet toplamını ifade etmektedir (Apak ve Uçak, 2007, s. 58).

İstihdam, yoksulluğun şekillenmesinde ülkenin içinde bulunduğu durumu göstermektedir. Yoksulluğu etkileyen unsur işgücünün yetersiz koşullarda olmasıdır (Cerev ve Yenihan, 2018, s. 229).

Tablo 8. Türkiye'de Yıllık Büyüme Oranı, Tüfe Oranları, İşsizlik Oranları ve Kişi Başına Düşen Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) Dolar Cinsinden Değerleri (2008-2021)

Yıllar	Büyüme Oranı %	TÜFE Oranı %	İşsizlik Oranı	Kişi Başına Düşen GSYİH (Cari Dolar)	İstihdam (Bin kişi)
2008	0,82	10,44	9,71	10.941,17	21.194
2009	-4,82	6,25	12,55	9.103,47	21.277
2010	8,43	8,57	10,66	10.742,77	22.594
2011	11,2	6,47	8,8	11.420,56	24.110
2012	4,79	8,89	8,15	11.795,63	24.821
2013	8,49	7,49	8,73	12.614,78	25.524
2014	4,94	8,85	9,88	12.157,99	25.933
2015	6,08	7,67	10,24	11.006,28	26.621
2016	3,32	7,78	10,84	10.894,60	27.205
2017	7,5	11,14	10,82	10.589,67	28.189
2018	2,98	16,33	10,89	9.454,35	28.738
2019	0,89	15,18	13,67	9.121,52	28.080
2020	1,79	12,28	13,11	8.536,43	26.695
2021	10,99	19,6	13,4	9.586,61	28.797

Kaynak: World Bank, <https://databank.worldbank.org>, Erişim Tarihi: 09.10.2022.

Tablo 8’de Türkiye’de Yıllık Büyüme Oranı, Tüfe Oranları, İşsizlik Oranları ve Kişi Başına Düşen Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) Dolar Cinsinden Değerleri (2008-2021) yılları arasındaki değerleri Dünya Bankası verilerine göre gösterilmektedir.

Tablo 8’e göre 2008 yılında %0,82 olan büyüme oranı 2008 Küresel Ekonomik Krizinin etkisiyle 2009 yılında %-4,82 düşerek negatif yönlü bir seyir izlemiştir. Büyümenin 2010 yılına gelindiğinde ise uygulanan politikalarla büyümenin kriz öncesi döneme göre daha yüksek bir seyir izlediği görülmektedir. 2011 yılında tekrar yükselişe geçen büyüme oranı, 2012 yılında tekrar düşüşe geçmiştir. 2012 yılından 2018 yılına kadar büyüme oranları dalgalı bir seyir izlendiği görülmektedir. Türkiye’de Ağustos 2018’de yaşanan döviz kurundan kaynaklanan yükselişin ardından, 2017’den 2018 yılına büyümenin % 4,52 küçülmesine neden olurken 2019 yılında başlayan Türkiye ekonomisini de etkileyen Covid-19 Pandemisi’nin olumsuz etkileri ile 2019 yılında %0,89 düştüğü görülmektedir. 2018 yılına göre 2020 yılında %1,79’a düşmesi ile krizin etkilerini belirgin bir şekilde hissedildiği görülmektedir. Ekonomik ve sosyal hayatı düzenleyen önlemler üretim

hacminde yani büyüme rakamlarında azalışa sebep olmaktadır. Böyle bir durumda da Dünyada ve Türkiye’de ekonomik büyüme rakamlarının çok düşük veya negatif oranlarda olmasına neden olmuştur. Türkiye, 2020 yılında reel olarak % 1,79 büyüme kaydedilmiştir. 2021 yılında ise Covid-19 Pandemisi’nin büyüme üzerindeki etkilerinin Türkiye’de ve Dünya’da Covid-19 Pandemisi ile ilişkili önlemlerin sırayla kaldırılması ile birlikte, Türkiye ekonomisi 2021 yılında % 11 yakın bir büyüme kaydetmiştir. Bu nedenle ekonomik büyümede yaşanan gelişmelerin yoksulluğun doğrudan nedeni olmamakla birlikte önemli etkeni olarak sayılmaktadır.

Tablo 8’e göre Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE)’ne göre 2008 yılında %10,44 iken 2009 yılına geldiğimizde %6,25 gerilediği görülmektedir. Bunun sebebi 2008 yılı Dünyada Ekonomik Krizin oluşturduğu gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde yaşanan ekonomik durgunluktur. 2010 yılında tekrar yükselişe geçen TÜFE oranları 2010 ve 2018 yılları arasında dalgalı bir seyir izlemiştir. 2018 yılında döviz kurlarındaki ani yükselişler sebebiyle Merkez Bankasının faiz artırımına giderek faizi düşürmeye çalışması ve sonrasında faiz artırımına gidilmeyeceği beklentileri neticesinde kurda yaşanan aşırı yükselmelerle birlikte 2018 yılında TÜFE oranının %16,33 yükselmiştir. 2020 yılında bu oran %12,28 gerilerken yaşanan Covid-19 Pandemi Krizi kaynaklı arz şokları, küresel emtia fiyatlarındaki (altın, gümüş, petrol, doğalgaz, bakır, pamuk, şeker, kahve gibi mallarda) yaşanan artış, güçlü iç talep, artan gıda fiyatları ve fiyatlama hareketlerinde bozulma sebebiyle enflasyon 2021 yılında yükselerek %19,6 seviyesine gerçekleşmiştir. Enflasyon ekonomik kriz ortamlarında yükselmekte ve alım gücünü düşürmektedir. Bu nedenle enflasyon yoksulluğu etkileyerek yoksullaşmanın önemli bir sebebi olarak görülmektedir.

Tablo 8’e göre işsizlik oranlarının 2008 yılında %9,71 iken 2009 yılına gelindiğinde bu oran %12,55’e yükseldiği 2008 Küresel Ekonomik Krizin dünya ekonomilerinin işgücü piyasalarıyla birlikte Türkiye’deki işgücü piyasasını da negatif yönde etkilediği anlaşılmaktadır. Ayrıca büyüme oranının 2009 yılında negatif yönlü olmasıyla birlikte dünya genelinde ekonomik faaliyetlerde yaşanan daralma ile birlikte Türkiye’de de üretimde azalmalara neden olarak işçi çıkarmalar azaltma yoluna gidilmiş ve dolayısıyla işsizlik oranlarında artışa neden olmuştur. 2010 yılında tekrar yükselişe geçen işsizlik oranları 2010 ve 2018 yılları arasında

dalgalı bir seyir izlemiştir. 2018 yılında işsizlik oranı %10,89 görünürken, 2018 yılında başlayan döviz kurunda yükselişler ve bununla birlikte enflasyondaki artışlar sebebiyle 2019 yılına gelindiğinde işsizlik oranının %13,67 yükseldiği görülmektedir. 2020 yılında %13,11' gerileyen işsizlik oranları 2021 yılında tekrar %13,40 yükselmiştir. İşsizlikte yaşanan artışların, yoksulluğun artmasına neden olan önemli bir makroekonomik bir değişken olduğu söylenebilmektedir.

Tablo 8'e göre 2008 yılında yaşanan Küresel Ekonomik Krizin etkilerinin yansımaları 2008 yılında kişi başına düşen GSYİH (Dolar) olarak 10.941,17 dolar iken 2009 yılında ise 2008 Dünya Ekonomik Krizinin etkileri ile bu rakam 9.103,47 dolara düşmüştür. Dolayısıyla 2009 yılında kişilerin gelirinden 1.837,70 dolarlık bir azalmaya sebep olduğu anlaşılmaktadır. 2010 yılında tekrar yükselişe geçen kişi başına düşen GSYİH rakamları 2010 ve 2014 yılları arasında yükselişe geçen rakamları 2015 yılında düşmüştür. 2015 yılından 2020 yılına kadar kişi başına düşen GSYİH rakamları sürekli olarak düştüğü görülmektedir. Ağustos 2018'de başlayan döviz kurunda yaşanan yükselmenin, kişi başına düşen geliri de etkileyerek 2017 yılından 2018 yılına kişi başına düşen GSYİH (Dolar) tutarında 1.135,32 dolarlık bir düşme yaşanmasına sebep olmuştur. Yine aynı şekilde 2019 yılında yaşanan Dünya Covid-19 Pandemi Krizinin etkisinin 2020 yılında 585,09 dolar düşüşle 8.536,43 dolara gerilemiştir. Kişi başına düşen GSYİH gelirlerdeki düşüşlerin yoksulluğun artmasına, kişi başına düşen GSYİH gelirlerdeki yükselmelerinde yoksulluğu düşürmesini sağlayacak nedenlerinden biri olmaktadır.

Tablo 8'e göre Covid-19 Pandemi Krizini yayılmasını engellemeye yönelik alınan önlemler sebebiyle 2019-2020 yıllarında istihdam sayısında ve istihdam oranında azalış yaşanmıştır. 2008 yılından 2018 yılına kadar istihdam sayılarında azalma yaşanmazken 2019 yılında bir düşme yaşandığı görülmektedir. Bu azalışın inşaat sektöründen ve tarım sektöründeki düşüşler etkili olmuştur. 2020 yılında yaşanan istihdam oranı ve istihdam sayılarındaki azalışında öncelikle hizmetler sektörü gibi fiziksel temasın fazla olduğu sektörlerde ve Tarım Sektöründe yaşanan düşüşler etkili olmuştur. Sanayi sektörü istihdamında Covid-19 Pandemi döneminde nispeten bir durağanlık hatta az da olsa bir gerileme yaşanırken Covid-19 Pandemi sonrasında yeniden bu alanda istihdam artışı yaşanmıştır. Bu düşüş orta ve uzun vadede ülkede 2021 yılında istihdam oranı ve sayılarında artış yaşanmıştır.

1.2.3. Türkiye’de Yoksulluk Profili

Türkiye’de geçmişte yoksulluk seviyesini ortaya koyan sayısal verilerde yetersizlik sebebiyle, yoksulluğun geçmiş yıllardan bugüne ne şekilde gerçekleştiği ile alakalı belli bir düşünceye varılamamaktadır. Türkiye’de yoksulluk seviyesi hesaplanması için yapılan metotların birbiriyle aynı olmaması sebebiyle, bu karşılaştırmaları daha da güçleştirmektedir. Diğer bir problemde yoksulluğun detayları ile alakalı 2002 yılından önce zamanlara ait data bulunmamasından kaynaklanmaktadır (Sarısoy ve Koç, 2010, s. 334).

Türkiye’de TÜİK tarafından yoksulluk oranı ve sınırı ilk defa 2002 yılında Hane Halkı Bütçe Anketi çalışması ile daha sonraki yıllarda da yoksulluk ile ilgili incelemelerle devam ettirmiştir. TÜİK tarafından Türkiye’de açlık ve yoksulluk sınırı ile ilgili verilere 2016 yılından önce “Yoksulluk Çalışması” adı altında sürdürülmüştür. 2016 yılı ve sonrasında ise TÜİK tarafından bu verilere “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması” adı altında devam ettirilmiştir.

1.2.3.1. Türkiye’de Bireysel Yoksulluk Oranları

Kişilerin gıda ile birlikte gıda dışı isteklerini değerlendirilerek de yoksulluk sınırının bulunabilmesi için gıda dışında mal ve hizmet oranı da hesaba katılmaktadır. Bu yoksulluk sınırının oluşturmak düşüncesiyle de toplam harcamaları gıda yoksulluk sınırının hemen üzerinde olan hanelerin, toplam giderleri içinde gıda dışı harcamaların yapıldığı bir kısım olmaktadır. Böylece besin ve besin dışı mal ve hizmetleri içine alacak biçimde yoksulluk sınırı hesap edilmektedir. Eşdeğer fert başına düşen tüketim harcaması, besin ve besin dışı yoksulluk sınırının aşağısında olan hane halklarının belirlediği nüfusun, toplam nüfus dâhil olan payı olarak besin ve besin dışı kalan yoksulluk oranı bulunmaktadır (Ensari, 2010, s. 10). Dolayısıyla yoksulluk oranları hesaplanırken tek bir veri veya kritere bağlı kalınmamaktadır.

Tablo 9. Türkiye’de Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları 2002-2015

Yöntemler	Fert yoksulluk oranı (%)													
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Türkiye														
Kişi Başı Günlük 1 Dolar’ın Altı	0,20	0,01	0,02	0,01	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Kişi Başı Günlük 2,15 Doların Altı	3,04	2,39	2,49	1,55	1,41	0,52	0,47	0,22	0,21	0,14	0,06	0,06	0,03	0,06
Kişi başı günlük 4,3 Doların Altı	30,30	23,75	20,89	16,36	13,33	8,41	6,83	4,35	3,66	2,79	2,27	2,06	1,62	1,58
Kent														
Kişi Başı Günlük 1 Doların Altı	0,03	0,01	0,01	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Kişi Başı Günlük 2,15 Doların Altı	2,37	1,54	1,23	0,97	0,24	0,09	0,19	0,04	0,04	0,02	0,02	0,02	.	.
Kişi Başı Günlük 4,3 Doların Altı	24,62	18,31	13,51	10,05	6,13	4,40	3,07	0,96	0,97	0,94	0,60	0,64	.	.
Kır														
Kişi Başı Günlük 1 Doların Altı	0,46	0,01	0,02	0,04	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Kişi Başı Günlük 2,15 Doların Altı	4,06	3,71	4,51	2,49	3,36	1,49	1,11	0,63	0,57	0,42	0,14	0,13	.	.
Kişi Başı Günlük 4,3 Doların Altı	38,82	32,18	32,62	26,59	25,35	17,59	15,33	11,92	9,61	6,83	5,88	5,13	.	.

Kaynak: TÜİK, <https://data.TÜİK.gov.tr>, Erişim Tarihi: 09.10.2022.

Tablo 9’da göre Türkiye’de kişi başı günlük 2,15 dolar altında yaşayan fert yoksulluk oranı, 2002 yılında %3.04’den, 2015 yılında kadar azalarak %0.06 seviyesine düşmüştür. Aynı şekilde kişi başı düşen günlük 4.3 dolar altında yaşayan yoksulluk oranı 2002 yılında %30.30 seviyesinden, 2015 yılında %1.58 seviyesine düşmüştür. Türkiye’de kişi başına yoksulluk sınırına göre yoksulluk oranında yıldan yıla azalma göstermiştir. Türkiye’de kırsal ve kent fert yoksulluk oranlarına bakıldığında, kır nüfusunun kent nüfusuna göre daha fazla yoksulluk oranları görülmüştür. 2009-2015 yılları arasında günlük geliri 4,3 dolar altında kalan yoksulluk oranı, kentsel nüfus içinde %1’in altına gerilerken, kırsal nüfus içinde yaklaşık %6-7 olmuştur. 2,15 doların altında yaşanan yoksulluk oranında kırsaldaki yoksulluk oranı kentsel kesim yoksulluk oranından çok daha yüksektir. Türkiye’de, kırsal yoksulluğun yüksek olmasıyla kırsal yoksulluk önemini korumaktadır.

Yoksulluk oranı gelir dağılımının eşitsizliğinin en önemli göstergelerinden biri olarak aralarında aynı yönde gelişen bir ilişki olmaktadır. Yani, gelir dağılımı eşitsizliği yükseldikçe yoksulluk oranı da artışa geçmektedir. Yoksulluk oranının, Gini katsayısının yalnız istifade edilmesinin bir takım eksiklerini yok etmesinden dolayı sağladığı düşünülen bu eksikliği gidermek için kullanılmaktadır. Bu sebeple 2000’li yıllarda gelir dağılımı eşitsizliği Türkiye’de yalnızca Gini katsayısına bakılarak kayda değer bir düşme yaşamıştır. Fakat buna karşın yoksulluk oranlarında aynı şekilde bir olumlu bir gelişme yaşanmamıştır. Bahsedilen yıllarda en düşük gelir kısmının payında kayda değer bir iyileşme gerçekleşmemesine karşın, en üst gelir diliminin payında yaşanan düşmeye 2008 Ekonomik Krizin sonuçları sebep olmuştur. Gelir dağılımı eşitsizliği hesaplamasında kullanılan diğer enstrümanların yoksulluk oranları ile beraber kullanılması gerekli olmaktadır (Çalışkan, 2010, s. 99).

Tablo 10. Türkiye’de Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirlerine Göre Hesaplanan Yoksulluk Oranı, Yoksulluk Sınırı ve Yoksulluk Sayısı 2008-2021

Endeksler (Medyan Gelirinin % 50 sine Göre)	Yıllar													
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Yoksulluk Oranı (%)	16,73	17,15	16,86	16,12	16,3	14,96	14,97	14,7	14,3	13,5	13,9	14,4	14,98	14,41
Yoksulluk Sınırı (TL)	3.164	3.522	3.714	4.069	4.515	5.007	5.553	6.246	7.116	7.944	8.892	10.793	12.394	14.034
Yoksul Sayısı (Bin Kişi)	11.580	12.097	12.025	11.670	11.998	11.137	11.331,93	11.219	11.026	10.622	11.091	11.641	12.267	11.936

Kaynak: TÜİK, <https://biruni.tuik.gov.tr/> , Erişim Tarihi:09.10.2022.

Medyan değerinin %50'sine göre eşdeğer birey başına harcamaları veya gelirleri göreli yoksulluk sınırı olarak kabul edilmiştir. Eşdeğer birey başına tüketim harcaması, göreli yoksulluk limitin altında kalan nüfusun, toplam nüfus içindeki payı da göreli yoksulluk oranı olarak ölçülmektedir (Ensari, 2010, s. 10).

Gelirler küçükten büyüğe dizildiğinde meydana gelen değer için medyan geliri olarak ifade edilmektedir. Tablo 10 'da 2008 yılında yoksul sayısı 11.580 den 2009 Küresel Ekonomik Krizinin yaşanması sebebiyle yaşanan kriz ortamından 2009 ve 2010 yıllarında 2008 yılına göre artma yaşanmıştır. 2020 yılında bir önceki yıla göre yoksul sayısının aşırı artması Dünya Covid-19 Pandemi Krizi'nin etkileri sebebiyle yükselmiştir. 2021 yılında ise Covid-19 Pandemi Krizi'nin etkilerinin zayıflaması ile birlikte 11.936 kişiye düşmüştür. 2008 yılından 2021 yılına bakıldığında yoksul sayılarında artış yaşandığı göze çarpmaktadır. Yoksulluk sınırı ise 2008 yılında 3.164,11 TL'den altında gelir elde edenler yoksul sayılırken yıllar içinde sürekli bir artış göstererek son olarak, 2021 yılında bu tutar 14.034,29 TL ye yükselmiştir. Yoksulluk oranı ise 2008 yılında %16,73 olarak görünürken 2009 yılında 2008 Küresel Ekonomik Krizinin etkileri dolayısıyla artışın yaşandığı görülmektedir. 2018 yılında başlayan yoksulluk oranlarındaki artışın Covid-19 Pandemi Krizi'nin etkileriyle 2019 ve 2020 yıllarında da artığı görülmektedir. Yoksulluk oranı 2021 yılında bir önceki yıla göre 0,57 puan azalarak %14,41 seviyesine gerilemiştir.

1.2.3.2. Türkiye'de Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları

Yoksulluk ile eğitim durumu arasında kuvvetli bir bağ olduğunu kanıtlayan çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Eğitim seviyesinin yükselmesi yoksulluğu düşürücü özelliğe sahipken, yoksulluğun çoğalması kişilerin eğitim olan ulaşımını engellenmesine böylelikle eğitim seviyesinde azalmaya neden olmaktadır. Bu sebepten dolayı, yoksulluk ile eğitim arasında çift yönlü bir nedensellik durumundan söz konusudur (Doğan, 2014, s. 63).

Tablo 11. Türkiye’de Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Birey Gelirine ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları (2008-2021)

Yıllar	Eğitim durumu (Medyan Geliri%50’sine Göre)				
	Yüksek Öğretim	Lise Ve Dengi Okul	Lise Altı Eğitimliler	Okuma Yazma Bilen Faka Bir Okul Bitirmeyenler	Okuma Yazma Bilmeyen
2008	0,73	5,24	13,33	24,25	29,53
2009	1,16	5,06	13,87	27,23	32,69
2010	1,03	4,53	14,29	27,47	28,84
2011	1,06	5,84	13,12	27	28,93
2012	1,12	5,88	13,51	26,08	30,12
2013	1,8	5,57	12,44	23,72	26,6
2014	1,3	5,67	12,46	25,15	27,67
2015	1,6	5,6	12,8	23,7	27,2
2016	1,7	6,2	12,5	24,1	26,2
2017	1,5	5,5	11,7	21,7	25,4
2018	2,2	5,8	12,1	23,6	27,5
2019	2,5	6,9	13,4	22,4	26,1
2020	3,15	8,32	14,04	25,71	26,66
2021	2,51	7,53	13,83	24,43	24,1

Kaynak: TÜİK, <https://biruni.TUİK.gov.tr>, Erişim Tarihi: 09.10.2022

Tablo 11’de göre okur-yazar olmayanların oranında 2008 yılına göre 2021 yılında bir düşme yaşanmıştır. 2008 yılından 2021 yılına kadar okuma yazma bilmeyenlerin oranı inişli çıkışlı bir seyir izlerken, okur-yazar olmayanların yoksulluk oranı 2021 yılında %24,1 gerçekleşmiştir. Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyenlerin oranından 2008 yılına göre 2021 yılına göre bir artış gerçekleşerek %24,4’e yükselmiştir. Aynı şekilde 2008 yılından 2021 yılına kadar Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyenlerin oranında artış ve azalışların yaşandığı görülmektedir. Lise altı eğitime sahiplerin oranında 2008 yılına göre 2021 yılına göre bir artış gerçekleşerek %13,83’e yükselmiştir. 2008 yılından 2021 yılına kadar genel olarak sabit bir artış ya da azalış yaşanmamıştır. Lise ve Dengi Meslek Okulu okuyanların oranı da 2008 yılına göre artış göstererek 2021 yılında %7,53 olmuştur. 2008 yılından 2021 yılına kadar Lise ve Dengi Meslek Okulu okuyanların oranı da artış ve azalışların yaşandığı görülmektedir. Yüksek Öğrenim okuyanların oranı 2008 yılına göre artış göstererek 2021 yılında %2,51 olarak hesaplanmıştır. 2008 yılından 2021 yılına kadar Yüksek Öğrenim okuyanların oranında artış ve azalışlar yaşanmıştır. Buna göre 2021 yılı eğitim durumuna göre yoksulluk oranları değerlendirildiğinde bireylerin almış olduğu eğitim ve öğretim yükseldikçe yoksulluk oranının düştüğü görülmektedir. Kişinin eğitim durumu yükseldikçe yoksullaşma riski azalmaktadır.

1.2.3.3. Türkiye’de Hane Halkı Durumuna Göre Yoksulluk Oranları

Türkiye’de TÜİK verilerine göre hane halkı durumu, çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan hane halkı, en az bir çekirdek ile ve diğer kişilerden oluşan hane halkı, eşler ve çocuklardan oluşan çekirdek aile, sadece eşlerden oluşan çekirdek aile, tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan çekirdek aile, tek kişilik hane halkı şeklinde ayrılmaktadır.

Tablo 12. Türkiye’de Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Geliri Hane Halkı Durumuna Göre Yoksulluk Oranları 2008-2021

Hane halkı Tipi	Yıllar (%)													
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Çekirdek Aile Bulunmayan Birden Fazla Kişiden Oluşan Hane halkı	6	7,4	8,1	8,4	11,3	11	6,8	9	10	11,9	7,7	9,2	9,53	9,13
En Az Bir Çekirdek Aile ve Diğer Kişilerden Oluşan Hane halkı	22	22,9	23,9	23,8	23	20,8	20,4	19,6	19,9	17,9	18,8	18,2	18,4	18,46
Eşler ve Çocuklardan Oluşan Çekirdek Aile	16,8	17,2	16,6	15,3	15,9	14,9	15,1	15	14,5	14,1	14,4	15,5	15,75	16,21
Sadece Eşlerden Oluşan Çekirdek Aile	5,2	5,4	4,4	5	5,3	5,2	5	5	3,9	3,9	4,5	4,8	7,53	3,54
Tek Çekirdek Aileden Oluşan Hane halkı	15,4	15,8	15,1	14,1	14,6	13,5	13,7	13,5	12,9	12,5	12,9	13,8	14,5	14,21
Tek Ebeveyn ve Çocuklardan Oluşan Çekirdek Aile	14,6	17,6	15	14,8	14,5	11,8	12,3	12	10,8	10,8	12	11,3	13,2	11,89
Tek Kişilik Hane halkı	5,2	7,5	7	6,7	9,6	7,5	7,2	8,1	9	8,2	9,6	9,2	10,93	6,47

Kaynak: TÜİK, <https://biruni.TÜİK.gov.tr>, Erişim Tarihi: 09.10.2022

Tablo 12’de Türkiye’de Hane halkı Durumuna Göre Yoksulluk Oranları 2008-2021 yılları arasında eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %50’si dikkate alınarak hesaplanan TÜİK verilerine göre gösterilmiştir.

Tablo 12’de göre 2021 yılında tek kişilik hane halklarında yoksulluk oranı 2020 yılına göre azalarak % 6,47’ye düşmüş 2008 yılına göre ise bu oranının yükseldiği görülmektedir. 2021 yılında çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan hane halklarında oranı 2020 yılına göre azalarak % 9,13 olmuştur. 2008 yılı itibariyle de % 6’dan % 9,13’e yükselmiştir. 2021 yılında en az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hane halklarının yoksulluk oranı 2020 yılına göre artarak % 18,46’ya yükselmiştir. Bu oranının 2008 itibariyle de % 22 den 2021 yılında % 18,46’ya düştüğü görülmektedir. Tek çekirdek aileden oluşan hane halklarının yoksulluk oranının 2021 yılında 2020 yılına göre azalarak % 14,21’e

gerilemiştir. 2008 yılında ise % 15,40'dan 2021 yılında düşüş yaşayarak % 14,21'e gerilemiştir. 2008 yılından 2021 yılına kadar tüm aile tiplerinde sürekli artış veya azalış olmadığı değişken bir seyir izlediği görülmektedir. Bu oranlara göre bir genelleme yaparsak sadece eşlerden oluşan çekirdek aile tipi Türkiye'de en düşük yoksulluk oranına bulunan hane halkı tipi olmaktadır. En az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan aile tipi en yüksek yoksulluk oranına sahip hane halkı tipi olduğu görülmektedir. Hane halkı büyüklüğü arttıkça Türkiye'de yoksulluk arttığı söylenebilmektedir.

1.2.3.4. Türkiye'de Bölgesel Durumuna Göre Yoksulluk Oranları, Yoksulluk Sınırları ve Yoksul Sayıları

Bölgelerarası ilerleme düzeylerinde oluşan farklılıkların düşürülmesine yönelik TÜİK tarafından sosyo-ekonomileri değerlendirilerek ve Avrupa Birliği bölgesel türlerine göre sınıflandırılmış bunun yanında kıyaslanabilen girdiler üretilmesi için İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflamasına göre hesaplanmaktadır. Bu şekilde sosyal, coğrafi, ekonomik, kültürel özellikleri yönüyle aynı olan iller, önceden belirlenmiş bir nüfus büyüklüğü de öncelik gösterilerek 12 adet 1. seviyede bölgeye, 26 adet 2. seviyede bölgeye ayrılmıştır (TÜİK, 2022b, s. 1).

Tablo 13. Türkiye'de Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Bölgesel Yoksulluk Oranı, Yoksulluk Sınırı, Yoksul Sayıları, 2021 (1.Düzey)

Bölgeler	Yoksulluk Oranı (%)	Yoksulluk Sınırı (TL)	Yoksul Sayısı (Bin Kişi)
Akdeniz	13,97	11.979,59	1.489,81
Batı Anadolu	10,10	16.500,00	818,52
Batı Karadeniz	12,93	13.947,22	586,17
Batı Marmara	11,83	15.766,2	424,67
Doğu Karadeniz	9,87	15.032,38	257,87
Doğu Marmara	6,93	16.145,24	566,21
Ege	10,70	16.003,04	1.126,40
Güneydoğu Anadolu	11,87	8.068,85	1.076,82
İstanbul	12,32	17.847,22	1.911,92
Kuzeydoğu Anadolu	14,06	9.519,35	298,80
Orta Anadolu	10,35	12.497,08	413,50
Ortadoğu Anadolu	11,20	8.919,00	435,43

Kaynak: TÜİK, <https://data.tuik.gov.tr>, Erişim Tarihi: 09.10.2022.

Tablo 13'de göre Türkiye'de Bölgesel Yoksulluk Oranı, Yoksulluk Sınırı, Yoksul Sayıları, 2021 (1.Düzey) yılı TÜİK verilerine göre fert medyan gelirinin %

50'si dikkate alınarak hesaplanmıştır. Buna göre yoksulluk oranı en az olduğu bölge % 6,93 ile Doğu Marmara olurken, yoksulluk oranının en fazla olduğu bölge ise % 14,06 ile Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde yüksek yoksulluk oranlarına sahip olduğu söylenebilir. Akdeniz bölgesinin de yoksulluk oranının Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinden sonra en yüksek 2. sırada yer aldığı, yoksul sayısında ise İstanbul Bölgesinden sonra yine en yüksek 2. sırada yer aldığı görülmektedir. Yoksulluk sınırının en yüksek olduğu bölge İstanbul olurken, en düşük olduğu Güneydoğu Anadolu bölgesi olmuştur. Yoksul sayısında bakıldığında ise İstanbul gölgesi en yüksek görünürken en düşük olarak da Doğu Karadeniz bölgesinde görülmektedir.

3. BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE YOKSULLUKLA MÜCADELE POLİTİKALARI

1.1. Yoksullukla Mücadele Politikaları

Toplumlarda artarak ilerleyen yoksunluktaki yükseliş ile yoksulluğun sosyal bir problem olduğu Sanayi Devriminden sonraki dönemde fark edilmeye başlanmıştır. Küreselleşme kavramı ile artan gelirdeki yaşanan artış ve eşitsizlikle birlikte bu gerçeği daha çok fark etmemize sebep olmuştur. Fakat yoksullukla mücadele edilebilmesi için gerekli olan gelişme, bu problemin saptanmasıyla birlikte aynı anda ilerleme kaydetmiştir. Bu sebeple yoksulluk bu dönemde sadece hızla devam etmekte olan bir sorun olmuştur. Ama yoksulluk konusunda nasıl bir tutum sergilemek gerektiği ve ne şekilde yoksullukla mücadele yapılması gerektiği sorgulanmamıştır. Politik gelişmeler içinde gerçekleşen ekonomik büyümeyle birlikte gelen refah seviyesindeki artışla bu sorunun kendiliğinden çözüleceği düşünülmüştür (Meytuoğulları, 2019, s. 4).

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin başlıca sorunu yoksulluktur. Bunun ülkede sosyal, siyasal ve ekonomik problemlere sebep olması sebebiyle yoksulluğu engelleyici politikaların kararlaştırılması ve böylelikle toplumda yaşanan yoksulluğun azaltılması, yoksulluğun neden olduğu bütün olumsuzlukların uzaklaştırılması gerekmektedir. Yoksullukla mücadele edilmesi gerekli görülürken nasıl mücadele edileceği konusunda iki yaklaşım söz konusudur. Bunlardan birincisi yoksullukla mücadelede doğrudan yaklaşım diğeri de yoksullukla mücadelede dolaylı yaklaşım şeklinde ayrılmaktadır (Karakoyun, 2008, s. 13-14).

1.1.1. Yoksullukla Mücadelede Dolaylı Mücadele Politikaları

1980 Dünya Kalkınma Raporu’nda dolaylı mücadele kapsamında ekonomik büyüme olanakları; tabii kaynaklar, yatırım ve maddi sermaye, insan kaynakları ve nüfus olarak saptanmıştır. Maddi sermaye birikimi ekonomik büyümenin en kayda değer ve zorunlu bölümü olmaktadır. Yapısal değişimler için maddi yatırıma ihtiyaç

vardır. Bir ülkede insan kaynaklarının ekonomik büyümenin unsurlarından biri olarak görülmektedir. İnsan kalitesinde yaşanan zenginliğin büyüme konusunda etkisi söz konusudur. Eğitim seviyesi yüksek olan gelişmekte olan ülkelerde büyümenin ve yatırım miktarlarının daha yüksek olduğu bilinmektedir (Arpacioğlu, 2012, s. 87).

Yoksulluk problemi için ne yapılması gerektiği konusunda son yıllarda Türkiye’de dolaylı mücadele yaklaşımı benimsemiştir. Beş yıllık kalkınma planlarında ekonomik büyümenin, işsizlikle mücadeleyi ve yoksullukla mücadeleyi kendi kendine çözüm bulacağı düşüncesine bırakmıştır. Büyümenin hiçbir şey yapmadan yoksulluğu çözülemeyeceği farkına varılmıştır. Böylelikle dünyanın ekonomik büyüme konusunda en hızlı büyüyen ülkesi olan Türkiye’de büyüme ile birlikte doğrudan mücadele yaklaşımının da sergilenmesi gerekliliği anlaşılmıştır (Yılmaz, 2009, s. 37). Yoksullukla etkili bir mücadele sağlanabilmesi için yoksullukla mücadelede bu iki yaklaşım da kullanmanın katkı sağlayacağı daha etkili olması beklenmektedir. Bu sebeple bu yaklaşımların birbirinin seçeneği olmayacağı daha çok tamamlayıcı olarak görülmüştür. Yani, bir cephede ekonomik büyüme gelişim sağlanarak gelir dağılımını seviyesinin artırılarak ve iş olanakları çoğaltarak, diğer cepheden de, doğrudan doğruya yoksul bireylere yönelik geliştirilen politikalarla ve programlar vasıtasıyla her iki yaklaşımla yürütüldüğü zaman yoksullukla etkin bir mücadele edilerek başarı sağlanabilmektedir (Arpacioğlu, 2012, s. 90).

1.1.2. Yoksullukla Mücadelede Doğrudan Mücadele Politikaları

Yoksulluk probleminin doğrudan çözümüne yönelik geliştirilen politika ve modeller kullanılmaktadır. Doğrudan yoksullukla mücadele politikasında, devletin eğitim harcamaları, sosyal yardım harcamaları, sosyal güvenlik politikaları, sağlık harcamaları, vergi politikaları ve özel olarak belirlenmiş yoksullukla mücadele stratejileri ile gelir dağılımını etkilemektedirler (Gündoğan, 2008, s. 51). Ülkenin ekonomik ve finansal sisteminin sağlam değilse bu araç, uygulama ve politikalara rağmen beklenen sonuç elde edememekte ve kalıcı bir çözüm sağlanamamaktadır. Sorunun çözümünde sağlanacak olan stratejiler kadar sosyal amaçlı kullanılan transfer harcamaları bu bütçeden sağlandığından dolayı devletlerin bütçe dengesinin

olup olmadığı sağlanıp sağlanmadığı önemlidir. Bu sebeple ülkenin kalkınma seviyesi ve ekonomik büyüme seviyeleri yoksullukla mücadele konusunda önemli bir etkindir (Yalçın, 2008, s. 32).

Doğrudan müdahale yaklaşımında devletin ekonomiye doğrudan müdahale sağlayarak sosyal yardım ve harcamalarla gelir dağılımında adaletin gerçekleşmesi için yaptığı uygulamalardır. Gerçekleşen sosyal harcamaların artmasıyla devlet daha çok gelire ihtiyacı duyacaktır. Kamunun bu giderleri karşılayabilmesi için borçlanmayı tercih ederse sosyal refah olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Böyle bir durumda bu harcamaları finanse edebilmek için vergi politikaları tercih etmektedir. Maliye politikası aracı olan vergiler sosyal politikaların gerçekleştirilmesi görevini görerek ve geliri fazla olan bireylerden geliri az olan bireylere kaynak sağlayarak gelirin dağıtımını düzenlemede etkili olmaktadır (Didinmez, 2021, s. 301).

Doğrudan mücadele programlarının etkili olabilmesi için üç amacın gerçekleştirilmesi gerekmektedir. İlk önce yoksullukla mücadelenin kamuoyu tarafından uygulanacak programların ve politikaların toplum tarafından desteklenmesi ve anlaşılması gerekmektedir. İkinci olarak, bu uygulamaların ve stratejilerin amaçladığı yoksul kimsenin iyi belirlenebilmesi gerekmektedir. Diğer son koşul ise, politika ve programların net bir biçimde olması gerekliliği ve her aşamada erken karar alan bürokratik kadroların olması gerekmektedir. Dolaylı yaklaşımın doğrudan yaklaşımla birlikte sürdürülmesi ile yoksullukla etkili bir mücadele yürütülebilmesi söz konusu olmaktadır. Son yıllarda yoksullukla mücadelede dolaylı yaklaşımların yoksulluk sorununu çözemeyeceği anlaşılmıştır. Dünyada en hızlı büyümeye sahip ülkelerden biri olan Türkiye’de, yoksullukla mücadelede büyüme yoluyla dolaylı mücadele ve doğrudan mücadele yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Türkiye’de, yoksullukla doğrudan mücadelede Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Sağlık Bakanlığı, belediyeler yer alan bazı kurumlardır (Satılmış, 2013, s. 20-21). Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığı ile Türkiye’de Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü doğrudan müdahale politikalarında yapılan mücadelelerle en etkin kurumdur. Yapılan yardımlar, şartlı nakit transferleri ile nüfusun en fakir gruplarını belirleyerek o gruplara aktarılan nakit transferinden söz edilmektedir. Sağlık amaçlı, eğitim amaçlı, özel amaçlı, yemek

ihtiyaçları ile ailelere yapılan yardımları kapsamaktadır. Kırsal kesimde yaşıyan yoksul aileler yardım için kırsal alanda sosyal destek projesi geliştirilmiş ve gelir getirici faaliyetlerde bulunulması amaçlanmıştır. Bunun yanında yoksul olan çocukların himaye etmek için çocuk hizmetleri genel müdürlüğü aracılığı ile yapılan çocuk evleri bu gruba dâhil edilmektedir (Gencer, 2019, s. 54).

Yoksulluğun azaltılmasında gerçekleştirilen dolaylı ve dolaysız politikaların artı tarafları olduğu gibi eksi tarafları da olmaktadır. Önemli olan nokta yoksullukla mücadelede hangi stratejinin gerçekleştirilmesinin yararlı olacağından daha çok bu stratejilerin ne şekilde yürütölmesi gerektiğidir. Yoksulluk sorunu çok boyutlu bir sorun olması sebebiyle cevabı da tek bir politikadan ibaret değildir. Bu nedenle yoksullukla mücadelenin bu politikaların beraber ve birleştirici şekilde kullanılması gerekmektedir. Dolaylı müdahale yaklaşımı ile büyüme ile istihdam imkânları artarak yoksul bireylere yeni iş imkânları yaratacaktır. Diğer taraftan doğrudan mücadele yöntemleri ile artan milli gelirin yoksullara aktarılması için devletin sosyal harcamaları yaparak çok daha fazla yoksul kişiye ulaşarak yoksullukla mücadelede başarılı sonuçlar kazanılabilmektedir (İliman, 2014, s. 75).

1.2. Dünyada Yoksullukla Mücadele Politikaları ve Dünyada Yoksullukla Mücadele Eden Uluslararası Kurumlar

1.2.1. Dünyada Yoksullukla Mücadele Politikaları

1929 Dünya ekonomik krizinden sonra Sosyal refah devleti anlayışını yerleşmiştir. İnsanların birbirleri ile olan etkileşimleri de dâhil insan yaşamını ilgilendiren birçok boyutu sosyal, ekonomik ve politik alanların inceleme konusu olması yoksulluk ile mücadele için geliştirilen politikalarında araçların çok yönlü olması zorunluluğunu meydana getirmiştir. Sadece bedensel olarak yaşamı devam ettirmek için eksik kaynaklara sahip olmak yoksulluk olarak ifade edilmemekte; bununla birlikte hayat şartlarını bakarak bir gruba tam bütünleşmeyi önleyen şartların hepsi de dâhil edilmektedir. Bu sebeple sosyal politika araçlarının aktif kullanılması yoksullukla mücadele ederken önem teşkil etmektedir (Didinmez, 2021, s. 298-299). Ekonomik, sosyal ve diğer konularda ülkelerin sahip oldukları farklılıklar, yoksulluğun sebeplerinin ülkelere göre farklılaşmasına sebep olmuştur. Bir ülkede

yoksulluğun sebebi olan olgu, diğerinin meydana gelmesine neden olabilmektedir. Doğru araçlar kullanarak araçları da etkin kullanarak yoksullukla zamanında mücadele etmek gerekmektedir (Sarısoy ve Koç, 2010, s. 329).

Günümüzde yoksullukla mücadele kavramı, yoksulluğu ortadan kaldırmaya, düşürmeye ve önlemeye yönelik politikaların ve girişimlerin yapılmasını anlatmak için kullanılır. Bu mücadele aynı zamanda beşeri sermayeyi geliştirmek, nesilden nesille yoksulluğun aktarılmasını önlemek, insanlar arasında fırsat eşitliğini yakalayabilmek ve gelir dağılımındaki adaleti sağlayabilmek için yoksullukla mücadele edilmektedir. Geniş bir alana sahip olan yoksullukla mücadele devletin dışında da bu mücadeleyi yapan kurum ve kuruluşların olduğu bir yapıya sahiptir. Kimi ülkeler bu mücadeleyi sivil toplum kuruluşlarına bırakmışken kimi ülkelerde bu mücadeleyi devlet politikalarıyla sağlamaktadırlar. Birçok yoksul ülkede UNDP ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlarla devam etmektedirler. Türkiye'nin de olduğu birçok ülkede hem sivil toplum kuruluşları, hem devlet politikaları, hem de yerel yönetimler tarafından yoksullukla mücadele politikalarını sürdürmektedirler (Açıkgöz, 2013, s. 70). Yoksulluk sorununun cevabı bugün uluslararası yapılarda görüşülmektedir. Bretton Woods üçlüsünden ikisi olan Dünya Bankası ve IMF yoksulluk sorununun cevabına yönelik projeler sunmaktadır. Diğer taraftan bu kuruluşlar mali yönden yaşanan globalleşmenin önemli isimlerindendir. Birleşmiş Milletler ise açıkladığı istatistik bilgiler ve yardım projeleri ile yoksulluk sorununa çare aramaktadırlar (Pehlivan, 2010, s. 48).

1.2.2. Dünyada Yoksullukla Mücadele Eden Uluslararası Kurumlar

Zenginlik ve refah artışı Dünya genelinde yaşanmakla beraber, yoksulluk hem az gelişmiş ülkelerin hem de gelişmiş ülkelerin sorunu olarak özellikle bazı bölgelerde kapsamlı şekilde devam etmektedir. Kamu politikaları ve sivil toplum kuruluşları az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yoksulluk konusunda etkin mücadelenin yetersiz kalması, yoksullukla mücadelede uluslararası kuruluşların görev almalarına sebep olmuştur (Şantaş, 2016, s. 32).

1.2.2.1. Dünya Bankasının Rolü

Dünya Bankası yoksulluğun Dünya’da hangi şekilde yaşandığını ve nasıl geliştiği sorusuna karşın cevap araması Dünya Bankasının yoksulluğa yönelik ilgisi sebep olmuştur. Gelir ve tüketim yoksulluğun bir değişkeni olarak Dünya Bankası ön görmekte ve önceden belirlenmiş bir sınırın altında gelir veya gideri olanları, yoksul olarak değerlendirmektedir. Bu bakımdan küresel çapta yoksulluğun hesaplanmasında maddi olarak belirlenen mutlak bir yoksulluk seviyesi vardır. Mutlak yoksulluk kavramının gelişmiş ülkelerde problem olmadığı düşünülmektedir. Daha çok az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sorun olarak görülen bir kavram olmaktadır. Bu sebeple Dünya Bankası gelişmekte olan ülkelere daha çok önem verdiği için ve küresel yoksulluktan konuşulsa da gerçekte Dünya Bankası gelişmekte olan ülkelerdeki yoksulluğu ortaya çıkarmak için çalışmaktadır (Yüksel Arabacı, 2019, s. 125).

Dünya Bankasının son raporuna göre, ulusal politika reformları yoksulluğun azaltılmasındaki ilerlemenin yeniden başlatılmasına yardımcı olabilir. Hızlandırılmış küresel işbirliği de gerekli olacaktır. Maliye politikasında, hükümetler aşağıdaki üç konuda derhal harekete geçmelidir (World Bank, <https://www.worldbank.org/>, Erişim. Tarihi: 09.10.2022):

- Birinci olarak, kapsamlı sübvansiyonlardan kaçınılması, hedeflenen nakit transferlerini artırılması ve düşük ve orta gelirli ekonomilerde enerji yardımlarından yapılan tüm harcamaların yarısı, daha çok enerji tüketen nüfusun en zengin % 20'sine gitmektedir. Bu sebeple nakit transferleri, yoksul ve savunmasız kesimleri desteklemek için çok daha etkili bir yoldur.
- İkinci olarak, uzun vadeli büyümeye odaklanılmalı, eğitim, araştırma ve geliştirme ve altyapı projelerine yüksek getirili yatırımlara gün geçirilmeden ivedilikle başlanmalıdır.
- Üçüncü olarak, yoksulları incitmeden yurt içi gelirler seferber edilmelidir. Emlak vergileri ve karbon vergileri, en yoksulları incitmeden geliri artırmaya yardımcı olabilmektedir. Satış ve tüketim vergilerinin yükseltilmesi gerekiyorsa, hükümetler, en savunmasız hane halkları üzerindeki etkilerini dengelemek için hedeflenen nakit transferlerini aynı anda kullanarak

ekonomik bozulmaları ve olumsuz dağıtım etkilerini en aza indirmesi şeklinde tavsiyede bulunmuştur.

Dünya Bankası grubu, yoksulluğu sona erdirmek yaptığı bazı uygulamalar şu şekilde sıralanmaktadır (World Bank, <https://www.worldbank.org/> , Erişim. Tarihi: 09.10.2022):

- Kamboçya, yoksulluğu azaltmada ve ortak refahı artırmada dikkate değer bir ilerleme kaydetmiştir. Ancak yoksul yarıları büyümeyi sürdürmek için önemli reformlara ihtiyacı bulunmaktadır. Dünya Bankası, ülkenin sınırlı ekonomik çeşitlendirme, hızla artan kentleşme, insan sermayesi eksiklikleri ve altyapı boşluklarından kaynaklanan zorluklarının ele alınmasına yardımcı olması için Kamboçya'yı desteklemektedir.
- Meksika'nın birkaç eyaletinde yüksek gelir eşitsizliği ve yoksulluk yoğunluğu yaşanmaktadır. Dünya Bankası Grubu, Meksika'nın daha kapsayıcı, etkili ve bütünleşik bir sosyal koruma sistemi geliştirme çabalarını desteklemektedir.
- Hindistan'ın en fakir eyaletlerinden biri olan Bihar'da, Dünya Bankası tarafından finanse edilen bir program, kırsal kesimdeki yaklaşık 10 milyon kadını kendi kendine yardım gruplarına seferber ederek ve onlara işlerini kurup genişletmeleri için finans ve pazarlara erişim sağlayarak geçim kaynaklarını dönüştürülmüştür.
- 2007'den bu yana, Dünya Bankası'ndan bir uzman ekip, Ulusal İstatistik Bürosunu yeniden şekillendirerek Kenya'nın istatistiksel kapasitesini güçlendirmesine yardımcı olmaktadır. Büro, Dünya Bankası'nın desteğiyle, resmi istatistiklerin temel göstergelerini güncellemek ve veri ekosistemini iyileştirmek için bir dizi anket gerçekleştirmiştir. Proje, Dünya Bankası'nın Uluslararası Kalkınma Derneği'nden (IDA) 50 milyon dolar ile finanse edilmektedir.
- Afganistan, Bangladeş, Hırvatistan, Sırbistan Cumhuriyeti ve Vietnam gibi ülkelerde ayrıntılı haritalar yaparak, bir ülke içindeki ekonomik çeşitliliğin ve hizmet boşluklarının nerede olduğunu gösterilmektedir.
- Yemen'in yüksek yetersiz beslenme oranları, ülkenin beş buçuk yıllık iç savaşının nüfus üzerindeki etkisini vurgulayarak dünyanın dikkatini

çekmektedir. Acil Kriz Müdahale Projesi, hamile kadınlara ve beş yaşından küçük çocukları olan kadınlara yiyecek satın almaları için para vermekte ve onlara çocuk beslemesini öğretmektedir. Şimdiye kadar 165.000'den fazla hamile veya emziren kadın ve 175.000 çocuğa ulaşılmıştır.

- Mindanao' daki çatışmalardan etkilenen topluluklar, zayıf altyapı ve temel hizmet eksikliğinden mustarip olan Filipinler'deki en fakir topluluklar arasında yer almaktadır. Dünya Bankası, diğer ortaklarla birlikte hizmetlere ve ekonomik fırsatlara erişimi artırmayı ve sosyal uyum sağlamayı amaçlamaktadır. Bu projeler, on yılda 284 köyde 650.000 kişiye fayda sağlayan su sistemleri, toplum merkezleri, sıhhi tesisat tesisleri, erişim yolları, hasat sonrası tesisler ve tarım ve balıkçılık ekipmanlarının inşasına yardımcı olmaktadır.
- Sahra Altı Afrika'nın en fakir ülkelerinden biri olan Somali'de yenilikçi bir dizi hızlı anket metodolojisine öncülük etmiştir. Anketler, önemli güvenlik ve uygulama engellerini aşarak Somali halkının refahına ilişkin yıllardır en kapsamlı analizi yapmıştır. Bu analizleri şu anda diğer ülkelerde kullanılmaktadır.

Uluslararası kurumlar dünyanın tamamını etkileyen yoksulluk problemi ile ilgili tam bir çözüm bulamamış olsalar da, sorunun çözümü için çalışmalar yapılmaktadır. Dünya Bankası binasının girişinde yazmakta olan, Hayalimiz Yoksulluğun Yaşanmadığı Bir Dünyadır, sözü ile Dünya Bankasının yoksulluk konusuna karşı tavrını gözler önüne sermektedir (Bolayır, 2007, s. 69).

1.2.2.2. Uluslararası Para Fonunun (IMF) Rolü

Ülkelerde oluşan yapısal denge ve yoksullukla alakalı çalışmalardan Dünya Bankasını ilgilendirirken, makroekonomik görevlerden de IMF'nin sorumluluğu bulunduğu için iki uluslararası kuruluşun birbirlerine karşı bir görev paylaşımı vardır (Gedikoğlu, 2015, s. 29). Bu nedenle IMF, Dünya Bankası ile yoksullukla ilgili konularda birlikte iş yapmaktadırlar. Yoksulluğun düşürülmesine destek kredisi Dünya Bankası vermekte iken, IMF'nin arttırılmış yapısal uyum kredisini yoksulluğun azaltılması ve büyüme kredisine değiştirmiştir (Taşpınar, 2013, s. 16).

90'lı yıllarda ekonomik olarak zor durumda olan birçok ülkeye aynı tür reçeteler yazan IMF, Dünya Bankası ile beraber dünya ekonomik düzenin temel aktörleri konumundadırlar. IMF daha çok problemlere dış ödemeler dengesinin tutturulması gibi dar bir pencereden bakmaktadır. Yapılması gerekeni de genellikle kemer sıkma politikalarına indirgemıştır. IMF ülkelerde finansal sıkıntıları çözmediği gibi bununla beraber yoksulluk başta olmak üzere başka sosyal sorunlara da yol açmış bunlar da dünyada yoksullukla mücadele için yapılan çalışmaları olumsuz yönde etkilemektedir (Çeştepe ve Genç, s. 2011 66-67).

Az gelişmiş ülkelerde uygulamaya geçirilen IMF tarafından belirlenen bazı politikalarda bu ülkelerin mali politikalarını kendisi belirlemektedir. Bu politika lar bazı zamanlarda ulusal kalkınma planlarının yerini almaktadır. IMF ülkelerde uyguladığı makroekonomik yapısal programlar milyonlarca kişinin hayatına etki etmektedir. Dünyada yaşanan yoksulluk olgusu üzerinde ülkelerde uygulanan yapısal uyum programları önemli etkileri vardır. IMF ülkelerde denetlediği kaynaklar ve IMF'nin borç alan ülkelerin iç işlerini karışabilme gücü ile IMF, bugün dünyanın en güçlü hükümetler üstü uluslararası kuruluşu olmaktadır (Çeştepe ve Genç, 2011, s. 64). Kredi sağladıkları ülkelere mali politika lar tavsiye ederken yoksulluğun boyutunu IMF ve Dünya Bankası dikkate almamaktadır. Yoksulluğu dikkate almaması nedeniyle eleştirilen IMF teklif ettiği politikalarda artık yoksulluk konusuna daha fazla önem vermektedir. Ayrıca IMF istikrar sağlayıcı program uygulamalarında yoksulların artmasına neden olacak politikalardan kaçınmaktadır. Yoksulluk ülkelerin ekonomik kalkınmasının önünde duran en büyük engellerden biri olmaktadır. Ekonomik büyüme ve kalkınma da istenilen hedefe yoksulluk sürdükçe ulaşılamayacağı düşünülmektedir (Yalçın, 2008, s. 36).

1.2.2.3. Birleşmiş Milletler 'in (BM) Rolü

UNDP' nin gündeminde 1980'li yıllardan sonra dünyada gün geçtikçe artan yoksulluk yer almaya başlamıştır. 1990 yılında yıllık olarak UNDP tarafından insani gelişme raporu yayınlamaya başlamıştır. UNDP 1996 yılında yoksulluk stratejileri girişimi programını uygulamaya konmuştur. Ülkelerde mutlak yoksulluğun ortaya çıkardığı sorunları ve boyutlarını belirlemeye ve bunun yanında yoksulluğa karşı politika lar geliştirmek amacıyla bu program oluşturmuştur (Kocatepe, 2011, s. 40).

1997 yılında açıklanan insani gelişme raporunda, UNDP tarafından geliştirilen, insani yoksulluk kavramı ortaya çıkmıştır. İnsani yoksulluk kavramı, insani gelişme ve insanca yaşam için maddi imkânların yanında asgari ihtiyaçlarında sağlanabilmesi amacıyla parasal, sosyal ve kültürel olanaklarında olması gerekliliği üzerinde durmaktadır. Yoksulluğun çok boyutlu bir kavram olduğunu ve asgari ihtiyaçlardan daha çok parasal mutluluğun olması gerektiğini savunmaktadır. İnsani yoksulluğu hesaplamak için kullanılan insani yoksulluk endeksi, insani gelişim bakımından da meydana gelen mahrumiyetleri ölçmek için kullanılmaktadır. İnsani yoksulluk endeksi yoksulluğun farklı biçimlerini ve insani gelişim yaşayamamış insanların oranını hesaplamaktadır (Aktan ve Vural, 2002a, s. 7).

BM Eylül 2000 yılı 191 ülke tarafından imzalanan zirvesinde oluşturulan Binyıl Deklarasyonundaki eylem ve amaçlarından binyıl kalkınma hedefleri 2015 yılına kadar ulaşılması hedeflenen 8 amaç ve 21 hedef belirlenmiştir. Birleşmiş Milletler 'in insani gelişme ve yoksullukla mücadeledeki başlıca esasları binyıl kalkınma hedefleri ile oluşturmuştur (Bildirici, 2011, s. 23). Binyıl kalkınma hedeflerinden, Aşırı yoksulluğu ve açlığı ortadan kaldırmak hedefinin amaçları şunlardır (DPT, 2010, s. 14-15):

- Günlük kazancı bir doların aşağısında olan nüfusu 1990 ile 2015 yılları arasında yarıya indirmek,
- Açlıkla sorunu olan nüfusu 1990 ile 2015 yılları arasındaki oranını yarıya indirmektir.

Yoksulluk ve açlığın insani kalkınmaya yönelik şekilde bitirilmesi, tüm insanların eğitim koşullarının iyileştirilerek, cinsiyet eşitliğinin sağlanarak kadın haklarının artırılması, çocuk ölümlerinin düşürülmesi, anne sağlığının düzenlenmesi, bulaşıcı ve salgın hastalıklarla mücadele etmek, çevresel konularda ve kalkınmanın sağlanması için uluslararası beraberlik gibi konular bin yıl kalkınma hedeflerinin uygulama alanlarını kapsamaktadır. Bu belirlenen amaç ve hedefler doğrultusunda fikir birliğine varmış olduğundan dolayı 2015 yılına kadar Türkiye'nin aralarında bulunduğu üye ülkelerin kendi ülkeleri için gerekli çalışmaları yapmaları gerekmektedir. Bu şekilde de ülkelerinin kalkınma süreçlerine ve küresel kalkınmaya katkı sağlamaları gerekmektedir (DPT, 2010, s. 12).

Binyıl kalkınma hedefleri 2000 yılında başlamış ve 2015 yılında kadar belirlenmiştir. Bu hedeflerin yerini 2015 yılından sonra 2030 yılında kadar hedeflenen sürdürülebilir kalkınma hedefleri gösterilmiştir. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri, binyıl kalkınma hedeflerine göre daha ayrıntılı olan ve global nitelik taşıyan hedefler 17 ana amaç ve 169 alt hedeften meydana gelmiştir. Dünyadaki yoksulluğu ve açlığı bitirmek iki asli amacı olarak belirlenmiştir (Öz ve Yiğit, 2019, s. 96). Sürdürülebilir kalkınma amaçları ve göstergelerinden, yoksulluğun sona erdirme amaçlı alt hedefler şu şekildedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2020, s. 3):

- Günlük 1,25 ABD Dolarından altında gelire yaşamayı sürdürenleri 2030 yılına kadar aşırı yoksulluğu ortadan bitirmek,
- Ulusların kendi yoksulluk tanımlarına uygun yoksulluk yaşayan her yaştaki erkek, kadın ve çocuk oranını 2030 yılına kadar minimum yarıya düşürmek,
- 2030 yılına kadar, yoksul ve kırılgan kesimi ulusal imkânları dâhilindeki sosyal koruma politikaları ile ve tedbirleri asgari önlemleri de içerecek biçimde uygulamaya koymak,
- Yoksul ve kırılgan kesimden bütün erkek ve kadınların ekonomik yönden, temel hizmetler konusunda, toprak ve diğer mülk türleri bakımından mülkiyet ve idare, miras, doğal kaynaklar, yeni teknolojiler ve mikro finansı da içini alacak şekilde mali hizmetlere ulaşmasında eşit haklara haiz olmalarını 2030 yılına kadar gerçekleştirmek,
- Kırılgan ve yoksul durumda yaşayanlara direnç sağlayarak, iklimle ilgili yaşanan afetler ve diğer ekonomik, sosyal ve çevresel problemler için ve afetlere maruz kalmaları sonucu oluşan kabiliyetlerini artırarak 2030 yılına kadar olumsuz etkilerini gidermek,
- Öncelikle az gelişmiş ülkeler bununla beraber gelişmekte olan ülkeler için yeterli şekilde araçlar sağlamak ve yoksulluğa bitirmeye amaçlı politika ve projeler yapmak için, gelişmiş kalkınma işbirliği biçiminde olanakları seferber etmek,

- Yoksul yanlısı ve cinsiyete karşı hassas kalkınma projelerine dayalı ulusal, bölgesel ve uluslararası seviyede gerçekçi politikalar yoksulluğu bitirmeye yönelik oluşturulan yatırımları kolaylaştırmak için kullanmaktır.

Ülkeler sürdürülebilirlik kalkınma hedeflerini tutturabilmek için yoksulluk ve sosyal problemlerle mücadele için barınma, eğitim, yiyecek, sağlık hizmeti sunmak gibi sosyal transfer harcamaları gerçekleştirmişlerdir. Daha fazla kamu harcaması yapmak durumunda kalan ülkeler yapılan bu kamu harcamalarının finanse edebilmek için daha fazla kamu geliri ihtiyacı artmıştır. Bu harcamaların finansmanı kamu gelirlerinden olan vergiler ile karşılanmaya çalışmaktadırlar. Vergilerin finansman kaynağı olarak tercih edilmesinin sebebi borçlanma gibi diğer kaynaklara oranla sosyal ve ekonomik yapıda uzun vadede daha az olumsuz etkiye yol açması ve sürdürülebilir olması olmuştur. Bu şekilde hem toplumsal refah yükselebilecek hem de toplumda yaşayan bireylerin entegre edilerek hedeflerle uyumlu sonuçlara ulaşılabilmesi sağlanacaktır (Didinmez, 2021, s. 294).

UNDP yoksulluğun giderilmesi kapsamında en önemli programlardan biride mikro kredilerdir. Mikro krediyi BM yoksullukla mücadelede önemli bir araç olarak görmektedir. Mikro kredilerle de yoksul bireylere yardımcı olunmaktadır. Bu kredilere ev kadınlarının oldukça fazla bir talebi olmakta, alınan bu kredilerle birçok ev kadını, hanelerine ek gelir sağlamak ve verilen bu krediler az bir zaman sonunda geri dönüşü olmaktadır. Mikro kredi destekleri sadece gelir açısından sağladığı faydalarının yanında psikolojik ve sosyal yönden iyileşmeye özellikle ev kadını gibi evde duran bu nedenle de kendinde negatif etki yaratan kesimde olumlu yönden katkı sunmaktadır (Yalçın, 2008, s. 36).

Uluslararası birçok kurum gibi Dünya Bankası'nda yoksulluğu bitirmek için çalışmalar üstlenmektedir. 2015 yılından sürdürülebilir kalkınma hedeflerinde yoksullukla mücadele ve refahın sürdürülebilir olması hedefleri ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında sürdürülebilir kalkınma hedeflerinde bireylerin eşit bir şekilde sağlıklı ortamlarda yaşaması üzerinde durulmaktadır. Yoksulluk sınırı altında yaşayan 2015 yılında yaklaşık 736 milyon kişiden söz edilmektedir. 1990 yılında bu sayıya 1,8 milyar kişi olduğu düşünülmektedir. Azalan yoksulluk seviyesine karşın,

dünya çapında aşırı yoksulluk yaşayan insan sayısı çok yüksektir. Yoksulluğun düşürülmesine yönelik yoksulluk yaşayan kişilerin küresel payını %3'ün altına düşürmek gibi Dünya Bankası'nın özel bir hedef vardır. Yoksullukla mücadelede, küresel yoksulluğun mevcut durumunu ve seyrini iyi bir şekilde hesap etmek gerekmektedir (Oktay, 2020, s. 110).

1.3. Türkiye'de Covid-19 Pandemisi Öncesi Yoksullukla Mücadelede Politikaları

Türkiye'de ekonomik, politik ve toplumsal şekline göre yoksulluğun oluşturduğu gelişim de farklılık göstermiştir. Türkiye'nin önce I. Dünya Savaşı sonrasında ise Kurtuluş Savaşı'nın bıraktığı olumsuz etkileri ülkeyi ekonomik olarak sarstığı için yoksulluk II. Dünya Savaşı'ndan önce yapılanmanın farklılık göstermesi nedeniyle esasen bu savaşın yoksulluk açısından başlangıcı olarak ele alınmaktadır. II. Dünya Savaşı'ndan itibaren Türkiye'de ithal ikameci politika ile ihracata dayanan politikalarla toplumsal ve siyasal yapılanma buna göre şekillenmiştir. Yoksulluk dünyada yaşandığı gibi Türkiye'de de yeni tanımsal ifadelerle konu olmuş ve izlenen stratejilere paralel olarak yoksullukta değişikliğe uğramıştır. Kişilerin yoksullukla mücadele politikaları da buna göre şekil değişikliğine uğrayarak, ülkenin izlediği politikalar çoğunlukla yoksulluğu azaltmaya yönelik çabalar şeklinde gelişmiştir (Taçyıldız, 2006, s. 48). Türkiye 1920-1929 yıllarında liberal bir ekonomi anlayışı benimsenmiştir. 1930-1949 yılları dönemlerinde de devletçi politikalar izlenmiştir. 1950-1960 yıllarında yeniden liberal ekonomi anlayışı benimsenmiş ve 1960 yılında meydana gelen askeri darbe ile bu politikaya son verilmiştir. Dışarıya olan bağımlılığı düşürmek için çabuk bir şekilde sanayileşmeyi gerçekleştirebilmek amacıyla 1960-1979 yıllarında Dünyada baskın olan ithal ikameci sanayileşme şekli Türkiye'de de gerçekleştirilmekteydi. Fakat bu politika önceki dönemde de (1950-1960) gerçekleştiği gibi ödemeler dengesinde sorunlara neden olmuştur. 1980 yılında meydana gelen askeri darbe ile bu modele son verilmiştir. Türkiye'de 1980 yılından bugüne kadar neoliberal bir model izlenmiştir. Kalkınma süreci Türkiye'de sürekli olarak devletçi ve liberal modeller arasında gelip gitmiştir. 1950 yılından sonra Türkiye'de kalkınma aşaması kalkınma teorilerinde yaşanan dönüşümlerden etkilenmiştir (Kabaş, 2010, s. 237).

1961 Anayasasıyla birlikte Türkiye’de yoksullukla mücadele konusunda sosyal politika uygulamalarına başlanmıştır. 1961 Anayasasıyla birlikte Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin sosyal bir devlet olduğu kabul edilmiştir. Anayasal hükümlerin gereklerinden biri olarak Türkiye’nin yoksullukla mücadele etmesi 1961 Anayasasında ilk defa ifade edilmiştir (Temizel ve Akyalçın, 2006, s. 2). Türkiye’de 1982 Anayasası ile Sosyal devlet ilkesinin anayasal yerini koruyarak devam etmiştir. Türkiye’de yoksulluğu bir problem olarak görülmemiş olmasından dolayı yoksulluğa karşı kurumsal yapı Türkiye’de uzun yıllar oluşturamamıştır. Yoksullukla kurumsal olarak ilk defa 1986 yılında bir fon oluşturularak yoksullukla mücadeleye başlanmıştır (Aytaç ve Hatipler, 2013, s. 103). Türkiye’de 1980 sonrası gelişen değişim ile beraber uygulamaya konulan yapısal ekonomik politikalarla beraber, ithal ikameci tutumdan dışa açık ihracata dayanan büyüme şekline değiştirmiştir. Türkiye’de 1980’li yıllardan 2000’li yıllara kadar ekonomik krizler beraber yüksek kamu açıkları ve yüksek enflasyon gibi problemler ile karşılaşmıştır. Bunun yanında bu problemlerin neticesinde ise işsizlik ve gelir dağılımındaki eşitsizlikler artarak varlığını sürdürmüşlerdir (Türk ve Ünlü, 2016, s. 98).

2008 Küresel Ekonomik Krizi, 2007 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde ev sahibi olmak isteyen kişilere düşük faiz oranları ile düşük gelire sahip bireylere verilen mortgage kredileri başlamıştır. Bu krizin ayak sesleri 2004 yılı itibaren artan faiz oranları ile birlikte bu sistemin içinde sıkıntılar oluşmaya başlamıştır. Geliri az olan insanların artan faiz ile sonucunda ödeme konusunda zorlanması yaşanan kredi krizinin, artarak büyümesiyle ve mortgage sisteminin tamamen bozulmasına neden olmuştur. Beraberinde yalnızca mortgage piyasası tüm Amerika Birleşik Devletlerinde ve devamında da dünyaya yayılan bir krize sebep olmuştur (Kesebir, 2018, s. 531-532). Üretimde daralma yaşanmasına ve mevcut olan işsizliği daha da artmasına Türkiye’de kendisi hissettiren 2008 Küresel Ekonomik Krizi sebep olmuştur. 2008 Küresel Ekonomik Krizi ile yoksullukla mücadelede yeni istihdam alanlarının artırılması konusunu önemli bir hale gelmiştir. Bunun için istihdamı teşvik etmek amacıyla oluşturulan yatırımların desteklenmesi politikaları, krizin ekonomik ve sosyal alanda oluşan negatif etkilerini gidermesi için önemli nokta olmuştur (Türk, 2014, s. 128). Bu amaçla reel sektöre yönelik farklı maliye politikaları uygulamaya geçirilmiştir. Piyasada beliren güven sorununu ve belirsizliği

ortadan kaldırmak için diğer taraftan özel sektörde yaşanan yatırım ve bireylerin tüketim harcamalarında oluşan talep daralmasını sorununu düzenlemek için Türkiye’de kriz süresince maliye politikası önlemleri gerçekleşmiştir. Özel tüketim ve yatırım harcamaları milli gelirin bileşenleri arasında büyüme konusunda en önemli harcama kalemleri arasında gelmektedir. 2009’da krizin etkilerinin arttığı ve reel ekonomideki yaşanan daralma sebebi ile özel tüketim ve yatırım harcamaları yoğun şekilde gerilemiştir. Bu düşüşün olacağını önceden tespit eden devletin yaşanacak kayıpları azaltmak için ve milli gelirdeki yaşanacak azalmayı önüne geçmek amacıyla krizin etkilerini gidermek için kamu harcamalarında artışa gitmesi önemli bir politika olmuştur (Karaca, 2014, s. 272-273).

1.4. Türkiye’de Covid-19 Pandemisi Sonrası Yoksullukla Mücadele Politikaları

2018 yılının ikinci yarısında Türkiye ekonomisinde döviz kurunda yükselmeler sonucunda Türk lirasında yaşanan değer kaybı nedeniyle ekonomik bir kriz yaşanmıştır. Bu krizin sonucunda Türkiye ekonomisinde 2019 yılında büyüme performansında bir düşme yaşanmıştır. Bunun ardından dünyada yaşanan Covid-19 salgını neticesinde oluşan krizin etkilerini Türkiye’de de 2020 yılının ikinci çeyreğinde Covid-19 Krizinin hissedildiği ekonomi, Türkiye 2020 yılında hükümetin başlattığı kredi hamlesi ile birlikte pozitif büyüme gösteren dünyadaki birkaç sayılı ülkeden biri olmuştur. Covid-19 ile ilgili önlemlerin dünyada ve Türkiye’de aşamalı olarak düşürülmesi ve devletin para politikalarını gevşetmesi sonucu, Türkiye’nin büyüme hızı G20 ülkeleri arasında 2021 yılında en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Türkiye’de 2021 yılında yapılan parasal teşvikler ile aynı zamanda makro-finansal koşulların kötüleşmesine sebep olmuştur. 20 Aralık 2021 tarihinde dolar kuru 18,00 TL’ye ulaştı ve Türk lirası yüksek şekilde değer kaybetmiştir. Mart 2022 itibarıyla yıllık bazda % 61,1 gerçekleşerek enflasyon yüksek seviyelere gelmiştir. Bunun için Merkez Bankası lirayı desteklemek amacıyla döviz rezervlerini kullanmıştır. Ayrıca enflasyon etkisini düşürmek amacıyla hükümet vergi oranlarında indirimler sağlayarak ve akaryakıtta desteklemeler uygulamaya koymuştur (World Bank, <https://www.worldbank.org/>, Erişim Tarihi: 09.10.2022). Bunlar dışında, Türkiye’de Covid-19 salgının etkilerini en aza indirmek amacıyla birçok uygulamaya

koymuştur. Toplumsal etkileri azaltıcı ekonomik ve mali bazı düzenlemeler ise, çalışanları işten çıkartma yasağı getirilmesi, vergi erteleme si getirilmesi, işsizlik ödeneğı sağlanması, kısa çalışma ödeneğı sağlanması, ihtiyaç sahibi olan kesimlere mali destek paketlerinin ve birçok sosyal destek programları ile ülke ekonomisi ve sosyal hayatına canlılık katılmak istenmiştir (Balun, 2021, s. 2308).

Covid-19 hastalığının ekonomik yaşama etkisini azaltmak için dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de ekonomik önlemler öncelik para ve maliye politikası olmuştur. Sonrasında ise doğrudan gelir ve farklı sektörlerin destekleme politikaları ile beraber diğ er gelir artırıcı politikalar uygulanmıştır. 17 Mart 2020 tarihinde Merkez Bankası ile yapılan Para Politikası Kurulu toplantısı ile Türkiye’de Covid-19 bağlı yaşanan gelişmelerin ekonomiye negatif etkilerini azaltmak ve kredi kanalı ile firmalara nakit akışının sürdürmek için politika faiz oranı 100 baz puan azaltarak % 9,75 oranına düşürülmüştür (Durmuş ve Şahin, 2020, 938).

Dünyada ve Türkiye’de Covid-19 salgını ekonomik yönden trilyonlarca doları aş an ekonomik zararın oluşmasına sosyal açıdan ise milyonlarca bireyin acı çekmesine ve yüz binlerce bireyin yaşamını kaybetmesine neden olan bir salgın olmuştur. Virüsün ekonomik zararlarını en aza indirmek için ülkeler para ve maliye politikaları vasıtasıyla ekonomilerini düzenlemeye ve desteklemek için uğraşmışlardır. Kimi ülkeler bu konuda nakdi yardımlar yapmışlar, düşük faizli kredilerle işletmeleri ve bireyleri finanse etmeye çalışmışlardır. Bu sayede salgının yarattığı tahribatı özellikle hisseden geliri düşük bireyler ve işletmeler üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak için çalışmışlardır. Böylece arz ve talep şoklarını hafifletmek için harcamaları ve üretim yapısını desteklemek için uğramışlardır (Şen, Hıdıroğlu ve Yılmaz, 2020, s. 21).

1.5. Türkiye 2008 Yılı ve Sonrası Yoksullukla Mücadelede Mali Politikalar

Bireyin hayat düzeyini yükseltmenin iki yolu vardır. İlki kişilerin verimliliklerinin artırabilmek için daha iyi bir eğitim ile bilgi ve beceri düzeyini yükselmektir. Diğ eri ise gelirin, daha az gelirliler yararına farklı vasıtalar kullanılarak tekrar düzenlenmesidir. Her iki yolda da kişilerin yaşam düzeylerini

yükselmek için maliye politikası araçlarından vergi, kamu giderleri ve borçlanma gibi politikaların kullanılması gerekmektedir (Aktan ve Vural, 2002b, s. 5). Sosyal harcamalar genellikle az gelirli, işsiz, engelli, sağlıksız, yaşlı gibi toplumdaki dezavantajlı bireylere yönelik ayni veya nakdi yardımlar ile sosyal amaçlı gerçekleştirilen vergisel indirimleri kapsamaktadır. Bu sosyal harcamaların yalnızca kamu harcaması olması gerekliliği yönünde bir algı olsa da, özel sektör, dernekler ve vakıflar veya sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla da gerçekleştirilmektedir. Fakat özel sektör gerçekleştirilen sosyal harcamaların kamu kesimi ile kıyaslanabilecek ölçüde bilinmektedir (Ertekin ve Hayat, 2022, s. 82).

1.5.1. Yoksullukla Mücadelede Vergi Politikaları

Ülkelerinin ekonomilerinin gelişmesini sağlamak amacıyla ve kamu hizmetlerini yapabilmek için devletler gelir ve giderlerini düzenlemek zorunda kalmaktadırlar. Vergiler bu nedenle devletlerin en önemli iç finansman kaynağı olmaktadır. Bireylerin gelirlerine göre devletin yetkili organlarınca bireylerden cebren aldığı ekonomik değerlere vergiler denilmektedir (Yalçın, 2008, s. 14). Kamu maliyesi ile yoksulluk arasında ilişki, vergi politikası açısından bakıldığında vergilerin yoksulların lehine düzenlenmesinde sosyal adalet kavramı gündeme gelmektedir. Bu nedenle vergi sisteminde vergiler ne kadar adil dağıtılırsa yoksul kesime o kadar olumlu katkıda sağlayacaktır. Yoksulların sahip oldukları kısıtlı gelirlerden dolayı belirli temel mal ve hizmetlerdeki vergi oranlarının düşürülmesi yoluyla refahlarına katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla maliye politikası ile yoksulluk arasında kurulan durumda bağlayıcı olan kavram adalettir (Tanyeli, 2014, s. 32). Vergilendirmede eşitlik normu yatay ve dikey adalet şeklinde ayrılmaktadır. Yatay adalet; gelir durumları bakımından, harcama durumları bakımından, servet durumları bakımından ve ailevi özellikleri aynı olan kişilerin vergilendirme yapılırken aynı işleme tâbi olması durumudur. Dikey adalet aynı durumda olmayan bireylere eşitsizlikleri oranında farklı davranılmasını ve buna göre farklı işlem yapılmasını ifade etmektedir (Şeker Olcay, 2019, s. 56).

Bunun yanında gelir dağılımında dengeyi bozan vergi politikaları, dolaylı vergilerin ağırlıkta olması özellikle gelişmekte olan ülkelerde, gelirden ziyade harcamaların vergilendirilmesi, gelir seviyesinde yaşanan farklılıkların dikkate

alınmaması, vergi istisnaları ve vergi muafiyetleri gibi uygulamalarla yatay ve dikey eşitlikten sapmaların yoksullukla mücadelede vergi politikalarının işlerliğini azalmasına neden olmaktadır (Ay ve Haydanlı, 2017, s. 149).

Vergi türleri bakımından Türk vergi sistemi harcama, gelir ve servet vergilerinden meydana gelmektedir. 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu ile 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nda gelir üzerinden alınan vergilerden bahsedilmektedir. Özel Tüketim Vergisi ise 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu'nda Katma Değer Vergisi, 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu'nda ise harcama üzerinden alınan vergilerden bahsedilmektedir. Veraset ve İntikal Vergisi, 7338 sayılı Kanun'da servet üzerinden alınan vergiler belirtilmiştir (Şeker Olcay, 2019, s. 106).

Vergi yapısı ile anlatılmak istenen vergilerin dolaylı veya dolaysız olma durumudur. Karşı tarafa yansıtılması basit olan, yükümlüsü belirsiz, ne zaman ve ne kadar tahsil edileceği önceden belli olmayan mal ve hizmet alımı sonucu oluşan vergilere dolaylı vergi denilmektedir. Bu vergilere örnek olarak da Katma Değer Vergisi, Özel Tüketim Vergisi, banka ve sigorta muameleleri vergisi, gümrük vergilerinden söz edilebilmektedir. Tahsil zamanı belli olan, yansıtılması kolay olmayan, kaçırması zor olan vatandaşların gelir ve kazançları üzerinden alınan vergilere ise dolaysız vergi olarak adlandırılmaktadır. Bu vergilere de örnek olarak da emlak vergisi, gelir ve kurumlar vergisi, motorlu taşıtlar vergisi gösterilebilmektedir. Çok daha fazla vergilerde adaletli davranılması ve mali güce göre vergi alınması gerçeği bu ayrımın yapılmasının ana nedenlerindendir. Mükelleflerin vergiye uyumu konusunda en çok önemsendiği etken vergilerin adil ve etkili dağılımı olmaktadır. Bu nedenle gelişmiş ülkelerin vergi yapılarında dolaysız vergilerin ağırlığı fazladır. Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde ise dolaylı vergiler daha fazla yer bulmaktadır (H. Ay ve Haydanlı, 2017, s. 138).

Vergi gelirleri çoğunlukla dolaylı vergi hasılatlarından meydana gelen bir düzende, kamuyu finanse etme görevi, gelirinin büyük bir kısmını harcamak zorunda kalan yoksul bireylere kalmaktadır. Temel tüketim maddeleri ve hizmetlerinden olan ekmek, süt, et, peynir, yumurta, çay, tuz, şeker, temizlik ürünleri, elektrik, su, doğal gaz, kömür vb. malların üzerine konularak hesap edilen dolaylı vergiler düşük gelire sahip olan bireyler üzerinde olan vergi yükünü daha da yükselteceğinden dolayı

ödeme gücü ilkesine uygun düşmemektedir. Bu nedenle hem, tersine artan oranlılık sebebiyle vergide adalet ilkesine aykırı olmaktadır. Hem de üzerine vergi konulması sebebiyle almaktan vazgeçemeyecekleri kadar ihtiyaç ürünler dahi verginin konusuna oluşturabilmektedir (Şeker Olcay, 2019, s. 54).

Tablo 14. Türkiye’de Yıllar İtibariyle Vergi Gelirleri 2008-2022 (GSYH Oranı)

	Yıllar														
Gelirler(%)	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022 (1)
Vergiler Toplamı	17,1	17,5	18,5	18,5	18	18,3	17,6	17,8	17,9	17,5	16,8	15,9	16,7	16,29	17,12
Dolaysız Vergiler	5,56	5,69	5,25	5,41	5,42	5,08	5,16	5,06	5,26	5,24	5,89	5,67	5,27	5,57	6,41
Dolaylı Vergiler	11	11,2	12,6	12,4	12	12,6	11,8	12,1	12	11,7	10,3	9,64	10,9	10,25	10,41
Servet Vergileri	0,54	0,6	0,63	0,65	0,62	0,59	0,6	0,6	0,66	0,58	0,59	0,58	0,55	0,46	0,31

Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, <https://www.sbb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 09.02.2023. (1) Gerçekleme Tahmini.

Tablo 14’de göre Türkiye’de yıllar itibariyle vergi gelirleri 2008-2022 (GSYH Oranı) Strateji ve Bütçe Başkanlığı verilerine göre gösterilmektedir. 2008 Küresel Ekonomik Krizin vergi gelirleri oranlarına bakıldığında 2008 yılından 2009 yılına geçerken artış sağladığı ve ekonomik krizin etkilemediği görülmektedir. 2010 yılında toplam vergi gelirlerinde bir önceki yıla göre artışla beraber dolaysız vergilerde bir önceki yıla düşme yaşanırken dolaylı vergi oranlarında bir artış gerçekleşmiş bunu servet vergilerinde artış takip etmiştir. 2010 yılında 2018 yılına kadar yıllar göre vergi toplamı oranları, dolaylı, dolaysız ve servet vergi oranları incelendiğinde artış ve azalışların yaşandığı görülmektedir. 2018 yılından 2019 yılına geçerken vergiler toplamında bir düşüş yaşanmaktadır. Bu düşüşünde en önemli sebebi dolaylı vergilerde yaşanan düşüş olmaktadır. 2019 yılında başlayan Covid-19 Pandemi Krizi’nin etkilerini 2019 yılından 2020 yılına geçerken servet vergilerinde ve dolaysız vergilerde düşüş yaşandığını görülmektedir. 2021 yılında dolaysız vergilerde artış yaşanırken dolaylı vergilerde düşme, servet vergi geliri oranlarında da düşme yaşandığı görülmektedir. Tabloda tüm yıllarda toplam vergi gelirlerine göre dolaylı vergilerin payı dolaysız vergilere kıyasla yüksek olduğu görülmektedir. Dolaylı ve dolaysız vergilere kıyasla en düşük payında servet vergilerine ait olduğu tabloda yansımaktadır.

Tablo 15. Türkiye'de Yıllar İtibariyle Vergi Gelirleri ve Oranları (2008-2021)

Yıllar	Toplam Vergi Gelirleri (TL)	Toplam Vergi Gelirleri (%)	Dolaysız Vergi Gelirleri (TL)	Dolaysız Vergi Gelirleri (%)	Dolaylı Vergi Gelirleri (TL)	Dolaylı Vergi Gelirleri (%)	Servet Vergi Gelirleri (TL)	Servet Vergi Gelirleri (%)
2008	172.251.120	100%	55.719.972	32,35%	111.133.319	64,52%	5.397.829	3,13%
2009	176.141.332	100%	57.293.390	32,53%	112.789.664	64,03%	6.058.279	3,44%
2010	216.109.327	100%	61.294.935	28,36%	147.422.274	68,22%	7.392.118	3,42%
2011	260.262.363	100%	76.011.789	29,21%	175.155.348	67,30%	9.095.225	3,49%
2012	285.694.848	100%	85.729.906	30,01%	190.132.565	66,55%	9.832.377	3,44%
2013	334.445.010	100%	92.602.019	27,69%	231.109.917	69,10%	10.733.074	3,21%
2014	361.939.623	100%	105.982.310	29,28%	243.672.228	67,32%	12.285.085	3,39%
2015	418.693.567	100%	118.879.635	28,39%	285.677.287	68,23%	14.136.645	3,38%
2016	470.431.189	100%	138.106.438	29,36%	315.093.889	66,98%	17.230.861	3,66%
2017	549.774.756	100%	164.314.185	29,89%	367.247.436	66,80%	18.213.134	3,31%
2018	632.710.326	100%	221.253.910	34,97%	389.414.362	61,55%	22.042.054	3,48%
2019	686.314.640	100%	244.972.336	35,69%	416.398.157	60,67%	24.944.147	3,63%
2020	846.357.157	100%	265.728.594	31,40%	552.662.703	65,30%	27.965.860	3,30%
2021	1.180.722.747	100%	403.875.239	34,21%	743.320.911	62,95%	33.526.596	2,84%

Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, <https://www.sbb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 08.02.2023.

Tablo 15 'de tüm vergi gelirlerinin yıllar itibariyle düzenli olarak artış göstermektedir. Dolaysız vergi miktarları ve oranlarında yıllar itibariyle 2008 yılında tüm vergi gelirleri içerisinde bu oran % 32 seviyelerindeyken yıllar arasında artış ve azalışlar yaşanarak bu oran 2021 yılına gelindiğinde %34 seviyelerine yükselmiştir. 2008 yılında 2021 yılına kadar toplam vergi gelirleri sürekli bir artış yaşanarak ilerlediği görülmektedir. Dolaysız vergiler yükselmesi artan oranlı yapısından dolayı vergilemede adalet açısından önemlidir. Dolaylı vergilerin oranı tüm vergi gelirleri içerisinde 2008 yılında bu oran %64 seviyelerindeyken yıllar içersin de artış ve azalışlar yaşanarak 2021 yılına gelindiğinde bu oran % 62 düşmüştür. Dolaylı vergilerin düşmesi vergilemede adalet açısından olumlu görülse de olumsuz tarafları da bulunmaktadır. Dolaylı vergiler fiyata yansıtılabildiği için tüketicileri mal ve hizmet alma konusunda caydırıcı etki yaratarak enflasyonist etkiyi en aza indirmek içinde kullanılır ayrıca toplanması kolay ve mükellef direnç göstermeden, hissetmeden toplanmaktadır. Servet üzerinden alınan vergi miktarları ve oranlarına bakıldığında 2008 yılında tüm vergi gelirleri içerisinde bu oran % 3 seviyelerindeyken yıllar arasında artış ve azalışlar yaşanarak 2021 yılına gelindiğinde % 2 seviyelerine düşmüştür. Gelir ve servet vergileri oranlarının vergi gelirleri

içerisindeki oranının yükselmesi vergilemede adalet açısından önemlidir. Gelir dağılımında adaleti sağlamak için servet farklılıklarını ortadan kaldırmak için servet vergileri kullanılmaktadır. Servet vergilerinin tüm vergi gelirleri içerisindeki oranının da düşük olmasına karşın vergi adaleti açısından büyük öneme sahiptir.

Yoksulluk en başta pek çok sosyal problemlerin çözüme kavuşmasında vergi sistemlerin adaletli olması, eşitlikçi olması, açıklık olması ve genellik gibi ilkelere uyularak gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Önemli olan nokta bu politikalar hazırlanırken kişilerin gelir ve servet ayrımları göz önüne alınmalıdır. Uygulanan vergilerin ödeme gücü içerisinde olması, en az geçim indirimi sağlaması, ücret geliri lehine vergi sistemlerinin ayarlanması, artan oranlı vergilerden faydalanılması, vergi politikalarında dolaysız vergilerden daha çok yararlanılması, ülke içinde subjektif vergi uygulamalarından faydalanılması sosyal adalet ve refahın en üst düzeye çıkarılması amacıyla önemli olmaktadır. Bunun yanında dünya çapında önemli bir yere sahip olan yoksulluk probleminin çözüme kavuşması için karbon vergisi, düzeltici vergiler, robot vergisi, finansal işlemler vergisi gibi uygulanacak olan vergisel düzenlemeleri etkili olmaktadır (Didinmez, 2021, s. 307).

Vergi kayıp ve kaçaklarını denetim altında tutulabilecek uygulamaların olması yoksulluk mücadelede dikkat edilmesi gereken husus olmaktadır. Vergi mükelleflerinin vergi ödeme gönüllüklerinin yükseltilerek, vergi gelir kaybının yasal ya da yasal olmayan yollarla yapılanların önüne geçilmesi ve kayıt dışı ekonominin boyutunun kontrol altına alınması sağlanmalıdır. Daha fazla kaynak ekonomiye kazandırılabilmek için vergi gelirlerinin artırılması hem de gelir ve servet dağılımının daha adaletli bir şekilde sağlanması gerekmektedir (Didinmez, 2021, s. 306). Yoksullukla mücadeleye katkı sağlamak için kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınmasıyla gerçekleşen vergi gelirlerinde artış sağlanmış olacaktır. Yoksul bireylere sağlık ve emeklilik hizmetleri imkân yaratılması, ekonomik yapının çoğunda kayıt dışılığın azaltılması yöntemiyle vergi kayıp kaçaklarının kontrol altına alınması, yolsuzluk ve dolandırıcılık gibi nedensiz zengin olmayı sağlayacak çalışmaların gelir dağılımında sebep olduğu eşitsizliklerin önlenmesini sağlayacak, vergi hasılatı artışları sayesinde, yoksullukla mücadele için gerekli finansman kayıt dışı istihdamın önüne geçilmesi sayesinde ulaşılması sağlanmış olacaktır (Şeker Olcay, 2019, s. 127).

Yoksullukla mücadele konusunda önem verilmesi gereken konular öncelikle verginin nasıl toplandığı, toplanan tutarın büyüklüğü ile verginin hangi amaçlar için harcandığı olmaktadır. Sonrasında yasalarla belirlenen vergi muafiyet, indirim ve istisnaların hangi konular üzerinden uygulandığı olmaktadır. Bireylerden hangi vergilerin alınmaktan vazgeçildiği veya hangi kesime düşük oranlı vergi uygulandığı önem taşımaktadır. Bununla beraber vergi oranları uygulandığı da hangi mal ve hizmet türünün harcanmasında diğer mal ve hizmet türüne oranla daha üstün olduğunu yoksullukla mücadelede konusunda önem verilen diğer konuları oluşturmaktadır (Şeker Olcay, 2019, s. 144). Bu konulara örnek vermek gerekirse, tarım sektöründe vergi geliri vasıtasıyla desteklenmesi sağlanacak ise, tarımda harcanan akaryakıttan indirimli dolaylı vergi alınması, tarım sektöründe çalışanların elde ettiği zirai gelirin belli firma büyüklüğüne gelene kadar istisnadan kapsamında faydalanması vergi harcaması kapsamına girmektedir. Bireyler ve firmalar üzerinde verginin konusu, vergi oranları, muafiyet ve istisnaları gibi konular birçok etkiye sebep olmaktadır. Mesela, bireyler ve firmalar üzerinden yüksek oranlı vergi alınması, tasarruf ve yatırım dengesinin etkisini bozarak, işletmelerin yatırım yapmalarına engel olmaktadır. Bunun yanında ekonomik yatırımların düşmesine bu da öncelikle işsizliğin sonrasında da yoksulluğun yükselmesi sonucuna sebep olmaktadır (Yalçın, 2008, s. 14).

Türkiye’de yoksulluğa görüş açısında değişiklik yapması ön şartıyla birlikte yoksullukla mücadele etmek için, verginin yapısında, idaresinde ve oranlarında yasaların kendisi içinde sağlayacağı yalınlaşma ile kamu finansman yapısında yapılacak düzenlemelerle ve yoksulluk yanlısı büyüme politikalarıyla bu mümkün olmaktadır (Şeker Olcay, 2019, s. 105). Vergi politikaları ile devletin hedeflerini sağlamaya çalışırken, belirlenen amaçlar istikametinde vergi sisteminin tamamından faydalanmasına ihtiyaç olmaktadır. Devletlerin en önemli hedeflerinden arasında yoksulluğu bitirmek ya da asgari düzeylere çekebilmek vardır. Vergi politikasının bu konudaki amaçlarından olan; büyüme, gelir dağılımı, etkinlik ve istikrarı öncelik göstererek sağlaması gerekir. Sonradan vergi politikasında düzenlemeler yapma ihtiyacı ortaya çıkmadan vergi politikasının amaçları normal şekilde yerine getirilirse, yoksulluk etkili bir şekilde mücadele edilmesi sağlanacaktır (Aydın ve Türgay, 2011, s. 256).

Gelirin yeniden dağılımı yoksullar lehine kamusal gelirler aracılığıyla gerçekleşebilmekte, devlet bu amaç doğrultusunda vergi politikasını bir araç olarak kullanabilmektedir. Kamu harcamalarının finansmanı yoluyla sağlanan vergilerin piyasada üretim ve tüketim kalıplarını değiştirdiği, gelir ve servet dağılımında düzenleyici bir etki yarattığı bilinmektedir. Vergi sistemi, kaynakların dağılımı konusunda önemli bir role sahip iken ayrıca ekonomik birimlerin çalışma ve tasarruf kararları üzerinde de etki yaratarak yoksulluk ve bölüşüm konularını dolaylı yoldan belirlemektedir. Burada önemli bir nokta kamu gelirlerini finanse eden vergilerin kurumların ve bireylerin ödeme güçleri göz önünü alınarak ödenmesi gerekliliğidir. Gelir dağılımının iyileştirilmesi ve yoksullukla mücadelede konusunda etkili bir araç olan vergi politikası, gelir, servet ve harcama üzerinden alınan vergilerle gerçekleştirilebilir (Arpacıoğlu Özdemir, 2018, s. 57).

1.5.1.1. Dolaysız Vergi Politikaları

Gerçek kişilerin Gelir Vergisi Kanunu'na göre kazançları gelir vergisine tâbidir. Bir gerçek kişinin bir yıl süresince sağladığı kazanç ve iratların net tutarına gelir denilmektedir. Gelire dâhil olacak olan kazanç ve iratlar kanunun 2. maddesinde; yer almaktadır. Bunlar; ticarî kazançlar, gayrimenkul sermaye iratları, ücretler, ziraî kazançlar, serbest meslek kazançları, menkul sermaye iratları, diğer kazanç ve iratlardan oluşmaktadır (Şeker Olcay, 2019, s. 106).

Bireylerin ödeme imkânına önem veren bir vergi politikası ile gelir üzerinden temin edilen vergilerle yoksullukla mücadele sağlanabileceği servet ve harcamalardan sağlanan vergilerle de bunu gerçekleştirmek mümkündür. Kurumlar vergisinin tersine gelir vergisi, sübjektif özellik taşıyan bir vergi türüdür. Ödeme gücü konusunda bireysel ve hane halkının durumlarını da önem verilmesi hususu gelir vergisinde sağlanmaktadır. Artan oranlı tarife yapısı ile gelir vergisi ödeme imkânı fazla olan bireyleri daha yüksek bir tarifeden vergilendirmektedir. Buradan sağlanacak gelirlerle yoksullukla mücadele edilmesi sağlanacaktır. Bazı konular ve kişileri vergi kapsamı dışına çıkarmak için gelir vergisine tanımlanabilecek istisna ve muafiyetler konulabilmektedir. Kurumlar vergisinin, gelir vergisinin aksine objektif nitelikte bir vergi olması ve düz oranlı bir tarifeye sahip olması sebebiyle yoksullukla mücadelede gelir vergisi daha çok öne çıkmaktadır. Düşük oranda vergilendirilmesi

ya da sağlanacak teşvikler dar çerçevede olması nedeniyle ekonomide kurumlar vergisi gelir dağılımını bozucu bir etkiye neden olabilmektedir. Beraberinde bazı koşullarda vergilerin yansıtılmasına da neden olabilmektedir. Kurumların sahip oldukları güçte gelir dağılımını bozulmasına neden olabilmektedir (Aydın ve Türgay, 2011, s. 255-256).

Gelir vergisinin hesaplanırken, gerçek kişilerin farklı kaynaklardan sağladıkları gelirleri birlikte vergilendirildiği tek bir gelir vergisi sistemi ile çalışılmaktadır. Bu gelir ögelerinin hepsinden elde edilen gelir toplandıktan sonra bireyin şahsi ve ailevi durumu konusunda varsa gerekli indirimler sağlanmaktadır. Ödeme gücüne ulaşmak için gerekli araçlar işleme alındıktan sonra kalan kısım, artan oranlı vergi tarifesıyla vergilendirilmesi gerekmektedir (Şeker Olcay, 2019, s. 107).

Tablo 16. Türkiye'de 2022 Yılı Vergi Tarifesi

Toplam Gelir	Vergi Oranı
32.000 TL'ye kadar	% 15
70.000 TL'nin 32.000 TL'si için 4.800 TL, fazlası	% 20
170.000 TL'nin 70.000 TL'si için 12.400 TL (ücret gelirlerinde 250.000 TL'nin 70.000 TL'si için 12.400 TL), fazlası	% 27
880.000 TL'nin 170.000 TL'si için 39.400 TL (ücret gelirlerinde 880.000 TL'nin 250.000 TL'si için 61.000 TL), fazlası	% 35
880.000 TL'den fazlasının 880.000 TL'si için 287.900 TL (ücret gelirlerinde 880.000 TL'den fazlasının 880.000 TL'si için 281.500 TL), fazlası	% 40

Kaynak: Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/> , Erişim Tarihi: 09.10.2022.

Tablo 16'da Türkiye'de 2022 Yılı Vergi Tarifeleri Resmi Gazete 'de belirtilen rakamlarla gösterilmiştir. Tabloda görüldüğü üzere Türkiye'de uygulanan artan oranlı vergi tarifi beş basamaktan oluşmaktadır. 32.000 TL'ye kadar gerçekleşen vergi matrahı için %15 oranında vergi uygulanırken, ikinci basamakta 70.000 TL'nin 32.000 TL'si için 4.800 TL, fazlası için %20 vergi oranı uygulanmaktadır. Vergi yükümlüsünün vergiye tabi geliri arttıkça vergi oranı artmakta ve buna bağlı olarak da ödenmesi gereken vergi tutarı artmaktadır.

Ayrırma kuramına göre emeğe dayalı olarak çalışan kişilerin, vergisel yarar sağlanmak için finanse edilmesi, vergilemede adalet konusu bakımından önemli olmaktadır. Türkiye'de sadece bedensel emeğiyle geçimini sağlamak durumunda olan kişilerin eğitim seviyesi, sağlık hizmetleri ve nitelikli çalışan sayısındaki

düşüklük dikkate alındığında, yoksulluk döngüsünden kurtulmasını fayda edecek sosyal politikaların, bu döngüye neden olmayacak vergi stratejileri finanse edilmesi kaçınılmaz hale gelmektedir (Şeker Olcay, 2019, s. 149).

Geçici olmak üzere bir verginin oranında indirimle gidilmesi veya bu verginin işleyişten kaldırılması vergi tatili olarak tanımlanmaktadır. Vergi tatili uygulaması ile yılın belirli zamanlarında doğrudan doğruya tüketicilerden elde edilen satış vergilerinin alınmaması hem dar gelirli bireyler için hem de orta gelire sahip hane halkları için finansal bir yardım sağlarken bunun yanında işletmeler içinde satışlarını hızlandırmaktadır. Hane halkı gelirine katkı sağlaması bakımından yılın belirli zamanlarında yapılan vergi tatili kavramı bu konuda tek başına yeterli katkısı çok fazla olmasa da dar gelirli yoksul insanlar ve orta gelirli hane halkları bakımından bir sosyal transfer niteliğinde bir harcamadır (Yıldız, 2019, s. 99).

İktisadi büyümeyenin sağlanması, gelir dağılımı adaletinin sağlanması, ekonomik istikrara ve ekonomik etkinlik hedefine hizmet etmeleri kamu otoritesinin vergi politikalarıyla amaçladıkları arasındandır. Başarılı bir şekilde bu amaçların sağlanmasıyla yoksulluk probleminin ortadan kalkması gerçekleşecektir. Belirtilen amaçların sağlanamaması ise çoğu ülkede farklı vergi politikalarının devreye alınmasını gerekli kılmaktadır. Bu uygulamalardan biride yoksullukla mücadelede ve gelir dağılımı adaleti sağlamada çözüme yönelik gelişmiş ülkelerinde çok fazla kullandığı negatif gelir vergisi uygulamasıdır. Yoksulluk sınırı altında yaşayan kişilere sahip oldukları geliri garanti eden bir uygulamadır. Diğer bir ifadeyle belirli bir gelir seviyesinin üzerindeki bireyler vergi yüküne tabi tutulurken, belirlenen seviyenin altında gelir elde edenlere bu geliri garanti edecek durumda nakdi yardım yapmaktadır. Negatif gelir vergisi yoksullara asgari gelir imkânı tanınması ve yoksulluk sınırının altında bulunan her bireye ülkenin gelişmişliği çerçevesinde garanti edilmiş bir hak tanınması açısından önemlidir (Arpacıoğlu Özdemir, 2018, s. 58-59). Bu nedenle yoksulluk seviyesinin altında kazancı olan hane halklarının kazançlarını yükselten ve yükselen kazançların kullanımındaki önceliği hepsini birey ve ailelere bırakan bir uygulama olmaktadır. Birey ile ailelerin şartlarını yükselterek elverişsiz eğitim düzeylerinin ve sağlık koşulları ve dolayısıyla yaşam düzeylerinin artırılmasına bununla birlikte beşeri sermayenin artırılmasına sebep olduğu ölçüde

yoksullukla mücadelenin etkin bir şekilde kullanılan aracı olacaktır (Kale, 2007, s. 25).

1.5.1.2. Dolaylı Vergi Politikaları

Bireylerin kişisel durumlarını esas alamamaları nedeniyle objektif ve gayri şahsi olup, kamuya sağlanan tespiti kolay ve tahsilat yönetimiyle önemli ve etkili vergileri harcamalar üzerinden elde edilen vergiler oluşturmaktadır. Gelir dağılımı açısından etkili olunması için harcama üzerinden alınan vergilerin mal ve hizmet grupları itibarıyla farklı oranlara tabi tutulması gerekmektedir (Meyitoğulları, 2019, s. 76). Mal ve hizmetler üzerinden sağlanan Katma Değer Vergisi, Damga Vergisi, Özel Tüketim Vergisi, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi, Gümrük Vergisi, Şans Oyunları Vergisi, Belediye Vergileri, Özel İletişim Vergisi, Harçlar, vb. vergiler harcamalar üzerinden elde edilen vergileri oluşturmaktadır. Katma Değer Vergisi ve Özel Tüketim Vergisi bu vergiler içinde bu tür vergi geliri içinde en yüksek paya sahip vergilerdir (Şeker Olcay, 2019, s. 110).

Önceden belirlenmiş mallar üzerinden sağlanan bir tür harcama vergisine Özel Tüketim Vergisi denilmektedir. Özel Tüketim Vergisi yoksullar için lüks görülebilen mallar üzerinden sağlanması şeklinde zengin bireylerden fakir bireylere gelir aktarımı sağlayabilmektedir. Ters bir durumda aksine artan oranlı bir vergi olması sebebiyle Özel Tüketim Vergisi gelir dağılımında adaletsizliğine neden olmaktadır (Meyitoğulları, 2019, s. 78).

Toplam vergi gelirleri arasında Türkiye’de dolaylı vergilerin yüksekliği dikkat çekici konumdadır. Kayıt dışı istihdamın Türkiye’de yüksek olması ve bununla beraber vergi tabanının düşük olması nedeni dolaysız vergileri toplamada zorluğa sebep olmaktadır. Bu sebeple düşük gelir sahipleri üzerinde negatif etkilere neden olan dolaylı vergilere ağırlık verilerek bütçe açığı düşürülmeye çalışılmaktadır. Bu sebeple de geliri düşük bireyler üzerindeki vergi yükünün artmasına neden olmaktadır. Sosyal amaçlı istisna ve muafiyetler yoksullukla mücadeleye doğrudan veya dolaylı şekilde katkı sağlayabileceği düşünülen KDV kanunu madde 17’de yer almakta olan uygulamalardan biri sayılmaktadır. KDV kanunu madde 28’de yer almakta olan %10 genel vergi oranının bazı tür mal ve hizmetler için %1, %8 ve %18

oranlarında kullanılması gelirin dağıtılmasını düzenlemesini sağlamak için ayarlanabilir (Günaydın ve Yıldız, 2016, s. 99).

KDV düşük gelirli yoksullar ile gelir düzeyi yüksek olan tüketiciler aynı oranda vergi ödemektedir. Bu durum katma değer vergisinin tersine artan oranlılık özelliğinden kaynaklanmaktadır. Ödeme gücü düşük olan tüketiciler bu durumdan olumsuz etkilenmelerine yol açmaktadır. Ancak bazı uygulamalar ile örneğin zorunlu tüketim malı olarak nitelenebilecek ekmekten %1 oranında KDV alınması gibi uygulamalarla yoksullar aleyhine oluşan bu durum önlenmek istenmiştir (Yıldırım, 2021, s. 82).

Harcamalar üzerinden alınan vergilerde de gelir üzerinden alınan vergilerde olduğu gibi sağlanacak düzenlemeler ile yoksullukla mücadele edilebilmektedir. Katma Değer Vergisi (KDV), Özel Tüketim Vergisi (ÖTV), ÖİV gibi harcamalar üzerinden sağlanan vergiler genellikle bireyin kişisel durumunu üzerinde durmayan bu vergilerin böylelikle bireylerin gelir dağılımına zarar verici etkisi bulunmamaktadır. Bunun sebebi ise bu tür harcamalar üzerinden alınan vergilerde tersine artan oranlı bir biçimde olmasından kaynaklanmaktadır. Böylelikle bireylerin ödeme gücünde bir yükseliş olmasına rağmen, karşılığını ödedikleri vergi oranı değişmemektedir. Bu sebeple vergi düzeninde dolaylı gerçekleşen vergilerden çok dolaysız gerçekleşen vergilerin fazla olduğu bir vergi sistemine geçilmesi sağlanmalıdır. Bunu gerçekleştirmek için zaruri ihtiyaç mal ve hizmetleri düşük oranlarda vergilendirmek gerekmektedir. Zorunlu ihtiyaç maddelerinin haricindeki mal ve hizmetlerinin de vergi oranlarını yükseltmek gerekmektedir. Bunun yanında dolaysız vergilerinde, gerçek ödeme gücünü vergilendirecek bir vergi tarifesi sistemi gerekmektedir (Aydın ve Türgan, 2011, s. 256).

Lüks tüketim mal ve hizmetleri üzerinden ÖTV sistemi, gelir dağılımında adaletin gerçekleştirilmesi bakımından ÖTV'ye konu olmayan lüks tüketim mal ve hizmetlerinin de ilave edilmesi gerekmektedir. Kayıt dışılığa uygun olmaması sebebiyle benzin, motorin, LPG, doğalgaz için petrol ürünleri gibi mal ve hizmetler mali sebeplerle vergilemede kullanılmaktadır. Yakıtlar üzerinden alınan vergilerde artış göstermesi ile genellikle dövizle bağımlı olan bu maddelerin kurda yaşanan artışlar sebebiyle fiyatlarında artışlar meydana gelmiştir. Düşük gelire sahip

bireylerin harcamalarında önemli yeri olan zorunlu tüketim mallarının da içinde olduğu malların taşıma giderlerinin yükselmesiyle de bu tüketim mallarında fiyat artmasına neden olmaktadır. Sebep olduğu sonuçlar dikkate alınarak benzin, motorin gibi taşımacılıkta kullanılan yakıtların üzerinden alınan verginin oranlarının saptanmasında daha detaylı ve dikkatli incelemeler yapılması gerekmektedir (Meyitoğulları, 2019, s. 78-79).

1.5.1.3. Servet Vergisi Politikaları

Emlak vergisi, MTV, veraset ve intikal vergileri Türkiye’de servet üzerinden alınan vergileri meydana getirmektedir. Servetin el değiştirmesi sırasında oluşan bir vergi türü veraset vergisi olmaktadır. Servetin kendisinde meydana gelen değer artışlarının vergilendirilmesi ise Türkiye’de, gelir üzerinden alınan vergilerin konusuna girmektedir (Şeker Olcay, 2019, s. 116). Servet dağılımındaki uçurumun neden olduğu adil olmayan gelir dağılımının düzenlenmesi konusu servet vergilerinin temel amacı olmuştur. Gelir vergisi, kurumlar vergisi ve lüks tüketim vergileri ile gelir dağılımındaki adaletsizliği sağlamak ve önlemek çok da mümkün olmamaktadır. Bireyler vergi yükünün artması ile vergi kaçakçılığı ve vergiden kaçınma gibi olanaklara gitmektedirler (Aktan ve Vural, 2002b, s. 14-15).

Servet dağılımında yaşanan adaletsizliklerin giderilmesi ve servetin sabit bir kesimler üzerinde yüklenilmesinin önlemesi için veraset üzerinden sağlanan vergilerin arttırılarak servetler üzerindeki vergi yükünün artırılmasıyla uygulanabilmektedir. Günümüzde sermaye sahipleri üzerindeki vergi yükünün yükseltilmesinin ekonomik sisteme negatif etkilerinin olması nedeniyle servet vergileri düşük tutulmaktadır (Meyitoğulları, 2019, s. 80). Yansıtılması mümkün olmayan servet vergileri, gelir dağılımında ve gelir vergisinin ayarlanmasında kullanılabilen etkili bir araçtır. Bu etkiyi artırabilmek için servet vergilerinin, artan oranlı tarife ve asgari geçim indirimi gibi argümanlar kullanılabilmektedir (Aktan ve Vural, 2002b, s. 14).

VİV’ de Gelir Vergisi uygulamasında olmakta olan artan oranlı vergi tarifesini içinde yer almaktadır. Vergi oranları %1 ile başlamakta olup oranlar %10'lara kadar artmaktadır. Fakat diğer vergi kanunlarındaki gibi istisna ve muafiyetlerin olması

gelir dağılımında yaşanan adaletin sağlanması bakımından etkinliğini Veraset ve İntikal Vergisi'nde de gölge düşürmektedir (Meyitoğulları, 2019, s. 80).

1.5.2. Yoksullukla Mücadelede Kamu Sosyal Harcama Politikaları

Kamu alanına mal ve hizmet sektöründe yeterli şekilde doyurucu politika ve hizmetlerin verilememesi; yeterli alt ve üst yapı hizmeti gibi yoksullukla mücadeleyi sekteye uğratan sosyal politika argümanlarındandır. Sonuç olarak yeterli geliri olmayıp yoksul olarak tabir edilen kesimler gelir ve tüketim bakımından yoklukla karşı karşıya kalmaktadırlar (Aktan ve Vural, 2002a, s. 4). Toplumda yoksulluğun en aza indirilmesi için yapılabilecek en güçlü kamu argümanı kamu harcamalarıdır. Yoksulluğu sona erdirmek için büyük ölçüde kamu harcaması yapılması, bu harcamaların yerinde ve zamanında kullanılması popülist politikalardan ziyade akıllı harcamaların yapılması önemlidir. Ancak yoksulluğun azaltılmasında kamu harcamaları bir araç olarak kullanılmasına rağmen uygulamada güçlükler çıkabilmektedir (Bayram, 2013, s. 51).

Toplumda yoksulluğu arttıran önemli toplumsal argümanlar bulunmaktadır. Bunlar arasında: Sağlık, eğitim, güvenlik, savaş, iç çatışma, doğal afetler gibi unsurlar sayılabilir. Bu bakımdan kamu harcamaları öncelikli olarak bu unsurlardan kaynaklı hasarları kapatmak için kullanılmalıdır. Bunun yanı sıra bir taraftan bu yaraların kapatılması için kaynaklar doğru ve zamanında kullanılırken diğer taraftan ülkedeki toplumsal olarak yaşam seviyesinin maddi olarak iyileştirilmesi için de harcamalar yapılmalıdır. Bu bağlamda harcama ve uygulamalar özellikle kırsal kesim olmak üzere ulaşım ve iletişim alanında yaygın ve toplumun genelini kapsayacak şekilde olmalıdır (Sarısoy ve Koç, 2010, s. 333).

Tablo 17. Türkiye'de Sosyal Bütçe Harcamaları ile Yoksulluk İlişkisi (2008-2021 Yılları Arası)

Yıllar	Yoksulluk Oranı (%)	Toplam Sosyal Koruma Harcama Toplamı (Milyon TL)
2008	16,73	113 512
2009	17,15	134 522
2010	16,86	148 450
2011	16,12	171 668
2012	16,3	195 663
2013	14,96	220 429
2014	14,97	247 244
2015	14,7	280 074
2016	14,3	336 520
2017	13,5	382 665
2018	13,9	448 727
2019	14,4	542 201
2020	14,98	655 261
2021	14,41	785 662

Kaynak: TÜİK, <https://data.tuik.gov.tr>, Erişim Tarihi: 09.10.2022.

Tablo 17’de Türkiye’de Sosyal Bütçe Harcamaları ile Yoksulluk İlişkisi 2008 yılından 2021 yılı dâhil olmak üzere Sosyal harcamalar ve buna paralel olarak toplumdaki yoksulluk oranları verilmiştir. Buna göre, 2008 yılında sosyal koruma harcamaları toplamı 113.512 milyon TL’dir. 2021 yılına gelindiğinde sosyal koruma harcaması 280.074 milyon TL yükselmiştir. 2008 yılından sosyal koruma harcamalarında 2021 yılına kadar sürekli bir artış olduğu görülmektedir. Yoksulluk oranında yıllar içersin de düşme yaşansa bile sosyal koruma harcamalarında bir azalma söz konusu olmamıştır. Kamuda yoksullukla mücadele kapsamında bütçeden ayrılan payın doğru zamanda doğru yerlere harcama yapılarak yoksulluğun en aza indirilmesi oldukça önemlidir. Ne var ki bu tablonun verilerinden de anlaşılmaktadır ki yoksullukla mücadele etmek için sosyal harcamalar artırılmıştır.

1.5.2.1. Kamusal Hazine Yardımları

Kamusal hazine yardımları, Sosyal Güvenlik Kurumuna (SGK) hazine yardımları ve sağlık, emeklilik ve sosyal yardım giderleri şeklinde ayrılmaktadır. Sosyal güvenlik kurumuna hazine yardımları da kendi içinde ikiye ayrılmaktadır; bunlardan ilki işsizlik sigorta fonudur. Bir diğeri de sandıklara beş puan prim

desteğidir. Sağlık, emeklilik ve sosyal yardım giderleri de yediye ayrılmaktadır. İlki devlet sosyal güvenlik katkısı, ikincisi sosyal güvenliği olmayanların sağlık primidir. Üçüncüsü faturalı ödemelerdir. Dördüncüsü işveren sigorta primi 5 puan indirimi, beşincisi ek karşılıklardır. Altıncısı emeklilere ek ödemelerdir. Yedincisi ise sosyal güvenlik açık finansmanıdır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, <https://www.sbb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 09.10.2022).

2008 yılının sonlarından uygulamaya konulan işveren hissesinin beş puanlık kısmının Hazine tarafından üstlenilmesi, 5510 sayılı kanun dan sonra herkesin sosyal güvenlik sistemine dâhil edilmesiyle birlikte ödeme gücü olmayanların primlerinin devletçe üstlenilmiştir. SGK hazine yardımların içinde 2009 yılına kadar sadece İşsizlik Sigortası Fonu yer alırken 2010 yılından sonra emekli sandıklarına yapılan beş puanlık prim desteğinin toplama dâhil edilmesi hazine üzerindeki yük daha da artmıştır (Tüğen ve Eroğlu, 2017, s. 42).

Tablo 18. Türkiye'de Hazine Yardımları 2008-2021 (Milyon TL)

HAZİNE YARDIMLARI	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2020	2021
SGK' ya Hazine Yardımları	1.022	1.342	1.764	2.467	3.706	4.985	5.408	7.110
-İşsizlik Sigorta Fonu	1.022	1.176	1.543	2.238	3.310	4.626	5.408	7.110
-Sandıklara 5 Puan Prim Desteği	-	165	221	230	396	360	-	-
Sağlık, Emeklilik ve Sosyal Yardım Giderleri	35.133	55.039	63.684	77.294	106.786	148.388	245.976	259.737
-Devlet Sosyal Güvenlik Katkısı	1.718	14.965	23.537	30.512	45.843	57.560	82.200	87.481
-Sosyal Güvenliği Olmayanların Sağlık Primi	25.850	27.069	22.218	6.244	7.003	8.974	14.455	15.964
-Faturalı Ödemeler	3.894	4.617	3.124	3.217	4.757	31.468	35.288	38.638
-İşveren Sigorta Primi 5 Puan İndirimi	-	3.820	5.492	8.770	16.990	20.281	24.427	27.718
-Ek Karşılıklar	1.082	1.254	1.484	1.757	2.103	2.494	3.442	3.764
-Emeklilere Ek Ödeme	2.589	3.314	4.372	5.565	7.696	9.914	14.184	16.608
Sosyal Güvenlik Açık Finansmanı	25.850	27.069	22.218	21.229	20.392	17.698	71.980	69.564

Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, <https://www.sbb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 09.10.2022.

Tablo 18'de Türkiye'de Hazine Yardımları 2008-2021 (Milyon TL) Türkiye'de 2008 yılı ile 2021 yılları arasındaki dönemde SGK' ya hazine yardımları yer almaktadır. SGK' ya hazine yardımlarını, sandıklara 5 puanlık destek 2019 yılından itibaren kalktığından sadece işsizlik fonu oluşturmaktadır. 2008 yılından itibaren 2021 yılına kadar sürekli artış göstermiştir. 2008 yılında 1.022 milyon TL olan işsizlik sigortası fonunun 2021 yılında 7.110 milyon TL'ye yükselmiş yani İşsizlik fonu bütçesi yedi kat artmıştır. İşsiz kalan kişilerin tekrar işe kazandırılması

sağlamak için yürütülen işsizlik sigortası fonuna aktarılan ödeneklerin yükseltilmesi yoksullukla mücadeleye bir olumlu bir katkı sağlayacağı söylenebilmektedir.

Tablo 18’de sağlık, emeklilik ve sosyal yardım giderlerinden, en büyük payı 2008 yılı itibariyle devlet sosyal güvenlik katkısı 2012 yılından itibaren en yüksek payı alarak 2021 yılına kadar sürekli artış göstermiş ve 2021 yılında en yüksek gider unsuru olmuştur. Sosyal güvenliği olmayanların sağlık primi ise 2008 yılından 2010 yılına kadar artış gösterse de 2010 yılından 2021 yılına kadar sürekli düşmüştür. Bu da yoksul kesime yapılan prim desteğinde azalma anlamına gelmektedir. Faturalı ödemelerde 2008 yılından 2021 yılına kadar sürekli bir artış söz konusu olmuştur. 2008 yılından 2021 yılına kadar sürekli artan işveren sigorta primi 5 puan indirimi ile işletmelerin sahiplerinin ödedikleri sigortanın beş puanlık kısmının devlet tarafından sağlanmakta bu şekilde istihdam artırma düşüncesi ve işletmelere teşvik amaçlıdır. 2008 yılından itibaren 2021 yılına kadar emeklilere ek ödemelerde yapılan sürekli artışlarla emekli kesimin yoksulluğa sürüklenmesi önlenmek istenmektedir.

1.5.2.2. Kamusal Sosyal Yardım Harcamaları

Fon’un sözlükteki karşılığı, “belirli bir iş için gerektiğinde harcanmak üzere ayrılıp işletilen paralar”, vakıf ise “bir hizmetin gelecekte de yapılması için belli şartlarla ve resmi bir yolla ayrılarak bir kimse tarafından bırakılan mülk veya para şeklindeki yardımların yerine ulaştırılmasına aracılık eden kurumlar” şeklinde ifade edilmektedir (Gündüz, 2006: s.49).

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü görev yapan bir kuruluştur. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, ülkenin her köşesine erişebilmek ve ülkedeki bütün vatandaşlara kısa zamanda hizmet sağlayabilmek için illerde ve ilçelerde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları kurulmuştur (Yıldırım, 2019, s. 25). Yoksulluğu düşürmek ve dezavantajlı hane halkalarını topluma kazandırarak fırsat eşitliği yaratmak amacıyla sosyal amaçlı gelirden aktarılan payları SYDTF (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu) ve diğer fon paylarından meydana gelmektedir (Özbay, 2022, s. 7).

2021 yılında 5.903.515 hane sosyal yardımlardan yararlanmıştır. Bunlardan 2.476.457 hane düzenli yardım, 5.276.998 si süreli yardım sağlanmıştır. 1.849.940

hanede hem düzenli hem de süreli yardımlardan istifade etmiştir (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2021, s. 132).

Tablo 19. Türkiye'de Gelirden Ayrılan Paylar 2008-2021 (Milyon TL)

GELİRDEN AYRILAN PAYLAR	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2020	2021
SYDTF	1.569	1.949	2.918	3.676	5.109	7.469	9.003	10.917
Diğer Fon Payları	2.038	2.292	3.030	120	149	187	0	0

Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, <https://www.sbb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 09.10.2022.

Tablo 19’da Türkiye’de Gelirden Ayrılan Paylar 2008-2021 (Milyon TL) yılları arasında T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı verilerinden göre yer almaktadır. Tablo 19’da Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları vasıtasıyla yoksul kişilere aktarılan sosyal yardım tutarı 2008 yılı itibariyle 1.569 milyon TL’den yıllar itibariyle artış göstererek 2021 yılında 2008 yılına göre takribi yedi kat yükselerek 10.917 milyon TL’ye ulaşmıştır. Diğer fon payları harcamaları 2008 yılından itibaren giderek azalarak 2020 yılında son bulmuştur.

Tablo 20. Türkiye’de Ana Gruplar Bazında Sosyal Yardım Programları (2021)

AİLE YARDIMLARI	BARINMA-GIDA YARDIMLARI	ENGELLİ-YAŞLI YARDIMLARI
•Doğum Yardımı •Çoklu Doğum Yardımı •Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Düzenli Nakit Yardım Programı •Öksüz ve Yetim Yardımı •Muhtaç Asker Ailelerine Yönelik Düzenli Nakit Yardım Programı •Muhtaç Asker Çocuğu Yardımı •Terör Zararı Yardımları •Afet-Acil Durum Yardımları •İşe Yönlendirme Yardımı Başlama Yardımı •Şehit Yakınları ve Gazilere Yönelik Yardımlar	•Gıda Yardımları •Öğle Yemeği Yardımı •Aşevleri •Barınma Yardımları •Sosyal Konut Projesi •Yakacak Yardımları •Elektrik Tüketim Desteği •Sosyal Uyum Yardımı (SUY) •Tamamlayıcı Sosyal Uyum Yardımı	•Yaşlı Aylığı •Evde Bakım Aylığı (Evde Bakım Yardımına ilişkin iş ve işlemler Engelli ve Yaşlı Müdürlüğüne devredilmiştir) •Engelli Aylığı •Engelli Yakını Aylığı •Yaşlı ve Engelli Bakım Projeleri (Vefa Projeleri) •Engelli İhtiyaç Yardımları
SAĞLIK YARDIMLAR	EĞİTİM YARDIMLARI	PROJE DESTEKLERİ
•Genel Sağlık Sigortası (GSS) Prim Ödemeleri •Şartlı Sağlık Yardımları (Sağlık ve Gebelik Katılım Payı Ödemeleri) •Kronik Hastalık Yardımı •Silikozis Hastalarına Yapılan Ödemeler •Kronik Hastalara Elektrik Tüketim Desteği •Sağlık Yardımı	•Ücretsiz Ders Kitabı •Şartlı Eğitim Yardımları •Yabancılarla Yönelik Şartlı Eğitim Yardımı (YŞEY) •Engelli Öğrencilerin Ücretsiz Taşınması •Eğitim Materyali Yardımları •Öğrenci Barınma-Taşıma Yemek Yardımı •Yurt Yapımı	•Aile Destek Merkezi (ADEM Projeleri) •Sosyal Dayanışma Merkezi (SODAM Projeleri) •Evsizlere Konaklama Projesi •Sosyal Hizmet Projeleri •Kuruluş Bakımından Ayrılan Gençlerin Sosyal Yönden Desteklenmesi Projesi

Kaynak: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, <https://www.aile.gov.tr>, Erişim Tarihi: 09.10.2022.

Tablo 20’de Türkiye’de Ana Gruplar Bazında Sosyal Yardım Programları 2021 yılı T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının 2021 Faaliyet Raporuna göre hazırlanmıştır. Bu yardımların dışında aşağıda belirtilen yardımlardan da faydalanılmıştır. Yoksullukla mücadele sosyal mücadele programları sıklıkla kullanılmaktadır. Gerçekten de sosyal yardımlar, hayırseverlik anlayışında bir gereği olarak sivil toplum kuruluşları, ülkeler ve yerel yönetimleri kullandığı kapsamlı ve yaygın bir politikadır. Sosyal yardımlar giyimden, gıdaya, yakacaktan kırtasiyeye kadar yardımları içeren aynı zamanda sağlık ve eğitimi de içeren şartlı ve şartsız nakdi yardımlardan oluşmakta, kullanımı kolay temel ihtiyaçları sağlamaya yöneliktir. Bunun yanı sıra devletin gerçekleştirdiği sosyal transfer uygulamalarına giren farklı yardımlarda bulunmaktadır. Türkiye de farklı kurumların vermiş olduğu yaşlılık maaşları, özürlük/sakatlık maaşları, dul-yetim aylıkları, bakım aylığı gibi parasal yardımlar sosyal transfer harcamalarından bazıları olarak karşımıza çıkmaktadır (Açıkgöz, 2013, s. 85).

1.5.2.3. Kamusal Hane Halkına Yapılan Transferler Harcamaları

Yoksul kişilerin yeterli kazancı olmaması sebebiyle sağlık ve eğitim gibi hizmetlerden yeteri kadar istifade edememektedir. Bu bağlamda yönetimin sağlık ve eğitim alanında vatandaşına imkân sağlaması gerekmektedir. Ne var ki bu imkân Anayasal güvence altına da alınmıştır. Devletin sosyal politikalar vasıtasıyla yoksullarına ulaştırdığı sağlık ve eğitim olanakları yoksulluğu azaltmak için önemli bir etkidir. Eğitim olanaklarından parasız bir şekilde faydalanan kişilerin olduğu bir ülkede eğitilmiş kişilerin sayısı kuşkusuz artmaktadır. Bir ülkede eğitim seviyesi yüksek olan kişilerin bulunması ülke ekonomisine faydası o nispette çok ve büyük olacaktır. Eğitim düzeyi gelişmiş olan ülkelerin vasıflı işgücü o derece yüksektir. Eğitim almış kişilerin çoğaldığı ülkelerde suç işlenme sayıları da o nispette azalmaktadır. Bunun yanında sağlık olanaklarından herkesin istifade edebilmesiyle birlikte ülkede hastalıklar azalmakta, sağlıklı bir toplum oluşmaktadır. Ülke genelinde hastalıkların azalmasının da işgücüne çok fazla faydası olmaktadır. Zira sağlıklı kişiler çalışma sağlayamaz ve devlete bağımlı hale gelebilirler. Bu sebeple bir ülkede ekonomik büyümenin gerçekleşmesi ve ülkede sosyal yapının düzelmesi için eğitim ve sağlık gibi görevlerin devlet vasıtasıyla ücretsiz bir şekilde

gerçekleştirilmesi ülkenin refahı, kalkınması, eşitliği ve barışı için gerekli bir unsurdur (Bilgiç, 2020, s. 87).

Neyin nereye ne zaman harcanılması gerektiği ise yoksullukla mücadelede çok önemlidir. Zira harcama politikası ile devletin temel ve en başta gelen amacı yoksulluğu azaltmak ve toplumsal kalkınmadır. Sosyal güvenlik konusunda sağlanan transfer harcamaları, iş olanaklarında artışı gerçekleştirmek ve işsizlik problemine karşı yürütülen sübvansiyon yoluyla yoksullukla mücadele etmede önemli harcama kalemleridir (İlman, 2014, s. 75).

Tablo 21. Türkiye'de Hane Halkına Yapılan Transfer 2008-2021 (Milyon TL)

HANE HALKINA YAPILAN TRANSFERLER	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2020	2021
Burslar ve Harçlıklar	580	923	1.739	2.051	3.183	4.393	5.264	5.905
Eğitim Amaçlı Diğer Transferler	328	421	721	1.134	1.225	1.248	1.724	2.237
Sağlık Amaçlı Transferler	54	58	60	79	164	349	519	484
Yiyecek Amaçlı Transferler	128	180	336	478	792	1.151	23	14
Barınma Amaçlı Transferler	11	16	36	40	68	116	131	232

Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, <https://www.sbb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 09.10.2022.

Tablo 21’de Türkiye’de Hane Halkına Yapılan Transfer 2008-2021 yılları arasında T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı verilerine göre eğitim, sağlık, yiyecek ve barınma gibi sosyal gereklilikleri sağlayacak ve ülkenin yaşam standardını artırmak için hane halkına ve bireylere yapılan ücretsiz transferler, yapıma amacına göre belirlenerek tabloya yansıtılmıştır. Tablo 21’de burslar ve harçlıklar 2008 yılında itibaren yapılan harcamaların miktar olarak diğer kalemlerden yüksek olduğu böylelikle yoksul olan öğrencilere eğitim hayatlarında katkı sağlamak için yapılmakta olan bir sosyal harcamadır. Burslar için yapılan harcamalar 580 milyondan 13 yılda on iki kat artarak 5.905 milyon TL ye yükselmiştir. Bir diğer yüksek harcama ikinci en yüksek harcama kalemi olan eğitim amaçlı transferlerde 2008 yılından sonrada artış devam ederek 2008 yılında 328 milyon TL tutarında, 2021 yılında ise 2.237 milyon TL gerçekleşmiştir. Böylelikle okullaşma oranlarını arttırmak ve çocukların okula düzenli bir şekilde devam etmesini sağlamak amaçlanmaktadır. Sağlık amaçlı transferler miktarı 2008 yılından 2020 yılına kadar tümünde bir artış yaşanmış 2020 yılından sonra 2021 yılında düşüşe geçmiştir. Barınma için yapılan yardımları yaşanamayacak boyutta eski bakımsız ve sağlıksız

konutlarda hayatını sürdüren yoksul kimselere konutlarının bakımı için aynı veya nakdi yardımlarla birlikte ayrıca sosyal güvencesi olmayan, muhtaç durumda bulunan vatandaşlara TOKİ aracılığıyla ev yapımını da kapsamaktadır. Gıda için sağlanan transfer harcamaların ise 2018’den yılından sonra düşüşe geçmiştir. Gıda amaçlı gerçekleşen transfer harcamaları 2008 yılından 2020 yılına kadar artmıştır. 2020 yılında gerçekleşen düşüşün 2021 yılında da devam ettiği görülmektedir. Gıda amaçlı yapılan harcamalarda yaşanan düşüşlerde diğer transfer harcamalarında yaşanan artışlarla, gıda amaçlı harcamaların diğer harcamalara kaydırıldığı görülmektedir.

1.5.2.4. Kamusal Sosyal Amaçlı Transfer Harcamaları

Sosyal amaçlı transferler SHÇEK (Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu)’e gerçekleşen transfer harcamalarını, 2022 kanun aylık ödemeler ve diğer sosyal amaçlı transferler şeklinde bölümlere ayrılmıştır. SHÇEK yardımları doğrudan doğruya kişiler için olmayıp sosyal bakımdan kişiler üzerinde etki eden harcamalar olarak kabul edilmektedir. 2013 yılında gerçekleşen düzenleme ile 2022 Sayılı “65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun” uygulamaya girerek 2013 yılından sonra 2022 Kanun Aylık Ödemeleri isminde sosyal amaçlı yapılan transferlere eklenmiş, sosyal hizmetler anlamında mali yardımların kapsamı genişletilmiştir (Özbay, 2022, s. 8).

Tablo 22. Türkiye’de Gelirden Ayrılan Paylar 2008-2021 (Milyon TL)

SOSYAL AMAÇLI TRANSFERLER	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2020	2021
SHÇEK Yardımları	413	1.581	2.906	6.374	5.458	6.878	10.821	12.834
2022 Kanun Aylık Ödemeler	-	-	-	6.374	4.764	6.270	11.598	12.674
Diğer Sosyal Amaçlı Transferler	29	28	16	25	592	636	574	1.091

Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, <https://www.sbb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 09.10.2022.

Tablo 22’de Türkiye’de Gelirden Ayrılan Paylar 2008-2021 yılları arası (Milyon TL) sosyal amaçlı transfer payları T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı verilerinden alınarak yer almaktadır. Türkiye’de yoksul ve korunmaya ihtiyacı olan çocuklar ve ailelerden oluşan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu yardımları 2008 yılında 413 milyon TL iken, 2021 yılına kadar bu harcamalar yükselerek 2021 yılında 12.834 milyon TL çıkmıştır. Diğer sosyal amaçlı harcamalar 2008 yılında 29 milyon TL iken 2008 yılından 2012 yılına kadar

harcamalar düşerken 2014 yılında tekrar yükselmiştir. 2014 yılından 2018 yılına kadar yükselme devam ederken 2020 yılında tekrar düşme yaşanmıştır. Son olarak 2021 yılında tekrar artış yaşanarak 1.091 milyon TL olmuştur. 2013 yılında uygulamaya başlayan 2022 kanun kapsamında yaşlı ve engelli aylık ödemeleri 2014 yılında 6.374 milyon TL tutarı, 2016 yılında düşme yaşanırken 2018 yılından itibaren yükselerek 2021 yılında ise 12.674 milyon TL ulaşmıştır.

2022 sayılı kanun kapsamındaki ödemeler için yaşlılık aylığından yararlanan bireyler görevli sağlık kuruluşundan %70 ve üstünde bir engel oranında rapor alması durumunda engelli aylığından da istifade edebilmektedir. Engel oranı %70 altında ise yalnızca yaşlı aylığı alabilmektedir. 65 yaşından önce %40-69 arası engelli aylığı alanların ise aylığının ödenmesi sürdürülmektedir (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, <https://www.aile.gov.tr>, Erişim Tarihi: 09.10.2022).

1.5.2.5. Sosyal Amaçlı Borç Verme

Borç vermeden kasıt üniversite öğrencilerine verilen öğrenim ve harç kredilerini kapsamaktadır. Mevcut olan koşullar dâhilinde her bir öğrenciye burs sağlamanın zorluğundan dolayı mali şartları diğer yoksul öğrencilerden kıyasla daha iyi durumda bulunan öğrencilere eğitim hayatının daha sağlıklı devam etmesi için öğrenim kredisi ödemektedir. Genel mali durumu yoksulluk derecesinde olan öğrencilerin eğitim ve öğretim süreçlerini kolay ve maddi destek olunarak tamamlamaları sağlanmaktadır (Tügen ve Eroğlu, 2017, s. 42).

Tablo 23. Türkiye'de Sosyal Amaçlı Borç Verme 2008-2021 (Milyon TL)

BORÇ VERME	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2020	2021
Öğrenim ve Harç Kredisi	1.156	1.481	2.082	2.929	5.437	6.374	6.973	7.967

Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, <https://www.sbb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 09.10.2022.

Tablo 23'de Türkiye'de Sosyal Amaçlı Borç Verme 2008-2021 (Milyon TL) yılları arasında, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı verilerinden alınmıştır. Tablo 23'de 2008-2021 yılları arasında öğrenim ve harç kredilerinde devamlı olarak artış yaşanmıştır. 2008 yılında 1.156 milyon TL Öğrenim ve Harç Kredisi ödenirken, 2021 yılında 7.967 milyon TL tutarında ödenmiştir. Verilen burs ve kredi miktarı yaklaşık 7 kat arttırılmıştır.

1.5.3. Yoksullukla Mücadelede Aktif İstihdam Politikaları

Şimdiye kadar birçok aktif ve pasif istihdam uygulamaları Türkiye'de işsizlikle mücadelede yürütülmüştür. İşsizlik problemi daha çok ekonomik büyüme ile aşılabilecek bir problem olarak değerlendirilmiştir. Bu ekseninde politikalar uygulamaya konulmuştur. Yakın zamanda meydana gelen gelişmeler ise bu konuda uygulanan politikalarda değişiklik yaşanmasını sağlamıştır. Sadece iyileştirici tedbirler değil, sorunu çözmeyi hedefleyen aktif istihdam politikaları uygulama politikaları ortaya konulmuştur (Şahin ve Sevimli, 2013, s. 4).

Türkiye'de istihdam hizmetleri sağlama amaçlı ilk kanun 1936 tarihli 3008 sayılı iş kanunudur. Bu yasaya göre istihdam hizmetlerinin sağlanması işi sadece devletin yetkisinde görmüştür. Bunun içinde özel istihdam ofislerinin kapatılması gerekli görmüştür. Bu yasa için tespit edilen istihdam hizmetlerinin gerçekleştirmek için 1946 tarihli ve 4837 sayılı kanun kapsamında İş ve İşçi Bulma Kurumu (İİBK) oluşturulmuştur. İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun ortaya çıkma sebebi özetle iş ve işçi bulma çalışmalarına öncülük etmektir. İş ve İşçi Bulma Kurumu kendi yapısından kaynaklanan sebeplerden dolayı, örgütlenme seviyesinin yeterince olmaması ve ekonomik olanaksızlıklar, yurt içi aracılık faaliyetlerinin tam olarak yerine sağlayamaması, yalnızca vasıfsız kişiler ile engelli ve hükümlü kişilerin müracaat ettiği bir kurum olarak değerlendirilmiştir (Akyıldız, 2019, s. 109). Ne var ki daha sonra iş piyasasında değişen koşullarla birlikte 2003 yılında çıkarılan bir yasayla İŞKUR kurularak aktif işgücü politikalarını uygulayacak yapıya kavuşmuştur. İŞKUR, başvuru sağlayanların kabiliyet düzeylerini artırarak istihdam koşullarını yükseltmek için farklı kurs programları düzenlenmiştir (M. Şahin vd., 2019, s. 165).

Türkiye'de 1999 yılında ilk defa Kamuda Çalıştırma Programı uygulamaya konulmuştur. Bu toplum yararına gerçekleştirilen program, işsizliğin fazla yaşandığı zamanlarda veya yerlerde, doğrudan doğruya veya yüklenici vasıtasıyla toplum menfaatine iş ya da hizmetin gerçekleştirmesidir. İşsiz insanların çalışma yaşamındaki alışkanlıklarında ve düzeninden çıkmalarını önlemek için, işgücü piyasasına entegrasyonunu uygulamaktır. Bunlara sürekli gelir desteği sağlamak gayesiyle İŞKUR vasıtasıyla yapılan programlar olmuştur (M. Şahin vd., 2019, s.

166). Bu uygulama ile ülke genelinde işsizliğin önüne istihdam sağlanarak geçilmeye çalışılmıştır.

İstihdama yönelik politikaların bir başkası ise işsiz insanların kendi işlerini kurmalarını sağlayan ve girişimci olmayı destekleyen programları oluşturur. Bu kapsamda girişimcilere lazım olan iş planı düzenlemek ve geliştirmek, danışmanlık hizmetleri yapmak, eğitim imkânları sağlamak, vergi teşvikleri sağlamak, düşük geri ödemeli kredi sağlamak, teknik ve ekonomik hususlarda yardım sunulmaktadır. Ayrıca yeni işlerin gerçekleşmesi veya var olan işleri ilerletmek amacıyla girişimcilik imkânı sunulmaktadır (Kasapoğlu ve Murat, 2018, s. 489).

İŞKUR vasıtasıyla düzenlenen mesleki yetiştirme kursları ile işgücü piyasasının ihtiyacı olan bütün meslek kollarında, katılımcıların vasıflarını geliştirmek ve istihdamı artırmak için kurslar düzenlenmiştir. Çalışanların belirli mesleklerde yeterlilik kazanması için çalışanlara mesleki eğitim kursları verilmiştir. Bu kurslar, 5544 sayılı Mesleki Yeterlilik Kurumu Kanunu sınırları içinde mesleki yeterlilik belgesi şartı taşıyan meslekler için düzenlenmiştir (M. Şahin vd., 2019, s. 165).

İŞKUR'un gerçekleştirdiği aktif istihdam uygulamalarından bir başkası ise işgücü yetiştirme kurslarıdır. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı eğitim ve öğretim kurumları, üniversiteler, öğretim kurumları, özel sektör işyerleri, eğitim veya iyileştirme amacıyla kurulmuş firmalar vb. yerlerle koordine sağlanarak bu kurslar düzenlenmektedir. Bu yetiştirme kurslarında hizmet alımı şeklinde, ihale usulü veya doğrudan temin şeklinde sağlanmaktadır. Ayrıca bu kurslar iş bulma güvenceli olarak da açılmaktadır (Şahin ve Sevimli, 2013, s. 7).

1.5.4. Yoksullukla Mücadelede Sosyal Konut Politikaları

Bu politikalar, temel barınma ihtiyacını karşılayamayan kişi ya da ailelerin ihtiyacını karşılayabilmesi için uygulanan bir bakıma ev sahibi edindirme politikalarıdır. Hedefi, her aileyi, ekonomik durumuna uygun bir ev sahibi yapmaktır (Kale, 2007, s. 35). Sosyal konutun barınma konusuna çözüm olmakla beraber sosyal barışı sağlamak ve gelir dağılım adaletsizliği önlemek gibi sosyo-ekonomik etkisi de bulunmaktadır (Akalin, 2016, s. 109).

Kamu otoriteleri sosyal konut inşaatlarında değişik yöntemler uygulayabilmektedir. Devletin kendisi tarafından konutlar sağlayabileceği gibi, sübvansiyonlar ve gelir destekleri ile bu hedefine varabilmektedir. Kooperatifler ve inşaat şirketleri için vergisel teşvikler ve kredi imkânları ile sosyal konut arzını arttırma amaçlı olanakları kullanabilmektedir. Bunun yanında, devlet; yoksul gruplara ve dar gelirli bireyler için kira yardımları, gelir yardımları, vergi indirimleri ve kredi desteği sağlayarak bu kesim için ulaşılabilir konutları artırabilmektedir (Akalin, 2016, s. 110).

Türkiye’de Toplu Konut İdaresi’nin (TOKİ) özellikle yoksul kesimin konut gereksinimini karşılamak için çok önemli bir görev üstlenmiştir. Türkiye’de TOKİ’nin kurulma maksadı, konut ve kentleşmeyi sağlamaya yönelik, problemlere çözüm getirmektir. Türkiye’de ihtiyaç duyulan konut eksikliğini devletin düzene ve plana koyarak karşılanmak ve konut sahibi olması mümkün olmayan bireyleri konut sahibi yapmaktır (Yetgin, 2007, s. 319). Bu bağlamda TOKİ çok önemi bir toplumsal gereksinimi karşılamaktadır.

1.5.5. Yoksullukla Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşları Politikaları

Sanayileşme aşamalarıyla, sosyal devlet faaliyetlerinin sağlanmasında en önemli görevi kamu, yıllarca bu görevi tek başına yerine getirmiştir. Fakat 20. yüzyılın sonlarına doğru meydana gelen değişimler sebebiyle kamunun bu işlevinin eleştirilmesine neden olmuş ve kamunun, diğer çoğu yerde olduğu gibi sosyal politikadan da terk etmemesi gerekli olduğu düşünülmüştür. Yaşanan bu olaylar sonucunda yeni araştırmalara yönelterek, sosyal politika ve uygulamaların işleyişinde diğer oyuncularında bu kapsamda görev almaları gerektiği düşünülmüştür (As, 2017, s. 58).

Yoksullukla mücadelede konusunda günümüzde takip edilen yöntem çoğunlukla sosyal devlet ilkesi gereğince sosyal politikaların genişletilerek uygulanması olmaktadır. Fakat sosyal politika stratejileri yalnız başına yoksullukla mücadelede konusunda yeterli olmayabilmektedir. Kamunun yapısal problemleri sebebiyle kimi zaman her kesime ulaşamadığı, yetişemediği veya göremediği durumlarda, sorunların çözümü için sivil toplum kuruluşlarına önemli rol düştüğü

görülmektedir. Sivil toplum kuruluşları çoğunlukla yerel düzeyde olmaları sebebiyle problemlere daha yakın olmaları, karar alma aşamaları daha rahat ve süratli olmaktadır. Böylelikle çoğu zaman problemlerin çözüme ulaşmasında daha etkili sonuçlar elde edilmeleri toplumdaki hayati rolünü ve sorumluluğunu öne çıkarmaktadır (Tınar, 2022, s. 143). Sivil Toplum Kuruluşları (STK) yoksullukla mücadele konusunda merkezi ve yerel idarelerle birlikte hareket etmeleri gerekmektedir. STK'lar kamudan bağımsız olmaları kendi kafalarına göre hareket edebileceği anlamına gelmemektedir. STK'ların en önemli görevi ihtiyaç sahibi bireylerle devlet arasında köprüyü oluşturmaktır (Banazılı ve Ozan, 2019, s. 404). Bununla birlikte küreselleşme sebebiyle zengin ve yoksul arasındaki gelir dağılımı eşitsizliği artmıştır. Bu bakımdan yoksullukla mücadele kapsamında sivil toplum kuruluşları, gelir seviyesi yüksek gruplardan sağladığı gelirleri gelir seviyesi düşük gruplara aktararak gruplar arasında bir kaynak transferi sağlanmaktadır (Tınar, 2022, s. 144).

Yoksullukla mücadelede STK'lar toplumda üçüncü sektör olarak da ifade edilmektedir. Üçüncü sektör olarak ifade edilen dernek ve vakıflar yoksullukla mücadele eden bu kuruluşlardan bazılarıdır. Bürokratik işlemler konusunda ve yardım çalışmalarında kolaylıklar sağlaması sebebiyle dernekler, vakıflara göre daha çok öne çıkmaktadır. Bazı ülkelerde bunlar dışında kiliselere bağlı kuruluşlar ve gönüllü topluluklar yoksullukla mücadelede aktif rol almaktadır (Açıkgöz, 2013, s.89). Türkiye'de dernek ve vakıfların yanında odalar, sendikalarda STK'lar içinde yer almaktadır. Kızılay, Tema Vakfı, Lösev, Akut ve Yeşilay en çok bilinen STK'lar arasında gösterilmektedir.

1.6. Türkiye'de Yoksullukla Mücadelede Uygulanan Mali Projeler

1.6.1. Mikro Kredi (Mikro Finansman) Projeleri

Dünya'da tartışılacak kadar artan yoksulluk probleminin giderilmesi için uygulanan araçlardan biri de mikro finansman yaklaşımı olmaktadır. Mikro finansman yeni bir kavram değildir ve yoksul insanları iş gücü piyasalarına kazandırmak bununla birlikte onları üretken hale taşıyarak onlara mali ve sosyal statü kazandırmaktır (Altay, 2007, s. 60).

Teminatsız bir şekilde ve kefile ihtiyaç duyulmadan, yoksullara istihdam yaratabilmek amacıyla kendilerinin iş kurmasına teşvik sağlayan düzene Mikro Kredi Projesi şeklinde isimlendirilmektedir (Erol, 2008, s. 107). Mikro kredi sisteminde amaçlanan kitle öncelikle kadınlar, işsiz gençler, işsiz yaşlı insanlar, engelli insanlar ve gaziler olmakta sonrasında ise küçük çaptaki çiftçiler, sokaklarda yaşayan sahipsiz gençler, çocuklarını kuruma vermek durumunda kalan aileler, toprağı olmayan köylüler, orman köylülerinden meydana gelmektedir (Ayyıldız, 2010, s. 102).

Türkiye’de gerçekleşen ilk mikro kredi projesi Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV) vasıtasıyla “Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi” adıyla Marmara Deprem bölgesinde 2002 yılında uygulanmaya konmuştur. KEDV öncelikle yoksul kadınlara kendi işinin patronu olma konusunda maddi ve teknik destek sağlamıştır. Marmara Bölgesinde özellikle Kocaeli, İstanbul ve Sakarya Düzce vilayetlerinde çalışmalarını sürdürmüşlerdir (Fırat, 2013, s. 202). Dünyanın yaklaşık 111 ülkesinde uygulanan mikro kredi uygulaması Türkiye’de de yoksullukla mücadele amaçlı; Türkiye İsrافی Önleme Vakfı, Diyarbakır Valiliğı ve Grameen Trust’ın işbirliğı sonucu, mikro kredi Türkiye Diyarbakır Grameen Bank mikro kredi Projesi adı altında Diyarbakır’da uygulanmıştır (Ayyıldız, 2010, s. 102). Yapılmış olan araştırmalarda; Mikro Kredilerin aile içinde kazançta artışa, sermaye birikimi ile birlikte gelişen tüketim, tasarruf ve çok daha kaliteli eğitim olanağı sağlamıştır (Ayyıldız, 2010, s. 102).

1.6.2. Asgari Gelir Desteğı (Vatandaşlık Geliri-Temel Gelir) Uygulaması

Asgari gelir desteğı, kazancı belli bir seviyenin altında kalan tüm halka, kamu otoritesinin imkânları ile düzenli yapılan parasal yardımları ifade etmektedir. Avrupa sosyal kesiminin önemli bir özelliğini oluşturan asgari gelir desteğı uygulamaları, esnek üretim yapısı ile yaşanan nüfus ve dönüşen aile yapısının yeni ihtiyaçları sebep olması ile tekrar önemli hal kazanmıştır. Yoksulluğun artması bir taraftan da tam istihdamın yakalanamaması ile bağlantılı olurken diğer taraftan prim ödemeye dayalı programları zorlamaktadır. Vergilerle karşılanan sosyal güvenlik sistemlerinin daha anlamlı bir hale gelmelerini sağlamıştır (Erdem, 2006, s. 1).

Yoksullukla mücadele, yalnızca eksiklerle değil, bununla birlikte dışlanmayla da mücadeleyi gerektirmektedir. Yaşanılan yüzyılda teknolojiye bağlı gelişim ve değişimlerle beraber yoksullukla mücadele konusunda aynı görüşlerin bırakılmasını ve onun yerine asgari geçim için nakit yardımın yapılmasını doğru görmektedir (Koca, 2015, s. 504).

SYDVTF' ler tarafından verilen düzenli para ödemeleri Türkiye'de, asgari gelir desteğine uygulamasına benzer politikalardan biridir. Fakat bu yardımların sürekliliği hakkında bir güvence yoktur. SYDVTF' ler yardımları istediği zaman kesebilmektedir (Karaaslan, 2015, s. 23). Yoksullukla mücadelede Asgari Gelir Desteği uygulamalarının Türkiye de olması gerektiği düşünülmekle birlikte tek başına yeterli görülmemektedir. Yoksullukla mücadelede farklı bir politika uygulamadan Asgari Gelir Desteği Programlarını uygulamaya koydukları zaman bireyleri yoksulluğunu azaltmamakta kronik yoksulluğa sürüklenmelerine neden olabilmektedir. Yoksullukla mücadele konusunda kısa süreli olarak etkili bir yöntemdir fakat orta ve uzun sürelerde bireyleri olduğu kadarıyla yetinmeye zorlayarak bireyleri yoksulluktan kurtarmak için çaba sarf etmemelerine neden olmaktadır. Bu sebeple Asgari Gelir Desteğinin programlarının eğitim, iş kurma, barınma gibi sosyal yardım programları ile desteklenerek uygulanması gerekmektedir (Yıldız, 2019, s. 191).

1.6.3. Asgari Ücret Uygulaması

Asgari Ücret, işçilere olağan bir çalışma zamanında verilen ve işçinin gıda, konut, giyim, sağlık, ulaşım ve kültürü gibi gerekli isteklerini temin etmeleri için günün koşulları düşünülerek belirlenen asgari seviyede karşılmasını sağlayacak kadar ücreti ifade etmektedir. Türkiye'de Asgari ücret, Asgari Ücret Tespit Komisyonu tarafından belirlenmektedir. Bu komisyon kamu, işveren ve işçi temsilcileri oluşturduğu 5'er kişilik üyeler olarak toplamda 15 üyeden meydana gelmektedir. Asgari ücret tüm işkollarının asgari ücretinin tespitinde kurul en az iki yılda bir toplanarak karar almaktadır (Kalkan, 2020, s. 57).

Asgari ücret dört kişilik bir ailenin temel ihtiyaçları, enflasyon, hayat şartları gözetilerek artış sağlanması halinde, aslında yoksulluk ile mücadelede önemli yol alınmış olacaktır (Hız, 2014, s. 170).

Tablo 24. Türkiye’de Asgari Ücretler 2008-2022 (16 Yaşını Dolduran ve Bekârlar için) TL

Yıllar	Brüt	Net
1 Ocak 2008	608,40	481,55
1 Temmuz 2008	638,70	503,26
1 Ocak 2009	666,00	527,13
1 Temmuz 2009	693,00	546,48
1 Ocak 2010	729,00	576,57
1 Temmuz 2010	760,50	599,12
1 Ocak 2011	796,50	629,95
1 Temmuz 2011	837,00	658,95
1 Ocak 2012	886,50	701,13
1 Temmuz 2012	940,50	739,79
1 Ocak 2013	978,60	773,01
1 Temmuz 2013	1.021,50	803,68
1 Ocak 2014	1.071,00	846,00
1 Temmuz 2014	1.134,00	891,03
1 Ocak 2015	1.201,50	949,07
1 Temmuz 2015	1.273,50	1.000,54
1 Ocak 2016	1.647,00	1.300,99
1 Ocak 2017	1.777,50	1.404,06
1 Ocak 2018	2.029,50	1.603,12
1 Ocak 2019	2.558,40	2.020,90
1 Ocak 2020	2.943,00	2.324,71
1 Ocak 2021	3.577,50	2.825,90
1 Ocak 2022	5.004,00	4.253,40
1 Temmuz 2022	6.471,00	5.500,35

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, <https://www.hmb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 09.10.2022.

Tablo 24 Türkiye’de Asgari Ücretler 2008-2022 (16 Yaşını Dolduran ve Bekârlar için) verileri 2008 yılından 2022 yılına kadar yapılan asgari ücret tespitleri Hazine ve Maliye Bakanlığının resmi verilerine göre gösterilmiştir. Asgari ücret artışların da görüldüğü gibi tabloda, asgari ücretteki artışların özellikle sebebi özellikle tüm dünyada yaşanıp Türkiye’de etkisini gösteren ekonomik krizler ve beraberinde gelen işsizlik olmaktadır. Yoksullukla mücadele edebilmek için asgari ücret tutarları yıllar itibariyle artışlar yapılmıştır. Tablo 24’te 2008’den 2022’e kadar asgari ücrette brüt düzeyde on kattan fazla artış yapıldığı anlaşılmaktadır.

Sosyal politika aracı olan asgari ücret, çalışan bireylere toplumda yaratılan zenginlikten adil bir şekilde yararlanmalarına imkân tanıyan bir sistemdir. Refah seviyesinin artmasını sağlayarak gelir dağılımı seviyesi üzerinde düzenleyici bir etki yaratmaktadır. Asgari ücret bu sosyal düzenleyici özelliğinin yitirerek artık sadece bir mali politika aracı olarak çalışmaktadır (Hız, 2014, s. 162-172).

1.6.4. Kıdem Tazminatı ve İşsizlik Sigortası Uygulaması

Kıdem tazminatı uygulaması, iş hukukumuzda 1936 yılında 3008 sayılı İş Kanunu ile gelmiştir. Kıdem tazminatı, yasalarda belirtilen fesih durumlarında minimum bir yıllık çalışmış olmasıyla birlikte işçiye veya işçinin vefat etmesi durumunda hak sahiplerine işverenlerin kanun kapsamında ödenmesi gereken, miktarı işçinin çalışma süresine göre ve son aldığı brüt gelire göre değişen parasal değerdir (Limon, 2015, s. 1). Zamanla İş Hukuku'nda yapılan değişmelerle birlikte kıdem tazminatı, işçi bakımından gün geçtikçe önemini artan bir hak haline gelmiştir. İşveren bakımından ise yükü gitgide artan bir unsur olarak maliyetler yük bindirdiğini düşünmektedirler.

Sosyal güvenlik sisteminin tabanının genişletilmesi mali bakımdan rahatlama yapacağı gibi yoksulluğa karşı koruma da sağlayacağı için Türkiye'de gerçekleşen kıdem tazminatı uygulaması da yoksulluk için önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Kıdem tazminatı maliyet unsuru açısından istihdam üzerindeki negatif etkisi sebebiyle işverenler tarafından üzerinde tartışılmaktadır. Fakat işsizlik sigortasının çok etkin bir şekilde kullanılmadığı faydalanma zamanının kısıtlı olması, yararlanılan parasal değer düşük olması göz önüne alınarak kıdem tazminatının işsiz kaldıkları süre boyunca yoksulluğa dayanak olmaktadır (Şener, 2010, s. 11).

İşsizlik sigortası ifade edilirken ise, bir işyerinde çalışırken, çalışma istek, yetenek, sağlık ve yeterliliğinde bulunmasına karşın, bilmeden veya kusuru olmadan işini kaybetmeleri durumunda işçinin işini kaybetmeleri sebebiyle meydana gelen kazanç zararını belli bir zaman ve ölçüde sağlayan, zorunlu bir sigortadır (Y. Taş, 2012, s. 303).

İşsizlik sigortası 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu'nun 2000 yılında geçerli olmuştur. Bu amaçla ilk kesinti 1 Haziran 2000 tarihinde uygulanmıştır. İşsizlik sigortası primlerinin vatandaşlardan toplanmasından SGK diğer tüm hizmet ve işlemlerin icraatından İŞKUR sorumlu olmuştur (Y. Taş, 2012, s. 303). Bu primler, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 80 ve 82'inci hükümleri gereği açıklanan prime esas aylık brüt gelirin, %1 payında sigortalı, %2 payında işveren ve %1 payın da kamu idaresi tarafından karşılanmaktadır (Y. Taş, 2012, s. 303).

İşsizlik sigortası ile iki hedef amaçlanmıştır. Bunlardan birincisi sigortalı işsiz bireyin sosyo-ekonomik boyutu hakkındadır. Diğer ise sigortalı işsiz bireyin toplumdaki yeri ve durumuyla ilgili olmaktadır. Amacı sigortalı olup işsiz bireyin işsizlik durumunda ona koruma sağlamaktır (Çakmak, 2020, s. 7).

1.6.5. Şartlı Nakit Transferleri

Şartlı nakit transferleri öncelikle, ismi devamlı yoksullukla anılan ve gelir dağılımında eşitsizlikle uğraşan Latin Amerika ülkelerinden Brezilya ve Meksika’da uygulamaya konulmuştur. Program bu ülkelerde uygulandıktan sonra diğer ülkelere yayılmıştır. Şartlı nakit transferleri bugün Asya bölgesinden Afrika bölgesine kadar çok geniş bir alanda geçerlidir (Sarıpek, 2017, s. 95). Bu program, önceden belirlenmiş veya hedeflenmiş, öncelikle yoksul durumda olan kesimler sadece belirli koşulları yerine getirdiği zaman ödemesi sağlanan koşullu bir sosyal yardım programı olarak tanımlanmaktadır. Bu yardımların bireylere sadece bazı koşulları yerine getirilmesi karşılığında verilmesinden ötürü diğer yardım programlarından ayrılmaktadır. Şartlı olması sebebiyle son zamanlarda dünyada yoğun olarak uygulanmaktadır. Bu programların amacı başka yardım programlarında gerçekleştiği gibi dolaysız bir şekilde parasal yardımlar aracılığıyla yoksulluğu azaltmak ve yoksulluğu bitirmektir (Esenyel, 2009, s. 13).

Şartlı nakit transfer programlarının sebebi yoksulluğa güçlü ve kalıcı çareler bulmaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için yoksul hane halklarının sermaye birikimlerinin arttırılmalıdır. Bu sebeple, şartlı nakit transfer sisteminde bu amaca hizmet sağlayacak temelde eğitim ve sağlık olan şartlarını öne sürmektedir (Sarıpek, 2017, s. 97). Türkiye’de bu program kapsamında Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi oluşturulmuş ve kırsal alanda yaşayan yoksul bireyleri ile hane halkları desteklenerek kazanç sağlayıcı çalışmalarda bulunulması için çalışılmıştır. Bunun yanında Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü vasıtasıyla yoksul durumda bulunan çocukların korunmasını sağlamak için kurulan Çocuk Evleri gibi tesisler bulunmaktadır (Gencer, 2019, s. 54).

2000 yılının sonlarında Türkiye’de 2001 yılının başında gerçekleşen mali krizin etkilerini azaltmak için Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Dünya Bankası

arasında gerçekleşen 14 Eylül 2001 tarihinde imzalanarak ve 28 Kasım 2001 tarihinde geçerli olan anlaşma ile Şartlı Nakit Transfer Programı uygulamaya başlanmıştır. Bu amaçla alınan kredi ile Sosyal Riski Azaltma Projesi meydana gelmiştir. Sosyal Riski Azaltma Projesinin temel amaçları, 2000 -2001 yıllarında gerçekleşen mali krizin en yoksul gruplar üzerindeki hem bugün görülen negatif etkilerini hem de geleceğe dönük negatif etkilerini azaltmak için stratejiler geliştirmek ve faaliyetlerde bulunmaktır (Fırat, 2013, s. 201). Bu amaçla Dünya Bankasının desteklemesi ile 2001 yılında 500 milyon dolar değerinde bu kapsamda Şartlı Nakit Transferleri uygulaması gerçekleştirilmiştir. Türkiye’de ilk defa bu proje ile temel eğitimde ilköğretimde ve ortaöğretimdeki öğrencilere nakdi yardım, sağlık konusunda ise, sistemli sağlık kontrollerinin yapılması için 0-6 yaş grubundaki çocuklu aileler için nakdi yardım desteği sağlanmıştır (Özsoy, 2019, s. 51-52).

1.7. Türkiye’de Kalkınma Planlarında Yoksullukla Mücadele

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile planlı mali bir dönem başlamıştır. Bu plan ile birlikte geleceğe dönük, iktisadi ve toplumsal yaşamın tümünü içine alan bir politikaların sunulması planlanmıştır. Plan gelirin bireyler ve bölgeler arası adaletli paylaşımının gerçekleştirilmesi, yaşam standartlarının iyileştirilmesi, istihdam, nüfus problemi ve vergi yükü ile ilgili politikalara ilişkin amaçlara yer verilmiştir (Yıldırım, 2021, s. 34).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Türk milletini hür ve medeni bir koşullarda, demokrasi ve karma ekonomi planı ile adalete ve tam çalışma kurallarına bağlı hepimiz için insanlığa yaraşır bir yaşam standartlarına çıkmayı amaçlamaktadır. Türkiye’de bireylerin gelirini hızla ve sürekli bir şekilde yükseltmeyi amaçlayan plan, diğer taraftan farklı gelir grupları ve bölgelerin kendi içinde düzenli gelişimi yaratmayı, birçok bireye iş olanağı sağlamayı, kalkınmanın nimetlerini ve zorluklarını fırsat eşitliğine dönüştürme, sosyal adalet kuralına uygun bölüşerek, iktisadi ve sosyal hayatta olumlu gelişmeler sağlamak için düzenlenmiştir (DPT, 1967, s. 3).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın gelir dağılımının iyileştirilmesi için, belirli bir gelir seviyesinde, sadece gelirin paylaşımının iyileştirici önlemlerle bugün

için bazı gelir gruplarının yaşam standartlarının arttırılması muhtemel olsa da, bu görüş sermaye birikimini azaltarak ülkenin gelişim kapasitesini kısıtlayacak, bu şekilde ileride daha yüksek bir yaşama kalitesine erişime geçilmesini uzatacaktır. Bu sebeple çok sayıda gelir grupları ve bölgelerin kendi içinde gelir dağılımının düzenlenmesi ve sosyal güvenlik politikalarının tüm kesimi içine alacak şekilde genişletilmesi, uzun dönemde sağlanacak bir amaçtır. Fakat kısa zamanda gelir artışlarından tüm kesimin asgari isteklerini karşılayacaktır (DPT, 1972, s. 122).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda bireyler arasında, toplumun kesimleri arasında ve bölgeler arasında gelir dağılımını iyileştirmenin gerekliliği üzerinde durulmuştur. Kırsal kesimde gelişmeyi, imkânları ve yaşam seviyeleri açısından köylü- kentli ayırımını bitirecek şekilde hızlandırmak hedeflenmiştir. Ayrıca adil bir şekilde gelir-fiyat ilişkisinin sağlanarak, işsizlik problemine teknolojik gelişmelerle ters düşmeyen etkili çözümler sağlamak gerekliliği amaçlanmıştır (DPT, 1978, s. 656-657).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın temel amaçları özgür, medenî ve güvenli bir düzende Türk Milletinin refahının yükseltilmesi, verimlilik ve ihracat artmasını sağlayacak ve bunu teşvik edecek, var olan birikimi değerlendiren ve gelişimini sağlayacak, tarımsal gelişme imkânlarını ve milli savunma ihtiyaçlarını koruyan bir düzen içinde sınai üretimin ve istihdamın arttırılması, genç işsizliğinin düşürülmesi, gelir dağılımının düşük gelirli kesimler yararına düzenlenmesi, kalkınmada öncelikli noktalarda gelişimin arttırılması ve ekonomik ve sosyal altyapının geliştirilmesi hedeflenmiştir (DPT, 1984, s. 1).

Türk milletinin refah düzeyini açık toplum ve rekabetçi ekonomi amaç ve ilkeleri istikametinde, özgür ve güvenli koşullarda arttırmak Altıncı Beş Yıllık Planın temel hedefidir. Hızlı, düzenli ve oturmuş bir kalkınma aşaması içinde gelir dağılımını düzenlemek, işsizliği, bölgesel gelişmişlik farklılıklarını en aza indirmek planın temel hedeflerindedir (DPT, 1989, s.1).

Yedinci Kalkınma Planına kadar Türkiye'de gelir dağılımının dengelenmesi ve kayıt dışılıkla mücadele amaçlı politikalar sağlanmıştır. Yedinci Kalkınma Planında ise gelir dağılımının adaletli bir hale getirilmesi ve refahın genişletilmesi için yoksulluk sınırı altında olan kesimin refah düzeyinin arttırılması için işleyişin

dinamiklerinin arttırılması önemsenmiştir. Sekizinci Kalkınma Planında sağlıklı bir hayat yaşamak için gerekli en az gıda harcama seviyesine sahip olmaması olan mutlak yoksulluk problemini öne çıkararak 2010 yılına kadar yoksulluk sınırı altındaki nüfusun yoksulluğunun giderilmesini amaçlamıştır. Yoksullukla mücadele ve gelir dağılımının Dokuzuncu Kalkınma Planında iyileşmesi ve sosyal içerme amaçlanmıştır. Sürdürülebilir büyümenin ve istihdamın, eğitimin, sağlığın ve çalışma hayatının yapılacak politikalar ile kesin bir biçimde düşürülmesi hedeflenmiştir. Onuncu Kalkınma Planında sosyal politikalarda sağlanan sosyal harcamalar olumlu etki yaratmıştır. Destek politikalarının üretim sürecine daha çok alınarak düzenlenmesinden söz edilmiştir. Bu planda dâhilinde üretim hedefli bir planlamaya gidilmiştir (Özsoy, 2019, s. 201).

On birinci Kalkınma Planında ise, yoksulluk ve sosyal dışlanma durumunda olan kişilerin olanaklara ulaşma imkânlarının basitleştirilmesi gerekliliğinden söz edilmiştir. Bunun yanında ekonomik ve sosyal hayata katılımın çoğaltılması, hayat standartlarının artırılması, yoksulluğun düşürülmesi ve gelir dağılımının düzenlemesi hedeflerinden söz bahsedilmiştir (Kutlu, 2019, s. 16).

1.7.1. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)

Dokuzuncu Kalkınma Planında, yoksulluk konusuna Gelir Dağılımının İyileştirilmesi, Sosyal İçerme ve Yoksullukla Mücadele başlığında yer verilmiştir. Doğrudan yoksullukla mücadeleyi hedef alan politikalara yer verilmiştir. Yoksullukla mücadele ve gelir dağılımı politikalarının büyüme ve istihdam politikaları ile azaltılacağı vurgulanmıştır. Bu kapsamda yoksullukla mücadelenin; büyüme, istihdam, nitelikli işgücünün oluşturulması, sosyal yardım ve hizmet mekanizması dâhilin de üretilecek politikalar etrafında şekillendiği görülmüştür. Planda yoksulların işsizlik riskini azaltmak adına aktif istihdam politikalarının geliştirileceği vurgulanmış, bu kapsamda yoksul olarak çalışmayan ve işgücüne dâhil olmayan bireylerin ele alındığı kanısı ağırlık kazanmaktadır. Oysaki bireylerin işgücüne dâhil olması halinde de bireyler yoksulluk sınırının altında kalabilmekte veya yoksulluk riskine maruz kalabilmektedir. Planda vergi politikası kapsamında ise gelir dağılımını düzenlemede bir araç olarak; vergi tabanının genişletilmesi, muafiyet

ve istisnaların gözden geçirilerek değerlendirilmesi ve vergi yükünün adil dağılımının sağlanması hedeflerine yer almıştır (Yıldırım, 2021, s. 62).

Dokuzuncu Kalkınma Planında yoksullukla mücadele konusunda oluşturulacak stratejilerde yalnızca ekonomik konularda değil, sosyal yönden, kültürel yönden ve ahlaki bakımdan bir problem olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Uluslararası kuruluşlardan Dünya Bankası ve UNDP gibi ve STK'ların etkinliklerini artırarak, piyasaların çalışmasına müdahalede etmeden yoksulluğun düşürülmesi gerekmektedir (Özsoy, 2019, s. 53).

Dokuzuncu Kalkınma Planında büyüme politikaları, istihdam ve çalışma politikaları, eğitim çalışmaları, sağlık çalışmaları yapılarak bu konularda uygulanacak politikalarla gelir dağılımında oluşan eşitsizlik ve yoksulluğun düşmesi sağlanacaktır. Sosyal dışlanma ve yoksulluk riski oluşturan kişi ve hanelerin ekonomik ve sosyal yaşamda katılmaları sağlanarak hayat standartları artırılacaktır (DPT, 2007, s. 96).

1.7.2. Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)

Onuncu Kalkınma Planı'nda nitelikli insan, güçlü toplum başlığı altında sosyal koruma, istihdam ve çalışma hayatı, sosyal güvenlik, eğitim, sağlık, adalet, güvenlik gibi birçok konuda hedeflenen politikalara yer verilmiştir. Planda yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altında olan grupların fırsatlara erişimlerinin kolaylaştırılarak ekonomik ve sosyal hayata dâhil olmalarını sağlamak ve artırmak, bu kapsamda yaşam kalitelerinin artırılması, gelir dağılımının düzeltilmesi ve yoksulluğun azaltılmasının temel amaç olarak benimsendiği ve sosyal yardım ve hizmet alanındaki istihdam bağlantılı bir sistemin oluşturulmasının amaçlandığı belirtilmiştir. Bu kapsamda yoksulluğun azaltılması ve gelir dağılımının iyileştirilmesinde sosyal yardım ve hizmet ağırlıklı bir politikanın benimsendiği görülmüştür. Plan döneminde özellikle mutlak yoksulluk sorununun çözülmesinin hedeflendiği vurgulanmıştır. Vergi politikasında ise, bir önceki kalkınma planı ile benzer şekilde vergi tabanının genişletilerek vergilemenin daha adil olmasının sağlanması amaçlarının benimsenmesi, bu konuda istenen ölçüde iyileşme sağlanamadığı yönünde kanıya varılmaktadır (Yıldırım, 2021, s. 62-63).

Onuncu Kalkınma Planı'nda görelî yoksulluğa yoğunlaşma gerekliliği ve mutlak yoksulluğun en az düzeye düşürülmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla yoksulluğun ve bireylerin gelir dağılımında yaşanan adaletsizliğin, vergi ve sosyal harcamalar vasıtasıyla azaltıcı gücünün artırılması ve ortadan kaldırılması gerekliliğine vurgu yapılmıştır (Özsoy, 2019, s. 109).

1.7.3. On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)

On Birinci Kalkınma Planı'nda bir önceki planla benzer şekilde Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum başlığı altında İstihdam ve Çalışma Hayatı, Eğitim, Sağlık, Sosyal Hizmetler, Sosyal Yardımlar ve Yoksullukla Mücadele başlıklarına yer verilmiş olup, doğrudan yoksullukla mücadeleye yönelik ve yoksullukla mücadeleyi destekleyici yönde hedeflere yer verildiği görülmüştür. Özellikle yoksul kesimlerin istihdam edilebilirliği vurgulanmış ve sosyal yardımlardan faydalanan yoksul kesimin çalışabilecek durumda olanların istihdam edilmesinin sağlanması amacına yer verilmiştir. Bu noktada planda yoksul olarak önceki planlardakine benzer şekilde çalışmayan ve istihdamda olmayan kişilerin ele alındığı düşüncesi ağırlık kazanmaktadır. Vergi politikası kapsamında ise gelir dağılımını düzenleyici politikalar çerçevesinde verginin tabana yayılması, doğrudan vergilerin payının artırılması, vergilemede adaletin sağlanması amaçlarına yer verilmiştir. Bu noktada daha etkin politikalara gereksinim olduğu kanısına varılmakla birlikte, asgari ücrette iyileşme sağlandığı belirtilmiş, asgari ücretin vergi dışı bırakılması yönünde bir düzenlemeye yer verilmemiştir (Yıldırım, 2021, s. 63).

On Birinci Kalkınma Planında Yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altında bulunan bireylerin imkânlarla ulaşımının basitleştirilmesi vasıtasıyla ekonomik ve sosyal yaşama katılımının artırılması gerekliliği amaçlanmıştır. Hayat standardının artırılması, bireylerin gelir dağılımında yapılacak olan düzenlemeler ile yoksulluğun düşürülmesi hedeflenmektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019, s. 147).

On Birinci Kalkınma Planında, ekonomik ve sosyal kaynaştırarak bölgelerin rekabet gücünü artırarak önceki planlarında bahsedilen bölgeler arası gelişmişlik düzeyleri arasındaki farkların düşürülmesi amacı tekrarlanmıştır. Planda önceki

yılların planlarında da geçen bölgeler arası gelişmişlik farkını düşürülmesi ifadesi tekrar geçmesi önceki yıllarda gerçekleştirilen politikalarda aksaklıklar ve yanlışlar olması sebebiyle başarı sağlanmadığı düşünülmektedir. Düzenli kalkınma sağlanması ile bölgeler arası yaşanan eşitliğin gerçekleştirilmesi amacına varılamamasının nedeni olarak yıllardır devam eden sorunlar, tutarlılığı ve sürekliliği olmayan politikaların varlığından söz edilebilir. Bölgeler arası eşitsizliği hesaplayacak bir istatistik birimin kurulması gerekliliği hedefi de mevcutta var olan bölgesel eşitsizliği hesaplayacak dataların bulunmadığını bu nedenle de amaçlanan hedeflere ulaşp ulaşmadığımızı anlamamızı bilmememize neden olmaktadır. Planda hedeflenen en fazla gelire sahip bölgenin birey başına düşen gelirinin, en az gelire sahip bölgenin kişi başına gerçekleşen gelire oranının % 4,2'den %3,8'e düşürülmesi amacı, planda gerçek oranda düşme taahhüt etmiştir. On Birinci Kalkınma Planı sonunda bölgeler arası gelişmişlik düzeyinde yaşanan farkta bir düzelme olmayacağı ve dengeli kalkınma amaçlarına erişmenin bu plan sonu itibariyle olmayacağını yansıtmaktadır (Batuhan ve Kodaz, 2020, s. 89).

1.8. Türkiye’de Orta Vadeli Programlarda Yoksullukla Mücadele

DPT’nin düzenlemiş olduğu 2006-2008 yılları arasındaki birinci orta vadeli programda yoksulluğa ve sosyal dışlanmaya uğramış bununla beraber bu tehlike bulunan kişiler ve hane halkının mali ve sosyal yaşama aktif bir şekilde katılımını artırılması ve hayat standartlarını artırarak toplumsal dayanışmanın sağlanması programın temel amacını oluşturmaktadır. Tüm nüfusun içine alan ve dezavantajlı hane halklarını toplumla bütünleştiren bir sosyal koruma sisteminin yapılması, kamu kesiminin vermiş olduğu hizmetlere erişimin kolaylaştırılması, göç edenlerin toplumla kaynaşmasının gerçekleştirilmesi vurgulanmıştır. Ayrıca bu hususlarda toplumundaki herkesin görevi olduğu belirtilmiştir. Sosyal yardımlar sağlanırken, yoksulluk kültürünün meydana gelmesini önleyici, istihdam olanaklarını çoğaltıcı bununla birlikte muhtaç haldeyken üretici ve bireylerin kendi yaşamlarını kendi sürdürebileceği çalışmalara öncelik verilmesi gerektiği yer almıştır (DPT, 2006, s. 11).

2007-2009 yılları arasında uygulanan ikinci orta vadeli programda birinci programdan farklı olarak eğitim, sağlık ve kamu otoritesinin sağladığı diğer sosyal

hizmetlerin herkes tarafından kolaylıkla erişebilir ve adaletli bir şekilde faydalanabileceği bir duruma getirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Sosyal koruma sisteminin tüm nüfusu içine alacak şekilde, dezavantajlı kesimi de topluma entegre edilmesi gerekliliği ifadelerine yer verilmiştir. Yoksulluğun azaltılmasına için gerekli hizmetler, yoksulluk kültürünün meydana gelmesini engelleyici ve yoksul bireylerin üretici boyuta geçmesini yönelik olması gerekliliği üzerinde durulmuştur (DPT, 2006, s. 11-12).

2008-2010 yılları arasında uygulanan orta vadeli programların üçüncüsü olan programda yoksulluğun düşürülmesine için gerekli hizmetler, yoksulların durumuna göre artırılarak yoksulluk kültürünün şekillenmesini engelleyici boyutta olması gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Tarımda yaşanan yapısal dönüşümün meydana getirdiği yoksul gruplar için tarım dışı faaliyetlerde gelir artırıcı ve girişimci olmayı özendirici programların desteklenmesi gerekliliği yer verilmiştir (DPT, 2007, s. 40).

2009-2011 yılları arasında uygulanan orta vadeli programların dördüncü olan programda yoksulluğun düşürülmesine yönelik hizmetler, yoksulların durumuna uygun olarak artırılarak yoksulluğun başka nesillere aktarımına ve yoksulluk kültürünün doğmasını önleyici yapıya sahip olması düşünülmüştür. Yoksullardan çalışamayacak durumda olanların sistemli yardım programlarından faydalanması sağlanacak, üretici olabilecek yoksulların ise istihdam edilebilirliklerinin arttırılması hedeflenmiştir (DPT, 2008, s. 49-50).

2010-2012 yılları arasında uygulanan beşincisi orta vadeli programda dördüncü kalkınma planından farklı olarak dezavantajlı kesimler için eğitim, sağlık, istihdam ve sosyal güvenlik gibi başlıca hizmetlerin ulaşılabilirliğinin güçlendirilmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur. Yoksulluğu düşürmeye amacıyla yapılan transferler daha işler hale gelmesi gerekliliğinden bahsedilmiştir (DPT, 2009, s. 29).

2011-2013 yıllarında uygulanan altıncısı orta vadeli programda gelir dağılımı, sektör ile ilgili politikalar ve transferler vasıtasıyla düzenleneceği planlanmıştır. Bununla birlikte dezavantajlı kesim için eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik gibi asgari hizmetlere ulaşımın ve iş olanaklarının artırılacak ve özürliülerin ekonomik ve sosyal yaşama katılmalarını artırmak için sosyal ve fiziki çevre koşullarının düzenlenmesi

gerekliliğinden söz edilmiştir. Yoksullardan çalışabilecek olanlara için sosyal yardım ve hizmetler, yoksulluk kültürünün meydana gelmesini önleyici ve yoksul kesimin üretken olmasını sağlayıcı nitelikte olması gerekliliği düzenlenmiştir. Bununla birlikte yoksulların çalışamayacak durumda olanları ise düzenli sosyal yardımlarla desteklenmesi üzerinde durulmuştur (DPT, 2010, s. 45-46).

2014-2016 yıllarında uygulanan dokuzuncu orta vadeli programda, yoksul gruplara istihdam sağlanmasına yönelik çalışmaların artırılması ve yoksul kesimin üretken duruma geçirilmesine yönelik olarak sosyal yardım-istihdam bağlantısı güçlendirilmesinden bahsedilmiştir. Bu bakımdan, Türkiye uluslararası değer statüsünde üst seviyelere ulaşarak, yüksek gelir grubu ülkeler arasına gelmiştir. Bunun yanında mutlak yoksulluk problemini gidermiş ve gelir dağılımını seviyesini iyi bir konuma gelmiş bir ülke haline gelmesi amaçlanmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda ülkenin büyüme hedeflerinin daha ileri, istikrarlı ve sürdürülebilir bir yapıya çıkması, rekabet gücünün ve toplumun refah düzeyinin artırılması için gerekli tedbirlerin alınması istenmiştir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013, s. 19-48).

2018-2020 yıllarında uygulanan on üçüncüsü orta vadeli programlarda yoksulluk ve sosyal dışlanma riski durumunda olan kişi ve toplulukların fırsatlara ulaşımının basitleştireler sağlanması ekonomik ve sosyal yaşama katılımlarının sağlanması; üretimi, istihdamı ve sürdürülebilir kalkınmayı güçlendireceği vurgulanmıştır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2017, s. 45).

2020-2022 yıllarında uygulanan orta vadeli programın temel hedefi dengeleme, disiplin ve dönüşüm vizyonu ile oluşturulan 2019-2021 Yeni Ekonomik Programı içinde fiyat istikrarının sağlanması, finansal istikrar ve cari işlemler dengesinde son bir yılda ulaşılmış olan mevcut kazanımların devam ettirilebilmesi, üretim ve verimlilik önceliğinde, sürdürülebilir büyüme ile adaletli paylaşımın sağlanması için ekonomide değişimin gerçekleştirilebilmesini amaçlamaktadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019, s. 4).

2023-2025 yılları uygulanan orta vadeli programda gelirler politikası fiyat istikrarını ve gelir dağılımını sağlayacak bir biçimde para ve maliye politikaları ile uyum içerisinde belirlenecektir şeklinde ifade edilmektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2022, s. 21).

SONUÇ

Yoksulluk, yalnızca az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin değil gelişmiş olan ülkelerinde çözüm bekleyen sorunların başında gelmektedir. Yoksulluk için maddi yetersizlikler olarak kısa bir tanım yapılabilirken yoksulluğun literatürde tek bir tanımı olmadığı gibi tek bir sebebi de bulunmamaktadır. Yoksulluğun nedenleri ülkelerin yaşadığı sorunlar ve bireylerin yaşam koşullarıyla ilgilidir. Bu nedenle yoksulluk konusunda ilk adım, kimin yoksul kimin yoksul olmadığına yönelik tespitin yapılması sorununun çözülmesidir. Bu sürecin belirlenmesiyle birlikte ortaya çıkacak olan yoksulluk türüne göre değerlendirilme yapmak gerekmektedir. Bu bağlamda, örneğin Sahra Altı Afrika Ülkeleri için mutlak yoksulluk ile mücadele yapılması gerekli olacakken, Avrupa Ülkeleri için göreceli yoksulluk ile yürütülecek olan mücadele daha doğru bir politika olacaktır. Bu sebepten ötürü yoksulluk türünün farklı olması nedeniyle yürütülecek yoksullukla mücadele politikaları da farklı olacaktır.

Dünyada ve Türkiye’de yoksulluk profilleri ve gelir dağılımı incelendiğinde gelir dağılımındaki eşitsizliklerin yoksulluk üzerinde etkisi görülmektedir. Gelir ve servet eşitsizliklerinin odak alındığı Dünya Eşitsizlik Raporları, yüksek gelir grubuna dâhil ülkelerde (İskandinav Ülkeleri gibi) gelirin nispeten eşit dağılım gösterdiğini söylemektedir. Ancak istisnai olarak Amerika gibi yüksek gelire sahip bazı ülkelerde yüksek gelir eşitsizliklerinin bulunduğu da yer vermektedir. 2022 yılı Raporu Türkiye için yıllık gelirin en üstteki %10’luk kesimin, en alt %50’lik gruptan 23 kat daha fazla kazandığını ifade etmektedir. Türkiye’de nüfusun yaklaşık %40’ının asgari ücretle geçindiği göz önünde bulundurulursa, nüfusun en çok kazanan kesiminin en az kazanan kesiminden 23 kat daha fazla milli gelirden pay almakta olduğu görülmektedir. Türkiye’de konjonktürel dalgalanmalar döneminde gelir grupları arasındaki makasın giderek açıldığı gözlemlenmektedir. Ayrıca ülkemizde Gini katsayısının önceki yıllara kıyasla kriz dönemlerinde artış göstermektedir. Türkiye için 2007 yılında 0,38 olarak gerçekleşen Gini Katsayısı, 2008 Dünya Ekonomik Krizi yaşandığında 0,40 olarak, 2009 yılında ise 0,41 olarak gerçekleşmiştir. Küresel krize karşı alınan tedbirlerin ekonomiye olumlu yansımaları neticesinde 2014-15 yıllarında Gini katsayısı 0,39’a gerilemektedir. 2016-18 arasında

0,40 olarak gerçekleşen Gini katsayısı, 2020 yılında yaşanan Küresel Pandemi Krizi'nin etkisi ile 0,41'e yükselmiştir. Kriz dönemlerinde ülkede üretim seviyesinin düşmesi (istihdamın daralması, işsizliğin artması gibi) en çok emek faktörünün dezavantajına etki etmektedir. Gelir dağılımının en kırılgan halkası olan özellikle sabit ücretli çalışanlar eşitsizliğe en çok maruz olan kesim olarak karşımıza çıkmaktadır. Pandemi Krizi ile Türkiye'de artan sosyal harcamalar bütçe açıklarının artmasına neden olmuştur. Bütçe açıkları neticesinde artan borç yükü ve küresel ölçekte de var olan enflasyonist baskının ülke içerisinde daha derin hissedilmesine neden olmaktadır. Küresel kriz ile ulusal para birimin değer kaybetmesi, enerji ve hammadde de dışa bağımlılığı yüksek bir ülke olmamız bakımından reel üretimde düşüşleri tırmandırmıştır. Bu ise zincirleme olarak emek talebini azaltarak ülkede yaşayan alt gelir grubu aleyhine gelir adaletsizliğini körüklemiştir. GSYİH oranlarının yüksek olduğu dönemlerde de yoksulluk oranlarının yüksek olması Türkiye'de gelir dağılımında adaletsizliğin bir göstergesi olarak ifade edilmektedir. Türkiye'de yoksulluk ve gelir dağılımı adaletsizliklerinin giderek artmasıyla birlikte hükümetlerin özellikle sürdürülebilir bir büyüme sağlaması gerekmektedir.

Ülkemizde hükümetler sağlık harcamaları, sosyal yardım harcamaları, sosyal güvenlik politikaları, eğitim harcamaları, vergi politikaları ve yoksullukla mücadele stratejileri ile gelir dağılımına müdahaleler de bulunmaktadır. Günümüz Türkiye'sinde yoksullukla mücadelede hem dolaylı yaklaşım hem de doğrudan yaklaşım uygulamaları bulunmaktadır. Bunun en önemli örneği SYDTF olarak gösterilmektedir. Ülkemizde yoksullukla mücadele açısından sosyal yardımlaşma kurumları yaygınlaştırılmalı, konut, okul, sosyal ve sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması gerekmektedir. Kriz dönemlerinde alınan ekonomik ve sosyal tedbirler yoksullukla mücadelede kısmen başarılı sayılmaktadır. Ancak büyüme hızında yakalanan ivmenin süreklilik arz etmesi gelirin adaletli bir şekilde yoksul kesimlere dağıtılması açısından büyük önem taşımaktadır. TÜİK verilerine göre Türkiye'de gelir dağılımında yapılan iyileşme politikaları ile sosyal koruma harcamalarının payında artışlar olmaktadır. Sosyal koruma harcamalarının artırılması ile 2008 Küresel Krizinin ve 2019 Küresel Covid-19 Pandemi Krizinin olası olumsuz etkilerinin düşük düzeyde kalması amaçlanmaktadır.

Ülkemizde 2008-2021 arasında en zengin kesimin gelirden aldığı pay ortalama %46-47 civarında gerçekleşirken, en yoksul en yoksul kesimin gelirden aldığı pay %5-6 civarında gerçekleşmektedir. Yoksullukla mücadelede kamu harcamalarının yanında maliye politikasının argümanlarından biri olan vergi politikalarının Türkiye’de gelir dağılımı eşitsizliğinin giderilmesinde dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise dolaysız vergilerin vergi gelirleri içindeki oranı olmalıdır. Ayrıca ödeme gücü ilkesi çerçevesinde vergi sistemlerinin ücret geliri lehine düzenlenmesi, en az geçim indirimi uygulaması, artan oranlı vergilerde yapılandırılmaya gidilmesi gibi düzenlemelere gidilmelidir. Vergi sistemi gelir, kazanç ve servet üzerinde yoğunlaştırılarak vergi yükü alt gelir grubundan üst gelir grubuna kaydırılmalıdır. Bunun yanında vergi sisteminin lüks tüketimler üzerinden daha çok vergilendirilmesi gerekmektedir.

Yoksullukla mücadele kapsamında kronik bir hal alan işsizlik problemine karşı spesifik projeler de geliştirilmektedir. Böylece potansiyel işgücünün tamamının aktif işgücüne katılması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda vatandaşlara kendi işlerini kurmalarını sağlayan programlar, mesleki eğitim kursları, işbaşı eğitim kursları, kadınlara yönelik programlar, mikro krediler gibi pek çok olanak sağlanmaktadır. Kalkınma planları doğrultusunda Türkiye’de yoksulluk ve sosyal dışlanma riskini en alt düzeye indirmek hedeflenmektedir.

Yoksullukla mücadele konusunda dünyada ve Türkiye’de yeni düzenlemeler ve politikaların getirilmesi, uluslararası kurum ve kuruluşların bir araya gelerek program ve politikalar ortaya koyarak yoksulluğun en aza indirilmesi için gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir. Dünya çapında BM, DB ve IMF’nin Türkiye’de benzer yardım kuruluşları yoksulluğu azaltma adına birtakım önlemler ve incelemeler yapmaktadır. DB ve IMF yoksullukla mücadelede daha çok parasal gelir konusuna önem verirken, UNDP sağlık, özgürlük, saygınlık gibi insani sosyal gelişme konularına yapılacak politika ve tedbirlere öncelik göstermektedirler.

Yoksullukla mücadelede bölgesel yoksulluk politikaları oluşturulmalı bu bölgeler öncelik sırasına göre belirlenmeli öncelikle öncelikli bölgelerdeki yoksul sayısı azaltılmalıdır. Bölgesel yoksulluk özellikle Türkiye’de kent ve kırsal olarak ayrılmakta ve oranlar buna göre çeşitlilik göstermektedir. Kentsel yoksulluk ve

Kırsal yoksulluk arasında kırsal yoksulluğun yüksek olduğu görülmektedir. Bu nedenle kentsel ve kırsal kesimi aynı anda ve eşit şekilde destekleyecek politikalar üretilmesi gerekmektedir. Bölgeler arasındaki tutarsızlıkların en aza indirilmesi için devlet bu bölgelerde kamu yatırım harcamalarını daha da artırması gerekmektedir. Kırsal kesimde yoksulluğa engel olmasını sağlayacak, sosyal ve ekonomik hizmetlere erişimi kolaylaştıracak, sistemli olan, bütünü kapsayan, kapsamlı olan, esnek bir yapıda olan ve yenilikçi politikalar oluşturulması gerekmektedir. Kentsel ve kırsal kesim arasındaki gelirlerinde farkı açmadan gelirlerinin artması sağlanırsa nihai hedef yani yoksullukla mücadelenin gerçekleşmesini sağlanabilmektedir. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde görülen büyük şehirlere göç hareketleri sonrası, başta kiralar, ev fiyatları artmak da bu durumu diğer mal ve hizmetler takip etmektedir. Bu da hem orada ikamet eden yerli halkın hem de göçle gelen insanların yaşam kalitesini ve refahını düşürmekte yoksul sayısını artırmaktadır. Bu bağlamda ülke nüfusunun coğrafi açıdan adil dağılımını sağlayıcı politikalar üretilmeli yatırımlar öncelikli bölgelere kaydırılmalıdır.

Türkiye’de yoksulluk sorunu için dar ve geniş düzeyde birçok politikalar oluşturulmuştur. Devletin sağladığı sosyal güvenlik tedbirleri ile korunmasız durumda olan ve kimsesiz durumda olan yoksul insanları sosyal korunma altına alınması, ücretsiz eğitim ve sağlık hizmetleri, barınmanın sağlanması, gıda ihtiyaçlarının giderilmesi, ayni ve nakdi yardımlar yapılması STK’lar ve kamu hizmetleriyle de her yurttaşın hizmetlere ulaşmasını kolaylaştırmak ve sağlamak için yapılan uygulamalardır. Dünya piyasalarıyla uyumlaştırılmış tarım kesimine desteklemeye yönelik uygulamalardır. Genç bireylere yönelik getirilen meslek edinme kurslarının artırılması, engelli bireyler için getirilen yasalarla bu bireyleri istihdam, eğitim gibi kısımlara alınması için gerekli çalışmalara öncelik verilerek, yaşlı ve kimsesizlere kişilere yönelik bakım evlerinin ve hizmetlerinin artırılması gibi uygulamalar yapılmasıdır. Türkiye’de yoksullukla mücadelede kişilerin sosyal yaşama ve işgücüne aktif olarak katılımını bunun yanında topluma uyum sağlamasına için yoksulların refah seviyesini artıran yenilikçi politikalar sağlanmıştır.

Devlet tarafından sosyal yardım hizmetlerinin bireylere aktarılması için birçok koşul belirlenmiştir. Bu koşulların en başında bireylerin çalışmaması,

herhangi bir gelirinin olmaması ve herhangi bir sosyal güvenliğe sahip olmaması gelmektedir. Türkiye’de yardımların verilme koşulları bu sebeplerden dolayı çalışan ancak yoksulluk sınırının altında yaşayan çalışan yoksul bireyleri kapsamamaktadır. Bununla beraber Türkiye’de yoksul olan bireylere yapılmakta olan yardımlar, bir şekilde o bireylere gerektiği kadar fayda sağlamakta ancak süreklilik taşınamaması, yoksulluğu yaşayan bireylerin yaşamına geçici olarak katkı sağlamaktadır. Yoksullukla mücadele konusunda ülke içinde yürütülen sosyal yardım program ve projelerinin birlikte, ülkedeki yoksulluğu düşürmek için farklı ülkelerde kabul görmüş ve etkin yoksullukla mücadele politikalarının yararlanılması gerektiğinde bu politikaların mevcut olan ülke koşullarına uyarlanarak hayata geçirilmesi gerekmektedir. Yoksullukla mücadelede insanların güçlendirilmesi sağlanmadığı zaman, bireyler sosyal yardımlara bağlı yaşamlarını sürdürmek zorunda kalacaklarından dolayı uzun süreli bir kazanım elde edilmesi söz konusu olmayacaktır.

Türkiye’de yoksulluk oranlarının düşürülmesi ve gelir dağılımındaki adaleti sağlamak için uygulanan politikalar kalkınma planlarında yer almaktadır. Değişik yıllarda ve o günün ekonomik, siyasal ve sosyal etkilerine göre uygulanan bu planların, yoksulluk profilinin kapsamlı ve net olarak belirlenmesi gerekmektedir. Yoksulluğa yol açan ana sebepleri ve süreçleri belirlemeyi amaç edinen detaylı bir yoksulluk incelemelerinin yapılarak kalkınma planları ve orta vadeli programların oluşturulması gerekmektedir. Belirlenen politika ve hedeflerin belirlenirken kısa dönemli ve kısa vadede günü kurtaran bir tutum yerine uzun vadeli, tümümü kapsayan, yoksulluğun kaynağıyla ve yapısal sebepleriyle mücadele eden bir tutum geliştirmek gerekmektedir.

Yoksullukla mücadelede edilirken devletin tek başına çabası yeterli gelmeyecektir. Bunun için dernek ve vakıflar gibi STK’lar ile birlikte koordineli bir şekilde yapılan yardım ve iyileştirmelerin daha etkin daha hızlı sonuçlar elde edileceği şüphesizdir. Bunun için de yeterli şekilde STK’lara söz hakkı verilmesi birlikte hareket edilmesi gerekmektedir.

Covid-19 Pandemisiyle beraber zengin ile yoksul arasındaki gelir dağılımındaki uçurum artış göstermiştir. Dünya Covid-19 Pandemi Krizinin

ekonomideki olumsuz etkilerinin, çalışan yoksul kesimin üzerindeki etkilerinin daha da artacağı söz konusu olması sebebiyle sosyal yardım ve desteklerinin verilme şartlarının çalışan yoksulları görmezden gelecek şekilde oluşturulması çalışan kesiminde yoksulluk yaşamasına neden olacaktır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde gelir dağılımında adaletin sağlanması ve yoksulluğun ortadan kalkması için öncelikli olarak reel üretime dayalı bir ekonomik yapılaşmanın benimsemesi gerekir. Üretkenlik sağlanmıyorsa yoksullukla mücadelede ekonomik büyümenin esası olan insan faktörü konması sağlanmış demektir. Üretime yönelik teşvikler artırılmalı faize dayalı sistemden vazgeçilmelidir. Zira reel üretim sonrası hem sermaye sahibi hem de üretimde katılanlar kazanç elde etmektedirler, oysa paradan para kazanmaya yönelik bireyler sadece kendisi kazanmakta bu sayede daha fazla kazanç ederken gelir dağılımı açısından toplumdan belirgin bir şekilde gelir dağılımında adaletsizlik yaşanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, R. (2013). *Yoksullukla Mücadele ve Üçüncü Sektör*. Altınpost Yayınları, Ankara.
- Açıkgöz, R., & Yusufoglu, Ö. Ş. (2012). Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 76–117.
- Akalın, M. (2016). Sosyal Konutların Türkiye'nin Konut Politikaları İçersindeki Yeri ve Toki'nin Sosyal Konut Uygulamaları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26 (1), 107–123.
- Akçakaya, M. (2009). *Türkiye’de Bölgesel Yoksulluk*. İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Aktan, C. C., & Vural, İ. Y. (2002a). Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri. *Hak-İş Konfederasyonu Yayınları*, 99–102
- , C. C., & Vural, İ. Y. (2002b). Makro-Ekonomik Politikalar, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk. *Hak-İş Konfederasyonu Yayınları*, 20(4), 99–102.
- Aktaş Kaya, G. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Gelir Dağılımı, Yoksulluk ve Sosyal Politikaların Evrimi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Akyıldız, Y. (2019). İşsizlik ve İŞKUR’un Aktif İstihdam Politikaları. *Akademik Bakış Dergisi*, (71), 94–119.
- Albayrak, Ş. G. (2022). 2005 Yılı Sonrası Türkiye’de Yoksulluk Üzerine Bir Değerlendirme. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 9 (1), 72–86.
- Apak, S., & Uçak, A. (2007). Ekonomik Büyümenin Anlamlılığı ve Gelişmişlik: Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir İnceleme. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 57–65.
- Aras, A. (2012). *Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk (Sakarya İli Kentsel Alan Örneği)*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Arpacıoğlu, Ö. (2012). *Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele*. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Arpacıoğlu Özdemir, Ö. (2018). *Yoksullukla Mücadelede Kamu Kurumu ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü*. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- As, İ. (2017). Yoksulluğun Küreselleşmesi ve Sivil Toplum Kuruluşları. *Fırat Üniversitesi. İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 1(1), 31–66.

- Atmaca, Z. (2019). *Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelede Eğitim Politikaları*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ay, B. (2015). *Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredi Uygulamalarının Etkinliği: Gaziantep İli Örneği*. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ay, H., ve Haydanlı, M. L. (2017). Vergi Yüğü Ekseninde Toplumsal Yapının Gelir Dağılımı ve Yoksullukla İlişkisi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3), 136–153.
- Aydın, M., & Türgan, T. (2011). Yoksullukla Mücadelede Vergi Politikası ve Türkiye. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(1), 249–274.
- Aygen, M. (2016). Türkiye’de Yoksulluk Ve Sosyal Yardım Yaklaşımı Üzerine: Elazığ Örneği. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 4(8), 150–179.
- Aytaç, A., ve Hatıplı, M. (2013). *Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Özgün Yapısı ve Yoksullukla Mücadele*. Paradigma Akademi Yayınları, Ankara.
- Ayyıldız, S. (2010). *İşsizlik ve Yoksullukla Mücadelede Mikrokredi Uygulması ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Balun, B. (2021). Covid-19’un Türkiye’deki Sosyal Yardım Anlayışına Etkisi. *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 8(74), 2307–2318.
- Banazılı, A. M., & Ozan, M. S. (2019). Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Politikaları Kapsamında Sivil Toplum Kuruluşları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(43), 675–688.
- Batuhan, T., ve Kodaz, İ. (2020). On Birinci Kalkınma Planında Kentleşme ve Çevre Politikaları. *Şehir Araştırmaları Dergisi*, 75–94.
- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı. (2009). *Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Komisyonu Raporu*. Kentleşme Şurası 2009, 1–113.
- Bayram, E. (2013). *Sosyal Yardımların Yoksulluk Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği*. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bildirici, Z. (2011). *Avrupa Birliği’nde Yoksullukla Mücadele ve Türkiye’nin Uyum Sürecindeki Yeni Uygulamaları*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bilgiç, D. (2020). *Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk: Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Etkileri*. Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Bolayır, S. (2007). *Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Cerev, G., ve Yenihan, B. (2018). *Yoksulluk Farklı Boyutlarıyla.* Dora Yayınları, Ankara.
- Çakır, M., ve Aldemir, Ş. (2001). Yoksulluğun Küresel Boyutları. *Avrupa Araştırma Dergisi*, 9(2), 175–200.
- Çakmak, E. (2020). Türkiye’de İşsizlik Sigortası Uygulamaları. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 0817, 1–22.
- Çalışkan, Ş. (2010). Türkiye’de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (59), 89–132.
- Çelik, A. (2004). AB Ülkeleri ve Türkiye’de Gelir Eşitsizliği: Piyasa Dağılımı-Yeniden Dağılım. *Çalışma ve Toplum Dergisi*.
- Çelik, K., Vural, İ. Y., ve Tuncer, G. (2017). Dünya’da ve Türkiye’de Yoksulluğun Genel Görünümü: 2002 Sonrası Döneme İlişkin Bir İnceleme. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (5), 41–79.
- Çelik, Ş. Ç. (2022). Covid-19 Pandemisi Sonrasında Maliye Politikaları Uygulamaları : Türkiye Özelinde Bir Değerlendirme. *İslam İktisadi Araştırmaları Dergisi*, 2, 4–27.
- Çeştepe, H., ve Genç, Ö. (2011). Bretton Woods Kuruluşlarının Yoksullukla Mücadele Yaklaşımları ve Stratejileri. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14), 51–74.
- Çoşkun, S., ve Tireli, M. (2008). *Avrupa Birliğinde Yoksullukla Mücadele Stratejileri ve Türkiye.* Nobel Yayınları, Ankara.
- Demet, Y. C. (2008). Asgari Geçim İndirimi ve Asgari Ücrete Getirilen Vergi İstisnasının Karşılaştırmalı Analizi. *İş ve Hayat Dergisi*, 137–155.
- Didinmez, İ. (2021). Yoksulluk ile Mücadelede Vergi Politikalarının Rolü. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 292–312.
- Doğan, E. (2014). *Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi.* Kalkınma Bakanlığı, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- DPT, (2001). *Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu.* Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Raporu, Ankara.
- , (2007). *Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu.* Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), Ankara.
- , (2010). *Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu Türkiye 2010.*
- , (1967). *Kalkınma Planı İkinci 1968-1972.*
- , (1972). *Kalkınma Planı Üçüncü 1973-1977.*
- , (1978). *Kalkınma Planı Dördüncü 1979-1983.*
- , (1984). *Kalkınma Planı Beşinci 1985-1990.*
- , (1984). *Kalkınma Planı Beşinci 1990-1994.*

- , (2006). *Orta Vadeli Program 2006-2008*.
- , (2007). *Orta Vadeli Program 2007-2009*.
- , (2008). *Orta Vadeli Program 2008-2010*.
- , (2009). *Orta Vadeli Program 2009-2011*.
- , (2010). *Orta Vadeli Program 2011-2013*.
- Dumanlı, R. (2002). Türkiye’de Yoksulluk Sorunu ve Boyutları. *Hak-İş Konfederasyonu Yayınları*, 1–44.
- Durmuş, S., ve Şahin, D. (2020). Covid- 19 Küresel Salgında Dünyada ve Türkiye ’ de Uygulanan Ekonomi Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme. *Turkish Studies*, 15(4), 923-943
- Ekşi, H., (2019). *Türkiye’de Gelir Dağılımının Yapısı ve Yoksullukla Mücadele Yöntemleri(1980-2017 Dönemi)*. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Emin, E., (2018). Küresel Adaletsizlik Dünya Yoksulluk ve Eşitsizlik Raporu. *İnsani Yardım Vakfı*.
- Ensari, S., (2010). TÜİK’in Yoksulluk Analizleri Üzerine. *Maliye Finans Yazıları*, (87), 9–15.
- Erdem, I., (2006). Avrupa’da Asgari Gelir Uygulamaları. *Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu*, İstanbul.
- Eroğlu, E., (2010). *Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluğu Önlemeye Yönelik Uygulanan Kamusal Politikaların Değerlendirilmesi*. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Erol, N., (2008). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları*. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ertekin, Ş., & Hayat, E. (2022). Kamu Sosyal Harcamalarının Yoksulluk Riski Üzerindeki Etkisinin Ekonometrik Analizi. *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 79–91.
- Es, M., & Güloğlu, T. (2004). Bilgi Toplumuna Geçişte Kentlileşme ve Kentsel Yoksulluk: İstanbul Örneği. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(8), 79–93.
- Esenyel, C., (2009). *Türkiye ’ de ve Dünyada Şartlı Nakit Transferi Uygulamaları*. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Gedikoğlu, G., (2015). *Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele: Biga Örneği*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Gencer, İ., (2019). *Dünyada ve Türkiye’ de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları*. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

- Günaydın, İ., & Yıldız, B. (2016). Vergi Politikası ile Yoksulluk Azaltılabilir mi? *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 5(9), 90–104.
- Gündoğan, N. (2008). Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele. *Ankara Sanayi Odası Dergisi*, 42–56.
- Gündüz, A. Y. (2006). Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Üzerine Bir İnceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(15), 34–55.
- Gürsel, S., vd, (2000). *Türkiye’ de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk - Avrupa Birliği ile Karşılaştırma*. Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği. Lebib Yalkın Yayınları, İstanbul.
- Gürses, D., (2007). Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(1), 59–74.
- Hız, G., (2014). Yeni Dünya Düzeninde Yoksulluğun Değişmeyen Yüzü ve Asgari Ücret. *Mesleki Bilimler Dergisi*, 3(2), 162–172.
- İlman, T., (2014). *Türkiye’ de Yoksullukla Mücadelede Fonlar*. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- İncedal, S., (2013). *Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları ve Müdahale Araçları*. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanlık Tezi, Ankara.
- İnceler, D., (2019). *Kentsel Yoksulluk: Sivas İli Örneği*. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- İslamoğlu, E., Yıldırım Alp, S., & İyem, C. (2017). Türkiye’de Çalışan Yoksullar Olarak Abdallar: Kırşehir İlinde Bir Araştırma. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 15(30), 463–479.
- Kabaş, T. (2006). A. Sen’in Kapasite Yaklaşımına Göre Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları. *Ekonomik Yaklaşım*, 17(60–61), 77–92.
- , T., (2007). Yoksulluğun Çok Boyutlu Olarak Ölçülmesi ve Ülkeler Arasında Yoksulluk Sıralamalarının Yapılması. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 375–394.
- , T., (2010). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Yolları*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Kale, H. T., (2007). *Bölgesel Yoksulluk ve Farklılaştırılmış Politika Önerileri*. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kalkan, F., (2020). *Yoksullukla Mücadelede Vatandaşlık Geliri (Asgari Gelir)*. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Karaaslan, İ., (2015). Avrupa Birliği Uygulamaları Çerçevesinde Türkiye için İstihdam Odaklı Asgari Gelir Desteği Arayışları. *İnsan ve İnsan Dergisi*, 2 (3), 18–36.
- Karaca, C., (2014). Uygulanan Para ve Maliye Politikaları Açısından Geçmiş Krizler ve 2008 Küresel Ekonomik Krizin Karşılaştırmalı Analizi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 263–286.
- Karacan, R., (2017). *Kapitalist Ekonomide Gelir Dağılımı ve Yoksulluk (Türkiye Örneğiyle)*. Yalın Yayıncılık, İstanbul.
- Karakoyun, İ., (2008). *Türkiye’de 1980 Sonrasında Uygulanan Yoksullukla Mücadele Programları: Sosyal Riski Azaltma Projesi (Srap) Örneği – Aydın İli Uygulaması*. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Kartal, N., ve Demirhan, Y. (2014). Türkiye’de Kentsel Yoksulluğun Kırsal Nedenleri ve Çözüm Önerileri Üzerine. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(2), 131–151.
- Kaya, E. (2009). *Yoksullukla Mücadelede Avrupa’nın ve Türkiye’nin Sosyal Yardım Modeli*. T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi.
- Kasapoğlu, M. M. & Murat, S., (2018). Aktif İstihdam Politikaları ve Türkiye’de İşkur Tarafından Uygulanan Aktif İstihdam Politikalarına Güncel Bir Bakış. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- Kesebir, M., (2018). 2008 Küresel Finansal Kriz ve Bu Krizin Türkiye’deki Ekonomik Göstergelere Etkisi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 531–538.
- Koca, M., (2015). Sosyal Dışlanma Sorunu ve Asgari Gelir Desteğinin Gerekliliği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 501–510.
- Kocatepe, H., (2011). *Yoksulluk ve Kent Yoksulluğu: Yalova İli Örneği*. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Korkmaz, M., (2019). *Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Politikaları ve Genel Değerlendirmesi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kudubeş, İ. E., Akdeniz Kudubeş, A., & Bektaş, M. (2017). Küreselleşmenin Yarattığı Yoksulluk: Çocuk Yoksulluğu. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 14(1), 79–85.
- Kutlu, D., (2019). Yoksulluk ve Sosyal Yardım Politikası: 11. Kalkınma Planı’na Bir Bakış. *Çalışma Ortamı Dergisi*, (1).
- Limon, R., (2015). Türkiye de Kıdem Tazminatının Tarihi Gelişimi ve Kıdem Tazminatı Fonu. *İş ve Hayat Dergisi*, 1(1), 147–170.

- Memiş, H., (2014). Küreselleşme ve Yoksulluk İlişkisi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5 (1), 144–161.
- Metin, B. (2015). Gelecek Nesillerin Yaşam Fırsatları İçin Ciddi Bir Tehdit: Çocuk Yoksulluğu. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 5(2), 166–188.
- Meyitoğulları, Ç., (2019). *Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Asgari Ücretin Vergilendirilmesi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Meyitoğulları, E. T., (2019). *Türkiye ’de Yoksullukla Mücadele Programlarının Etkinliği*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ofluoğlu, G., & Balcı, A. İ. (2016). Küreselleşme Bilgi Toplumu ve Çalışan Yoksullar. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 5(11), 56–75.
- Oktay, D. S., (2020). *Ekonomik Büyüme, Yoksulluk ve Gelir Eşitsizliğinin Dinamikler: Farklı Gelir Grubu Ülkeleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Okurkan Bursal, M., (2010). *Yoksullukla Mücadelede Dünya Bankası’nın Değişen Rolü*. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Öz, C. S., & Yiğit, Y., (2019). *Binyıl Kalkınma Hedeflerinden Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine Türkiye’de Yoksulluğun Analizi*. Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstriyel İlişkileri Seçme Yazıları.
- Özbay, F., (2022). Türkiye’de Yoksulluk ile Mücadelede Sosyal Bütçe Anlayışı. *Econharran Harran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(9), 1–11.
- Özdemir, B., (2014). *Yoksullukla Mücadelede Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü*. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Özkan, G. (2021). Covid- 19 Pandemisi ile Yoksulluğun Derinleşen Yüzü : Çalışan Yoksullar. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(14), 93–108.
- Özsoy, D., (2019). *Türkiye’de Yoksullukla İlgili Sosyal Politikalar: Bir Değerlendirme Çalışması*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Öztürk, M., & Çetin, B. I. (2009). Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar. *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, 3(11), 2661–2698.
- Pehlivan, V., (2010). *Küreselleşme, Yoksulluk ve Türkiye*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Pınar Ertürk, Ş., (2010). *Yoksulluk Olgusu: Elazığ Örneği*. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Pire, Ö. (2011). *Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Uygulanan Sosyal Politika Programları: Isparta İli Örneği*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/> Erişim Tarihi: 09.10.2022.
- Sam, N. (2008). Yoksulluğa Bir Yaklaşım Biçimi: Kapasite Yaklaşımı. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakülte Dergisi*, 27(1), 59–70.
- Şahin, B. E., & Sevimli, Y., (2013). Aktif İstihdam Politikaları Kapsamında Uygulanan İşgücü Yetiştirme Kursları ve İşkur'un Önemi. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 1–10.
- Şahin, M. vd, (2019). Aktif İşgücü Piyasası Politikaları İşsizliği Nasıl Etkiliyor? Türkiye’de Toplu İş Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Sisteminin Etkinliği Üzerine Bir Analiz. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 161–176.
- Şantaş, F., (2016). *Yoksulluk Olgusu ve Türkiye’de Yoksulluğun ve Çeşitli Faktörlerin Sağlık Statüsü ve Sağlık Hizmetleri Kullanımı Üzerine Etkisi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Sarı, H. K. (2021). Yaşlılık ve Sosyal Hizmet İlişkisi Bağlamında Yaşlılık ve Yoksulluk . *Journal of Social Sciences and Humanities* , 5 (1) , 159-167
- Sarısoy, İ., & Koç, S., (2010). Türkiye’de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkilerinin Ekonometrik Analizi. *Maliye Dergisi*, (158), 326–348.
- Satılmış, R., (2013). *Yoksullukla Mücadelede Etkinliği Azaltan Faktörler*. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Şeker Olcay, S., (2019). *Yoksullukla Mücadelede Vergilerin Rolü ve Türk Vergi Sisteminin Değerlendirilmesi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Şen, E., Hıdıroğlu, D., & Yılmaz, O. (2020). *Covid-19 Pandemisinde Yönetim ve Ekonomi*. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Şener, Ü., (2010). *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları*. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) Politika Notu.
- Şengür, M., (2019). Türkiye’de Yoksulluğun Görünümü. *Bil Türk Ekonomi ve İlişkili Çalışmalar Dergisi*, 1(1), 43–56.
- Şenses, F., (2019). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü*. İletişim Yayıncılık, Ankara.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2021). *Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2021 Faaliyet Raporu*. 1–234.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Hizmetler Bakanlığı, <https://www.aile.gov.tr/> Erişim Tarihi: 09.10.2022.

- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)*.
- , (2019). *Orta Vadeli Program (2020-2022)*.
- , (2022). *Orta Vadeli Program (2023-2025)*.
- , <https://www.sbb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 09.10.2022.
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, <https://www.hmb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 09.10.2022.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2013). *Orta Vadeli Program, (2014-2016)*.
- , (2017). *Orta Vadeli Program, (2018-2020)*.
- Taçaıldız, Ö., (2006). *Türkiye’de Yoksulluk ve Basına Yansıması*. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Tanyeli, P., (2014). *Yoksulluk ve Vergi Politikaları: Türkiye Üzerine Uygulamalı Bir Analiz*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Taş, H. Y. & Özcan, S., (2012). Türkiye ’de ve Dünya ’da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma. *Büyüme ve Gelişme III Dergisi*, (May 2012), 2–9.
- , Y., (2012). Türkiye’de İşsizlik Sigortasından Yararlanma Şartları ve İşsizlik Sigortası Ödemeleri: Gebze İşkur Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(3), 301–320.
- Taşpınar, Ç., (2013). *Yoksulluğun Azaltılmasında Mikro Kredi Uygulamalarının Yeri: Afyonkarahisar Örneği*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Temizel, F. & Akyalçın, S., (2006). Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ile Mikro Finansman Kurumlarının Birlikteliği. *Çimento İşveren Dergisi*, 1–15.
- Tınar, Y. (2022). Türkiye ’ de Yoksullukla Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşlarının Önemi ve Rolü. *Toplumsal Politika Dergisi*, 3(2), 129–151.
- Tire, O. (2017). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye’de Kadın Yoksulluğu. *Mavi Atlas Dergisi*, 5(1), 97–97.
- Topgül, S., (2013). Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadınlaşması. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(1), 277–296.
- Tosuner, Ö. (2007). *Dünya Bankası ve Yoksullukla Mücadele*. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Tüğen, K. & Eroğlu, A., (2017). Yoksulluğu Önlemeye Yönelik Sosyal Bütçe Uygulamaları ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 54(627), 31–46.
- TÜİK, (2022). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2021. <https://data.tuik.gov.tr/> Erişim Tarihi: 09.10.2022
- , (2022). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Bölgesel Sonuçları 2021*.

-----, <https://biruni.TÜİK.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 09.10.2022.

Türk, T., (2014). *2000 Sonrası Türkiye’de Yoksullukla ve Yoksullukla Mücadele Politikaları*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Türk, T. & Ünlü, H. (2016). Yoksullukla Mücadele Politikaları: 2000 Sonrası Türkiye Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 7(14), 92–104.

Ünüvar, İ., & Aktaş, H. (2022). Dünya’da ve Türkiye’de Covid-19 Pandemisinin Ekonomik Etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 25(1), 124–140.

Üzümcü, A. & Korkat, M., (2015). Türkiye’de Gelir Dağılımı Adaletsizliği Ve Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımlar Gelişimi (2003-2012). *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(8), 135–166.

World Bank, <https://databank.worldbank.org>, Erişim Tarihi: 09.10.2022.

Yalçın, N., (2008). *Sivil Toplum Kuruluşları ve Yoksulluk*. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Yaşar, S. & Taşar, M. O. (2019). Kavramsal Olarak Yoksulluk ve Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Politikalarının Etkileri. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 19 (38), 119–144.

Yıldırım, A. (2019). Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele. *İktisadi ve İdari Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1), 15–33.

Yıldırım, M. (2021), *Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Uygulanan Mali Politikaların Ulusal Kalkınma Planları Üzerinden Değerlendirilmesi*, Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Yılmaztürk, A. (2016). Türkiye’de Kadın Yoksulluğu, Nedenleri ve Mücadele Yöntemleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(36–1), 769–796.

Yücel, B. N. (2017). *2000 Yılı Sonrası Türkiye’de Yoksulluk ve Sosyal Politika*. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı : Mehmet Emin GEZGİÇ

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Afyon Kocatepe Üniversitesi Maliye Bölümü.

Yüksek Lisans : Süleyman Demirel Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstriyel İlişkiler Bölümü.

Yabancı Dil(ler) ve Düzeyi

1. İngilizce : Orta